

**Cyfoeth
Naturiol
Cymru**
**Natural
Resources
Wales**

Ymgynghoriad ar ddiweddaru Cynllun Rheoli Basn Afonydd Gorllewin Cymru ar gyfer y trydydd cylch (2021– 2027)

Rhagfyr 2020

Cyfoeth Naturiol Cymru

Diben Cyfoeth Naturiol Cymru yw ceisio rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy yn ei holl waith. Rydym wedi llunio [llyfryn](#) i'ch cyflwyno i'n ffordd newydd o weithio. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi [canllaw statudol](#) ar gymhwyso'n diben. Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn amlinellu ein diben cyffredinol.

Wrth gyflawni ei swyddogaethau, mae'n rhaid i Cyfoeth Naturiol Cymru wneud y canlynol:

1. dilyn dulliau o reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy mewn perthynas â Chymru, a
2. chymhwyso egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy wrth gyflawni ei swyddogaethau, cyn belled ag y bo hynny'n gyson â'u cyflawni'n briodol.

Mae gennym hefyd ddyletswydd, o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, i sicrhau bod ein cyfraniad at y saith nod llesiant mor fawr â phosib, drwy reoli adnoddau naturiol mewn modd cynaliadwy. Rydym yn gwneud hyn drwy bennu amcanion llesiant, a sicrhau bod ein gwaith yn cyfrannu at bob un ohonynt.

Cynnwys

Cynnwys	3
Acronymau.....	4
1. Cynllunio ar gyfer y dyfodol.....	6
1.1 Cyflwyniad	6
1.2 Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru	7
1.3 Dilyn dull seiliedig ar le.....	12
1.4 Anghenion tystiolaeth	15
2. Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru.....	16
2.1 Cyflwyniad	16
2.2 Cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr ac adolygiad o gynnydd	16
2.3 Diweddariadau yn y dyfodol i wybodaeth am ddsbarthiadau.....	22
2.4 Ardaloedd gwarchoddedig.....	24
2.5 Rhoi camau gweithredu ar waith	27
2.6 Heriau yn y basn afon	39
2.7 Aseidiadau risg.....	41
2.8 Ystyried y newid yn yr hinsawdd	42
3. Mesurau ac amcanion.....	45
3.1 Crynodeb o'r rhaglen o fesurau arfaethedig	45
3.2 Y prif raglenni cyflenwi	46
3.3. Pennu amcanion ar gyfer y trydydd cylch.....	53
3.4 Sut bydd y rhaglen o fesurau arfaethedig yn mynd i'r afael â'r materion rheoli dŵr sylweddol ac yn cyflawni amcanion ar gyfer 2027.....	55
3.5 Dull seiliedig ar le ar gyfer mesurau'r trydydd cylch	60
3.6 Uchelgais y trydydd cylch.....	67
4. Camau gweithredu ymarferol y gallwn i gyd eu cymryd	69

Acronymau

Acronym	Ystyr
ALS	Strategaethau trwyddedu tynnu dŵr
AMP	Cynllun Rheoli Asedau
BPS	System dalu sylfaenol
CSO	Gorlif carthffosiaeth cyfunol
CSM	Monitro Safonau Cyffredin
CJEU	Llys Cyfiawnder yr Undeb Ewropeaidd
DCWW	Dŵr Cymru
DrWPA	Ardal Dŵr Yfed Warchoddedig
EA	Asiantaeth yr Amgylchedd
UE	Yr Undeb Ewropeaidd
FRM	Rheoli Perygl Llifogydd
FRMPs	Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd
GBNNS	Rhywogaethau anffodorol Prydain
GHG	Nwyon tŷ gwydr
HMWB	Corff dŵr sydd wedi'i addasu'n sylweddol
HRA	Asesiad Rheoliadau Cynefinoedd
IPENS	Rhaglen wella ar gyfer safleoedd Natura 2000 yn Lloegr
INNS	Rhywogaethau estron goresgynnol
JNCC	Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur
LLFA	Awdurdod Arweiniol Llifogydd Lleol
N2K	Safleoedd Natura 2000
NEP	Rhaglen Amgylchedd Genedlaethol
NGO	Corff anllywodraethol
NRP	Polisi Adnoddau Naturiol
CNC	Cyfoeth Naturiol Cymru
NVZ	Parth Perygl Nitradau
PBDE	Ether deuffenyl polybrominedig
PIP	Cynlluniau Gwella â Blaenoriaeth
PR19	Adolygiad Prisiau 2019
RBD	Ardal basn afon
RBMP	Cynllun Rheoli Basn Afon
ACA	Ardal Cadwraeth Arbennig
SMNR	rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy
SoNaRR	Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol
AGA	Ardal Gwarchodaeth Arbennig
SoDdGA	Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig
STW	Gwaith trin carthion
SDCau	Systemau Draenio Cynaliadwy
UKCIP	Rhaglen Ymchwilio i Gemegion y DU
UKCP09 neu 18	Rhagolygon Hinsawdd y DU 2009 neu 2018
UKFS	Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig
UKTAG	Grŵp Cyngori Technegol y DU

uPBT	Hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig
WFD	Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr
WGWE	Ystad Goetir Llywodraeth Cymru
WFF	Fforwm Pysgodfeydd Cymru
WISE	System Gwybodaeth Dŵr Ewrop
WLMF	Fforwm Rheoli Tir Cymru
WMAAG	Grŵp Cynghori a Gweithredu Cymru ar Faterion Morol
WWMF	Fforwm Rheoli Dŵr Cymru

1. Cynllunio ar gyfer y dyfodol

1.1 Cyflwyniad

Bydd Cyfoeth Naturiol Cymru yn diweddarau'r Cynlluniau Rheoli Basn Afon ar gyfer y trydydd cylch, o dan Reoliadau'r Amgylchedd Dŵr (Y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr) (Cymru a Lloegr) 2017 (y cyfeirir atynt fel Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017), ar gyfer Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru. Bydd y cynllun yn pennu amcanion ar gyfer afonydd, llynnoedd, aberoedd, dyfroedd arfordirol a dŵr daear. Er ein bod yn gyfrifol am ddatblygu'r cynlluniau, mae'r canlyniadau, a'r camau sydd angen eu cymryd er mwyn eu cyflawni, ar gyfer pawb. Bydd y cynllun hwn yn amlinellu'r camau sy'n angenrheidiol er mwyn gwella'r amgylchedd, yn ein barn ni, y manteision a allai ddeillio ohonynt, a phwy sydd yn y sefyllfa orau i'w cyflawni. Cynhelir yr ymgynghoriad hwn ar y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon ar gyfer y cyfnod 2021–2027. Roedd y cynllun cyntaf ar gyfer 2009–2015 a'r ail gynllun ar gyfer 2015–2021 (gweler Ffigur 1).

Ffigur 1: Cylchoedd cynllunio Cynlluniau Rheoli Basn Afon

Yn unol â gofynion statudol o dan Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017, mae'n rhaid i gyrff dŵr gyflawni statws da erbyn 22 Rhagfyr 2027. Dysgwyd llawer o wersi yn ystod y broses gynllunio a chyflenwi ers cyflwyno'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr yn 2000 a'i throsi'n gyfraith yng Nghymru a Lloegr yn 2003 – a'r ddeddfwriaeth honno bellach wedi'i diweddarau a'i disodli gan Reoliadau'r Amgylchedd Dŵr (Y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr) (Cymru a Lloegr) 2017. Mae'r rhain yn cynnwys y datganiad bod ymgysylltu â'n partneriaid yn gynnwys yn hanfodol gan fod gwelliannau amgylcheddol yn cymryd amser ac efallai na fyddant yn amlwg yn ystod proses ddsbarthu cylch penodol, sy'n ei gwneud yn anodd ymrwmo i ddyrannu adnoddau ar sail cylch chwe blynedd. Ers y cylch cyntaf, mae ein dealltwriaeth o ofynion statws da wedi esblygu, ac mae gwelliannau mewn technegau a safonau monitro wedi'u hadlewyrchu yn y broses ddsbarthu. Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf Amgylchedd (Cymru) 2016 yn rhoi cyfle i ni adeiladu ar y sylfaen a ddarparodd Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 o ran datblygu dull seiliedig ar le.

1.1.1 Gadael yr Undeb Ewropeaidd

Gadawodd y Deyrnas Unedig (DU) yr Undeb Ewropeaidd (UE) ar 31 Ionawr 2020, a dechreuodd gyfnod pontio y disgwylir iddo ddod i ben ar 31 Rhagfyr 2020. Yn ystod y cyfnod pontio, mae'r DU yn parhau i gymhwyso deddfwriaeth yr UE ynghyd â rheoliadau'r

DU. Rhaid i'r DU drosi unrhyw newidiadau yn neddfwriaeth yr UE yn ystod y cyfnod pontio, ac mae'n parhau i fod o dan awdurdodaeth Llys Cyfiawnder yr Undeb Ewropeaidd. Yn ystod y cyfnod hwn, mae ein gwaith a'n fframweithiau deddfwriaethol yn parhau i fod yr un peth ag yr oeddent cyn 31 Ionawr 2020. Diffinnir y cyfnod pontio yn Neddf yr Undeb Ewropeaidd (Ymadael) 2018 a Deddf yr Undeb Ewropeaidd (Y Cytundeb Ymadael) 2020.

Ar ddiwedd y cyfnod pontio, bydd Deddf yr Undeb Ewropeaidd (Ymadael) yn trosglwyddo cyfraith yr UE sydd wedi'i throsi i gyfraith ddomestig y DU. Caiff unrhyw ddiffygion yng nghyfraith yr UE a gedwir fel cyfraith y DU, sy'n deillio o'r ffaith nad yw'r DU bellach yn aelod-wladwriaeth, eu cywiro gan offerynnau statudol. Ar ôl 1 Ionawr 2021, bydd y DU yn gallu gwneud newidiadau deddfwriaethol i weddu â'i pholisïau a'i hamcanion ei hun y tu allan i'r UE.

1.1.2 COVID-19

Ym mis Mawrth 2020, daeth cyfyngiadau symud i rym yn y DU yn sgil yr ymateb iechyd y cyhoedd i'r feirws COVID-19. Defnyddiodd Llywodraeth Cymru ei phwerau cyfreithiol i lunio rheoliadau a orfododd cyfyngiadau neu ofynion ar bobl gyda'r bwriad o atal achosion o'r coronafeirws, neu ei ledaeniad, yng Nghymru, amddiffyn yn erbyn y feirws a'i ledaeniad, a rheoli neu ddarparu ymateb iechyd y cyhoedd iddo.

Cafodd hyn effaith ar bob sefydliad yng Nghymru. O safbwynt Cyfoeth Naturiol Cymru, golygodd hyn y bu'n rhaid i ni atal ein rhaglen fonitro, y gwnaethom ohirio neu ganslo rhai o'n prosiectau gwella, ac y gwnaethom leihau'r gwaith ymgysylltu â rhai o'n rhanddeiliaid a oedd wedi gorfod rhoi staff ar ffyrlo. Cafodd effaith hefyd ar amseriad yr ymgynghoriad hwn, y bu oediad iddo. Fodd bynnag, rydym wedi llwyddo i weithio i'r amserlen statudol ar gyfer cyhoeddi'r cynllun hwn ar ffurf ddrafft yn yr amgylchiadau hyn. Nid ydym eto'n gwybod i ba raddau y bydd y feirws, ac effeithiau dilynol, yn cael effaith ar gyfyngiadau parhaus ar ein rhaglen waith ar gyfer y trydydd cylch.

1.2 Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Mae Ffigur 2 yn dangos ffin Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru. Cyfrifoldeb Cyfoeth Naturiol Cymru yw cynllunio dyfodol Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru.

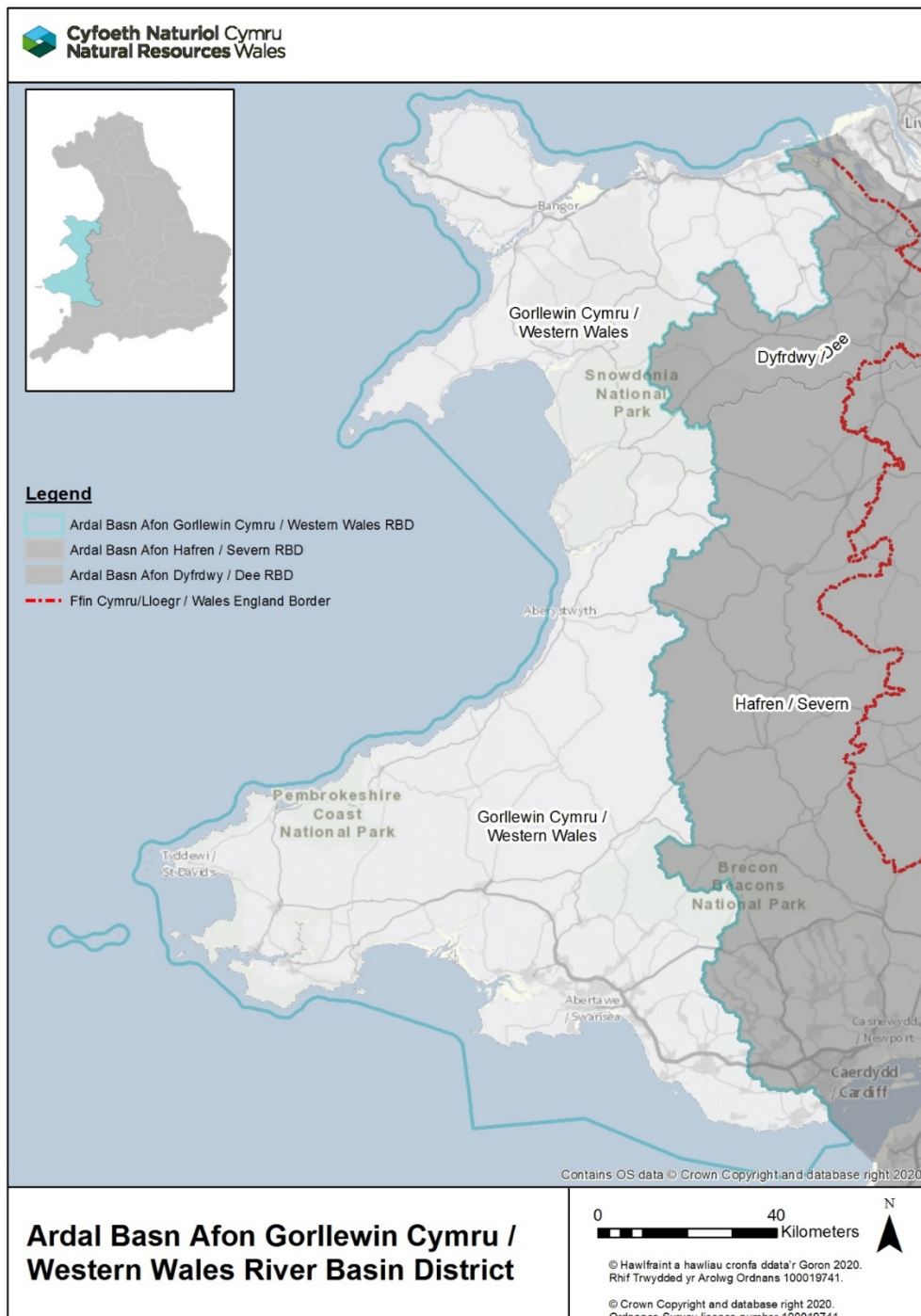
Cyhoeddwyd y Cynllun Rheoli Basn Afonydd Gorllewin Cymru cyntaf yn 2009, ac yna cafodd ei ddiweddarau yn 2015. Y cynllun hwn yw'r ymgynghoriad ar y trydydd cylch ar gyfer 2021–2027. Diben y cynllun hwn yw diogelu a gwella'r amgylchedd dŵr er budd ehangach pobl a bywyd gwyllt. Er mwyn cyflawni hyn, mae'r cynllun yn cynnwys crynodeb o'r canlynol:

- dosbarthiad mwyaf diweddar cyrff dŵr. Mae hyn yn ein galluogi i ddeall cyflwr presennol y cyrff dŵr, gan gynnwys yr holl elfennau ansawdd. Mae atal dirywiad o'r sefyllfa sylfaenol hon yn un o amcanion allweddol y cynllun hwn, ac mae hefyd yn un o'r heriau mwyaf sylweddol rydym yn ei hwynebu wrth ddiogelu'r amgylchedd dŵr.
- y rhaglen o fesurau arfaethedig angenrheidiol i gyflawni amcanion Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017. Mae'r rhain yn cynnwys mesurau ar gyfer ardaloedd gwarchoddedig tuag at gyflawni eu hamcanion statudol. Mae'r rhaglen yn amlinellu'r camau i'w cymryd dros gylch cynllunio nesaf 2021–2027, gan

ganolbwyntio ar weithio ar y cyd a darparu buddion lluosog ar gyfer pobl a bywyd gwyllt.

- yr amcanion amgylcheddol arfaethedig a bennir ar gyfer pob elfen ansawdd ymhob corff dŵr, gan gynnwys amcan ar gyfer y corff dŵr yn ei gyfanrwydd. Yr amcan arferol oedd anelu at gyflawni statws neu botensial da erbyn 2015. Mewn rhai achosion, rydym wedi ymestyn y dyddiad cau i 2027, neu'r tu hwnt, lle gellir cyfiawnhau hyn ar sail amodau naturiol neu annichonolrwydd technegol ar gyfer nifer fach o gemegion, neu rydym wedi pennu amcan sy'n is na da lle bo'n bosibl cyfiawnhau hyn ar sail annichonolrwydd technegol neu gost anghymesur.

Ffigur 2: Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Gyda'i gilydd, bydd y dull a'r camau a amlinellir yn y cynllun hwn yn cael effaith ar bob math o ddŵr ar draws y dalgylchoedd a gwmpesir gan y cynllun rheoli, gan gynnwys afonydd, llynnoedd, camlesi, dŵr daear, gwlyptiroedd, aberoedd a dyfroedd arfordirol. Nod y cynllun yw ei fod yn cael ei integreiddio ar lefel dalgylch, gan sicrhau cysylltiad ar draws yr amgylchedd ehangach, o'r tarddiad i'r môr, ar gyfer pobl a bywyd gwyllt.

Ein nod yw gwella'r amgylchedd drwy Gynlluniau Rheoli Basn Afon sy'n fwy uchelgeisiol, a thrwy gydweithredu'n barhaus. Ceir llawer o enghreifftiau da eisoes o weithio mewn partneriaeth, ac mae angen i ni adeiladu ar y rhain. Bydd yr ymatebion i'r ymgynghoriad hwn yn helpu i bennu cyfeiriad strategol y cynlluniau ac i flaenoriaethu'r camau angenrheidiol. Mae angen i ni sicrhau y caiff yr amcanion ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon eu hintegreiddio mewn cynlluniau a pholisïau eraill. Yn benodol, mae'n rhaid i hyn gynnwys ein gwaith cynllunio adnoddau naturiol, Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd, Cynlluniau Rheoli Traethlin, a Rhaglen Datblygu Gwledig Cymru.

Rydym yn cydnabod y gallai hinsawdd newidiol gael effaith ar y buddion y mae ein hamgylchedd yn eu darparu. Gan weithio mewn partneriaeth, ein nod yw datblygu ein dealltwriaeth o effeithiau lleol, a chynnwys gwydnwch yn wyneb y newid yn yr hinsawdd, ac addasu iddo, yng ngwaith rheoli basnau afon.

1.2.1 Yr hyn a gyflawnwyd hyd yn hyn

Mae Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru wedi elwa ar fuddsoddiad, dros y 30 a mwy o flynyddoedd diwethaf, sydd wedi cyflwyno gwelliannau er budd pobl, bywyd gwyllt a'r economi. Ers cyhoeddi'r ail Gynllun Rheoli Basn Afon yn 2015, rydym wedi gwella'n dealltwriaeth o'r pwysau ar yr amgylchedd dŵr, gan ein galluogi i dargedu camau i'w rheoli. Mae'r rhan fwyaf o'r camau gweithredu a gynigir yn y Cynllun Rheoli Basn Afon naill ai wedi'u cychwyn neu wedi'u cwblhau.

Yn yr ail gynllun a gyhoeddwyd yn 2015, gwnaethom adrodd bod 40% o gyrff dŵr wedi cyflawni statws cyffredinol dda neu well ac mai nod Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru oedd gwella cydymffurfiaeth 21 corff dŵr â statws cyffredinol da, y mae ganddynt statws cymedrol/gwael ar hyn o bryd, a hefyd i wella statws pedwar corff dŵr o wael i gymedrol. Mae hyn yn cyfateb â gwelliant o 4% mewn cydymffurfiaeth â statws da erbyn 2021. Ers hynny, gwnaed llawer o welliannau, ond mae'n gallu cymryd amser sylweddol cyn y gellir eu gweld yn y canlyniadau monitro biolegol. Nid yw eto'n bosibl cadarnhau a yw'r nod hwn wedi'i gyflawni. Caiff dosbarthiad 2021 ei gyhoeddi ochr yn ochr â Chynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Fodd bynnag, mae'r dosbarthiad presennol yn dangos bod 43% wedi cyflawni statws da neu well. Gweler y rhan ar 'statws cyffredinol cyfredol' am fwy o wybodaeth.

Mae llawer o sefydliadau wedi cydweithio ar draws yr ardal basn afon ar amrediad o brosiectau. Mae'r rhain yn grwpiau o sefydliadau sydd â diddordeb mewn gwella'r amgylchedd yn eu hardal leol. Mae'r partneriaethau'n gweithio ar amrediad eang o faterion, gan gynnwys yr amgylchedd dŵr, ond hefyd maent yn mynd i'r afael â materion ehangach nad ydynt yn ymwneud yn uniongyrchol â chynllunio basnau afon.

1.2.2 Pwy sy'n rheoli Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru?

Mae llawer o sefydliadau'n gyfrifol am reoli'r ardal basn afon. Caiff y sefydliadau hyn yn aml eu gosod mewn grwpiau fesul sector, a cheir crynodeb ohonynt yn Tabl 1.

Tabl 1: Grwpiau fesul sector sydd ynghlwm wrth gynllunio basnau afon

Sector	Enghreifftiau
Amaethyddiaeth a rheoli tir gwledig	Yn cynnwys tir âr, da byw, coedwigaeth a garddwriaeth
Genweirio a chadwraeth	Yn cynnwys grwpiau genweirio a chadwraeth
Llywodraeth ganolog	Yn cynnwys Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU a chyrrff llywodraeth datganoledig (gan gynnwys Cyfoeth Naturiol Cymru ac Asiantaeth yr Amgylchedd)
Domestig / y cyhoedd	Yn cynnwys unigolion a grwpiau cymunedol
Ynni	Yn cynnwys grwpiau ynni adnewyddadwy ac ynni dŵr
Iechyd	Yn cynnwys Iechyd Cyhoeddus Cymru
Diwydiant, gweithgynhyrchu a busnes arall	Yn cynnwys cemegion, adeiladu, bwyd a diod, papur, tecstilïau a metelau
Llywodraeth leol	Yn cynnwys awdurdodau lleol ac Awdurdodau Parciau Cenedlaethol
Mwyngloddio a gwaith chwarela	Yn cynnwys cloddio am lo, mwyngloddio am adnoddau nad ydynt yn lo, a gwaith chwarela
Mordwyaeth	Yn cynnwys grwpiau dyfrffyrdd mewndirol, ac awdurdodau porth a harbwr
Cyrrff anllywodraethol	Yn cynnwys cyrrff anllywodraethol amgylcheddol (gan gynnwys ymddiriedolaethau natur ac afonydd) a chyrrff anllywodraethol eraill
Hamdden	Yn cynnwys cerddwyr, canŵ-wyr a grwpiau amwynder
Prifysgolion	Yn cynnwys casglu a dehongli tystiolaeth
Trefol a chludiant	Yn cynnwys aer, ffyrdd, rheilffyrdd a threfol

Sector	Enghreifftiau
Trin, trosglwyddo, storio a gwaredu gwastraff	Yn cynnwys tirlenwi, biowastraff, a thrin a throsglwyddo gwastraff
Diwydiant dŵr	Yn cynnwys cyflenwi dŵr, a thrin dŵr a charthion

Ceir crynodeb o enghreifftiau o gynlluniau a strategaethau sy'n ymwneud â rheoli dŵr gan sefydliadau a gynrychiolir gan y sectorau uchod yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**.

Rydym yn gweithio gyda'r sectorau hyn, ac yn cyfathrebu â nhw, drwy ein fforymau rhanddeiliaid allanol. Mae Fforwm Rheoli Dŵr Cymru yn cynnig cyfle i sefydliadau sy'n aelodau o'r fforwm rannu tystiolaeth ac archwilio cyfleoedd ar gyfer cydweithio er mwyn cyflawni'r gwaith o reoli dŵr yn gynaliadwy yng Nghymru – o'i darddiad i'r môr. Caiff ei gadeirio gan aelod o fwrdd Cyfoeth Naturiol Cymru, ac mae'n cwrdd dwywaith y flwyddyn. Cyhoeddir dyddiadau cyfarfodydd a chofnodion cyfarfodydd [ar ein gwefan](#). Mae'r fforwm hefyd yn archwilio cyfleoedd i ddatblygu, cefnogi a chyfleu negeseuon ac argymhellion a rennir ar reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy. Mae Fforwm Rheoli Dŵr Cymru'n gweithio gyda Fforwm Rheoli Tir Cymru, Fforwm Pysgodfeydd Cymru a Grŵp Cyngori a Gweithredu Cymru ar Faterion Morol. Cafodd Is-grŵp Amaethyddiaeth Fforwm Rheoli Tir Cymru y dasg o gynnal dadansoddiad o wraidd llygredd amaethyddol er mwyn cael dealltwriaeth gyffredin ohono. Edrychodd y grŵp ar y ffyrdd yr eir i'r afael â'r rhain ar hyn o bryd drwy ymchwilio i ddatrysiadau posibl, cytuno ac adrodd arnynt, a'u cyflwyno, gan ddilyn dull integredig a chan weithio ar draws sefydliadau. Cyhoeddwyd adroddiad gan y grŵp ym mis Ebrill 2018 ar [fynd i'r afael â llygredd amaethyddol](#).

1.2.3 Graddfa o fewn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Mae'r cynllun hwn yn cyfeirio at dair uned reoli: ardaloedd basn afon, dalgylchoedd rheoli, a chyrrff dŵr. Yr ardal basn afon yw'r un fwyaf, ac sy'n ffurfio'r ardal gyfan y mae'r cynllun hwn yn ymwneud â hi. Rhennir ardaloedd basn afon yn ddalgylchoedd rheoli llai sy'n ei gwneud yn bosibl gwneud penderfyniadau mwy lleol, a chyrrff dŵr yw'r rhannau unigol o afonydd, llynnoedd, aberoedd, dyfroedd arfordirol neu ddyfroedd daear yr ydym yn eu monitro ac yn adrodd arnynt o safbwynt eu hansawdd.

Nid yw gwaith rheoli'r amgylchedd dŵr bob amser yn cael ei gydlynu yn y modd gorau ar y raddfa ardal basn afon. O dan Ddeddf Amgylchedd (Cymru) 2016 mae'r ffiniau (gweler Ffigur 4 isod) a gwmpesir gan Ddatganiadau Ardal wedi'u cyhoeddi, a bydd yn ffordd newydd o weithio a fydd yn dibynnu ar gydweithrediad â phartneriaid a rhanddeiliaid. Mae dalgylchoedd yn parhau i fod yn bwysig, a chânt eu rheoli fel rhan o'r gwaith a wneir ar draws ffiniau Datganiadau Ardal.

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gallu gwneud sawl gwelliant sylweddol drwy ei weithgareddau ei hun, er enghraifft:

- Rheoli Ystad Goetir Llywodraeth Cymru
- Gweithredu asedau rheoli llifogydd a hydrometreg
- Rheoli Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn rheoleiddiwr sy'n sicrhau y caiff deddfwriaeth ar gyfer gwarchod yr amgylchedd ei chymhwyso'n deg yn unol â'n hegwyddorion rheoleiddio. Rydym hefyd yn gweithio gyda phartneriaid lleol a chenedlaethol i gyflwyno prosiectau a mentrau i wella'r amgylchedd dŵr. Mae enghreifftiau o hyn yn cynnwys datblygu ein dull o weithredu egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, y Strategaeth Mwynglawdd Metel dros Gymru, a Chynllun Gweithredu Rheoli'r Ardal Forol Warchoddedig. Mae strategaethau eraill ar lefel y DU ac maent yn cynnwys Strategaeth Forol y DU a'r [dull strategol o fynd i'r afael â risgiau o gemegion niweidiol yn nyfroedd y DU](#).

1.3 Dilyn dull seiliedig ar le

Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn datgan bod yn rhaid i Cyfoeth Naturiol Cymru lunio adroddiad sy'n cynnwys ei asesiad o sefyllfa adnoddau naturiol mewn perthynas â Chymru. Darparodd yr [Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol](#) (SoNaRR) y sylfaen dystiolaeth genedlaethol gyntaf ar gyfer Cymru, gan roi asesiad o gyflwr ein hadnoddau naturiol, eu prif dueddiadau, a ph'un a yw adnoddau naturiol Cymru'n cael eu rheoli mewn modd cynaliadwy. Mae'r adroddiad hefyd yn cysylltu gwydnwch adnoddau naturiol Cymru â llesiant ei phobl. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru hefyd wedi cyhoeddi [Adroddiad Interim Sefyllfa Adnoddau Naturiol](#) yn 2019 a disgwylir y bydd crynodeb o'r adroddiad terfynol yn cael ei gyhoeddi ym mis Rhagfyr 2020 a'r adroddiad terfynol ym mis Mawrth 2021. Bydd yr ail Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol hwn (SoNaRR II) yn asesiad o'r graddau y rheolir adnoddau naturiol yn gynaliadwy yng Nghymru. Mae'n darparu tystiolaeth i lywio'r gwaith o nodi risgiau, blaenoriaethau a chyfleoedd cenedlaethol ar gyfer rheoli cynaliadwy, ac yn awgrymu sut y gellid cyflawni'r gwaith hwnnw yn y dyfodol. Mae data dosbarthu'n ffynhonnell ddata bwysig yn yr Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol cyntaf a'r ail adroddiad o'r un enw.

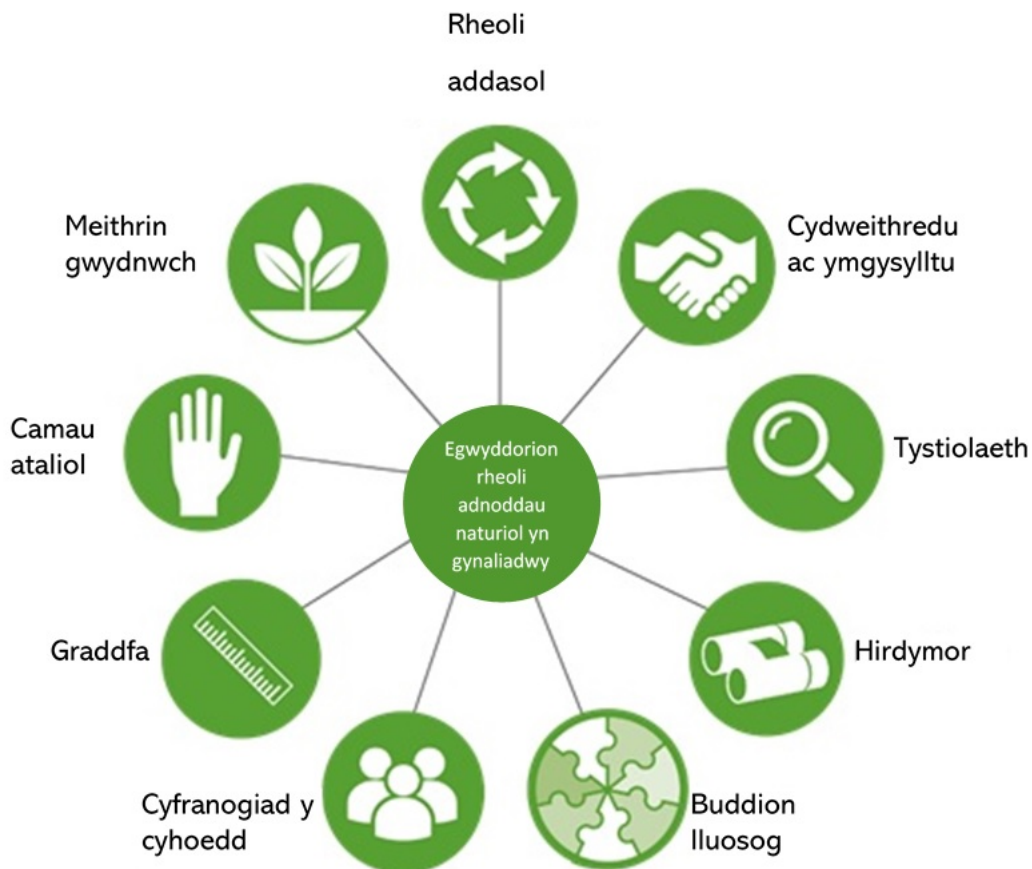
Mae'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol yn ffurfio sylfaen dystiolaeth bwysig i Weinidogion Cymru ei hystyried wrth lunio'r [Polisi Adnoddau Naturiol](#). O dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, mae gofyniad i Lywodraeth Cymru gyhoeddi'r Polisi Adnoddau Naturiol, sy'n amlinellu'r blaenoriaethau, heriau a chyfleoedd cenedlaethol yng Nghymru. Cafodd y Polisi Adnoddau Naturiol ei lunio gan ystyried canfyddiadau'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol a gyhoeddodd Cyfoeth Naturiol Cymru yn 2016.

Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn amlinellu'r fframwaith polisi i'w gwneud yn bosibl rheoli'r amgylchedd mewn modd mwy rhagweithiol, cynaliadwy a chydgyssylltiedig. Mae'n cynnwys dyletswydd ar Cyfoeth Naturiol Cymru i lunio Datganiadau Ardal i helpu i weithredu'r blaenoriaethau a amlinellir ym Mholisi Adnoddau Naturiol Llywodraeth Cymru. Ceir saith maes neu 'le' yng Nghymru, gan gynnwys yr amgylchedd morol. Mae gan bob ardal [ddogfen Datganiad Ardal](#) fyw, a gafodd ei chyhoeddi am y tro gyntaf ym mis Ebrill 2020, sy'n crynhoi'r heriau a chyfleoedd sy'n berthnasol i'r ardal honno. Mae'r gwaith o gyflenwi Datganiadau Ardal yn gofyn am ffordd newydd o weithio, ac yn dibynnu ar gydweithrediad llwyddiannus â phartneriaid a rhanddeiliaid. Roedd [Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) yn ei gwneud yn ofynnol bod pob corff cyhoeddus yn gweithio tuag at gyflawni'r saith nod llesiant a'i fod yn meddwl am sut y bydd ei benderfyniadau'n cael effaith ar bobl sy'n byw yng Nghymru ar hyn o bryd ac yn y dyfodol. Mae dŵr yn hanfodol ar gyfer sicrhau llesiant gan ei fod yn angenrheidiol ar gyfer yfed, tyfu bwyd, ymolchi, hamdden ac ati. Gall hefyd gael effaith ar lesiant pan geir ansawdd dŵr gwael, prinder dŵr a llifogydd, a gall gael effeithiau economaidd sylweddol.

Mae amcanion egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy yn Neddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn ei gwneud yn ofynnol i Gymru ‘cynnal a gwella gwydnwch ecosystemau a'r manteision y maent yn eu darparu’, ar hyn o bryd ac yn y dyfodol. O safbwynt Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch, rydym yn bwriadu dilyn dull rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy sy'n seiliedig ar le o flaenoriaethu dalgylchoedd, un sy'n cyflwyno canlyniadau ansawdd dŵr a buddion ehangach i'r amgylchedd a phobl yn ôl yr hyn sy'n ofynnol o dan y ddeddfwriaeth newydd, ac sy'n cyfrannu at amcanion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy. Byddai hyn yn cyflwyno buddion i gynefinoedd/rhywogaethau dŵr a'r rhai hynny sy'n dibynnu ar ddŵr, a byddai'n alinio â buddion llesiant a chyfranogiad cyhoeddus yn yr hirdymor. Nod prosiectau partneriaeth, fel [Prosiect Dalgylch Uwch Conwy](#), yw gweithio gyda thenantiaid, tirfeddianwyr a thrigolion i wella'r gwaith o reoli tir a dŵr er budd pobl a bywyd gwylt yr ardal. Mae dalgylchoedd, yn eu cyfanrwydd, yn ffactor pwysig, a byddant yn hybu cyfleoedd i weithio ar draws ffiniau Datganiadau Ardal. Trwy ddilyn dull mwy cyfannol o reoli dalgylchoedd, gellir cyflawni canlyniadau gwell ar gyfer yr amgylchedd a llesiant pobl.

Cyflwynodd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 naw egwyddor i helpu i ddarparu dull a chanllaw ar gyfer ystyried sut i reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, fel y gwelir yn Ffigur 3 isod. Mae sicrhau bod partneriaid a rhanddeiliaid yn cymryd rhan yn y broses sydd ynghlwm wrth Ddatganiadau Ardal yn gam pwysig tuag at gefnogi'r gwaith o weithredu'r blaenoriaethau, heriau a chyfleoedd a amlinellir ymhob un.

Ffigur 3: Naw egwyddor rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy

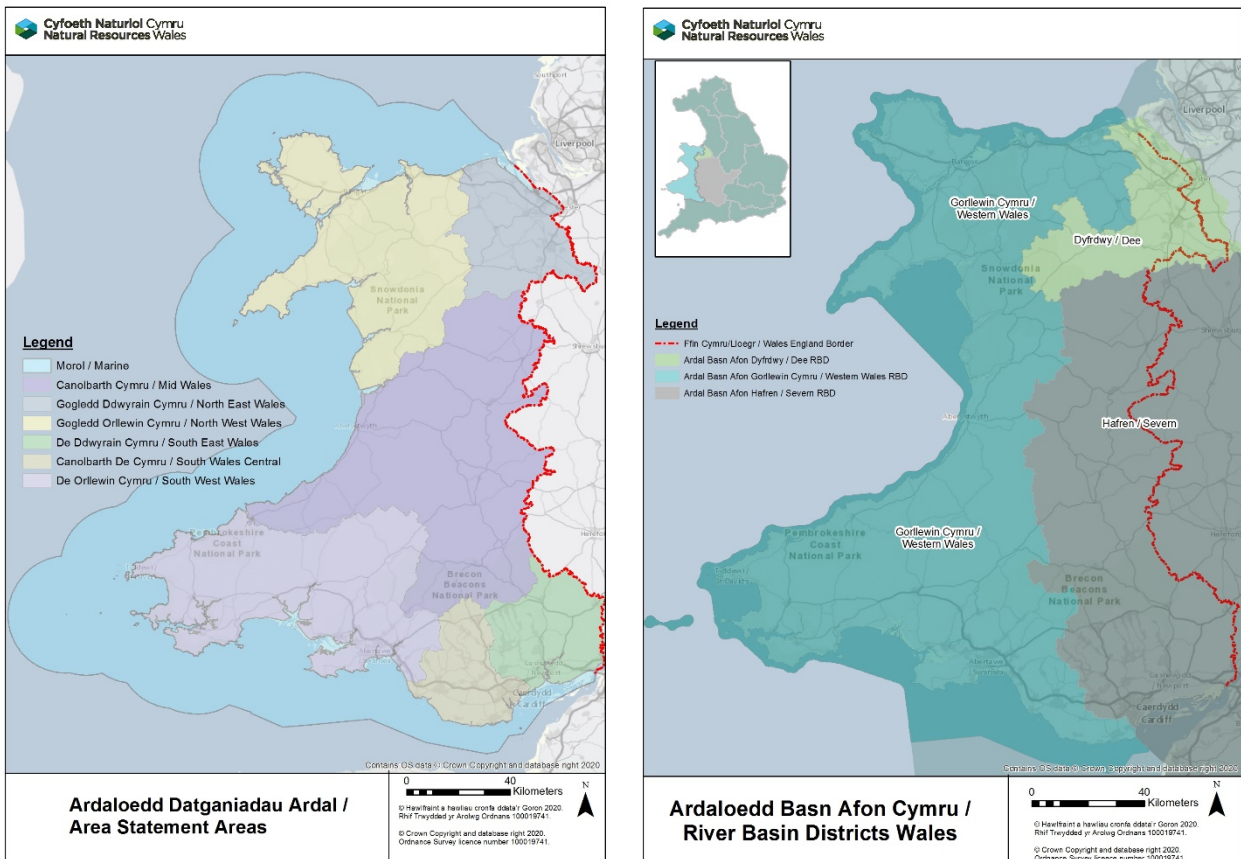
Mae Datganiadau Ardal yn cynnwys gwybodaeth am yr adnoddau naturiol a geir yn y lle hwnnw, y buddion a ddarperir, a'r blaenoriaethau, heriau a chyfleoedd sydd angen mynd i'r afael â nhw, gan bawb, er mwyn cyflawni rheolaeth gynaliadwy yn yr ardal honno. Caiff

Datganiadau Ardal eu defnyddio hefyd i lunio gwaith cynllunio busnes a gwaith partneriaeth Cyfoeth Naturiol Cymru, gan gynnwys prosiectau sy'n gysylltiedig â chanlyniadau ar gyfer ein cyrff dŵr. Cânt eu defnyddio i ddylanwadu ar amrediad o gynlluniau a pholisïau cyhoeddus i helpu i integreiddio gwaith rheoli dŵr cynaliadwy ar draws mecanweithiau cyflenwi eraill, gan gynnwys cynllunio defnydd tir, rheoli tir, perygl llifogydd a gwaith cynllunio gan gwmnïau dŵr.

Felly mae Datganiadau Ardal yn gweithredu fel sylfaen dystiolaeth ac offeryn blaenoriaethu er mwyn ein helpu i gyd i ddeall y cyfleoedd o safbwynt cyflawni rheolaeth gynaliadwy ar raddfa briodol ymhob rhan o Gymru. Mae Ffigur 4 yn dangos map o ardaloedd y Datganiadau Ardal ac ardaloedd basn afon yng Nghymru i'w cymharu. Mae Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru yn cynnwys rhan o Ddatganiad Ardal y Gogledd-ddwyrain, Datganiad Ardal y Gogledd-orllewin, Datganiad Ardal y Canolbarth, Datganiad Ardal De-orllewin Cymru, Datganiad Ardal Canol De Cymru ynghyd â Datganiad Ardal Forol Cymru fel y gwelir yn Ffigur 4. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru bellach wedi cyhoeddi [Datganiadau Ardal](#) ar ei wefan, ac mae'n parhau i weithio gyda phartneriaid i nodi themâu allweddol ac ystyried cyfleoedd i fynd i'r afael â nhw.

Ffigur 4: Mapiau o ardaloedd Datganiadau Ardal ac ardaloedd basn afon yng Nghymru

Astudiaeth achos: Prosiect peirianeg gwyrdd yn helpu i adfer afon

Mae afon Aeron yn safle silio pwysig i frithyllod y môr, eogiaid a brithyllod. Gweithiodd Cyfoeth Naturiol Cymru gyda Chyngor Sir Ceredigion a'r trefeddiannydd i ddod o hyd i ateb naturiol i broblemau erydu a oedd wedi'u hachosi gan bont gul, a gafodd ei hadeiladu yn y 1950au, yn Llangeitho, Ceredigion. Roedd y bont yn "pinsio'r" afon, gan ei gorfodi i lifo'n

gyflymach drwy'r man cul o dan y bont, ac yn arafu'r dŵr i fyny'r afon. Achosodd hyn i waddod setlo, a arweiniodd at greu ynys graean dros amser.

Mae ychydig o goed wedi'u gosod ar lan yr afon i atal erydu pellach, a chafodd dwy goeden eu gosod yn rhannol yn y lan er mwyn dargyfeirio'r llif. Mae hyn wedi creu rhwystr naturiol sy'n amddiffyn y lan ac yn dargyfeirio prif lif yr afon ymlaen i'r ynys graean. Mae hyn yn araf yn lleihau'r gwely graean, gan greu pyllau ar gyfer pysgod a chan adael graean mân y mae'r pysgod ei angen i silio.

1.4 Anghenion tystiolaeth

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi nodi rhestr o gyfleoedd ar gyfer prosiectau ymchwil cydweithredol ac anghenion tystiolaeth sy'n ymwneud â'r amgylchedd dŵr. Mae'r [anghenion tystiolaeth dŵr](#) a gyhoeddwyd ar ein gwefan wedi'u cynnwys yn y categorïau Ansawdd Dŵr, Monitro, Adnoddau Dŵr, Rheoli Tir, ac Ecosystemau. Mae'r blaenoriaethau o fewn y themâu hyn yn cyflwyno cyfleoedd posibl am weithio ar y cyd â phartneriaid a sefydliadau academiaidd i ddatblygu'r sylfaen dystiolaeth sy'n ofynnol er mwyn gwireddu egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy a chyfrannu at y nodau llesiant. Yn ddiweddar, ffurfiodd Cyfoeth Naturiol Cymru dîm Portffolio, Rhaglenni a Phrosesau Tystiolaeth i gefnogi ein rhaglen anghenion tystiolaeth.

Yn ogystal ag anghenion tystiolaeth dŵr, mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi cyhoeddi [rhestr fer o anghenion tystiolaeth ar gyfer yr Adroddiad interim ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol 2019](#). Rydym o'r farn bod y rhestr fer yn cynnwys yr hyn sydd ei angen i gyflawni egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy.

2. Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

2.1 Cyflwyniad

Mae Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru yn cwmpasu ardal o 16,653 cilomedr sgwâr. Mae'n ymestyn dros hanner gorllewinol cyfan Cymru, o Fro Morgannwg yn y de i Sir Ddinbych yn y gogledd.

Mae'r prif ganolfannau poblogaeth wedi'u cyfyngu i'r sribyn arfordirol a rhan fwyaf gorllewinol Cymoedd De Cymru. Mae'r prif ganolfannau trefol yn cynnwys Abertawe, Pen-y-bont ar Ogwr a Chastell-nedd yn y de, Aberystwyth ar yr arfordir yng nghanolbarth Cymru, a Bae Colwyn, y Rhyl, Llandudno a Bangor ar hyd arfordir Gogledd Cymru. Mae'r ardal basn afon yn wledig yn bennaf, a defnyddir tir ar gyfer amaethyddiaeth a choedwigaeth. Mae diwydiannau morol, olew a nwy yn parhau i fod yn weithgareddau economaidd pwysig, ynghyd â diwydiant trwm fel y gwaith dur ym Mhort Talbot, a physgodfeydd masnachol, pysgodfeydd pysgod cregyn, a thwristiaeth sy'n nodedig o gwmpas arfordir Cymru.

Mae'r afonydd, llynnoedd, dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol yr ardal yn enwog am bysgota. Mae tua 70 y cant o arfordir yr ardal wedi'i ddynodi (o dan Gyfarwyddebau'r Undeb Ewropeaidd a chyfraith y DU) oherwydd ei ansawdd amgylcheddol, gan gynnwys llawer o draethau ymdrochi o'r radd flaenaf a safleoedd cadwraeth sy'n rhyngwladol bwysig. Mae pob corff dŵr daear yn yr ardal basn afon yn ffurfio rhan o a Ardal Dŵr Yfed Warchoddedig.

Ceir gwelyau cocos mawr a gwerthfawr yn Nhraeth Lafan yn y gogledd a Chilfach Porth Tywyn yn y de. Caiff cregyn gleision eu cynaeafu o welyau naturiol yn afon Conwy ac afon Dyfi a chânt eu ffermio yn afon Menai ar rai o'r gwelyau cregyn gleision mwyaf cynhyrchiol yn Ewrop. Defnyddir llawer o'r ucheldiroedd ar gyfer ffermio da byw a choedwigaeth masnachol. Ffermio gwartheg godro'n a geir yn bennaf ar y tir isel, yn enwog yn Sir Benfro a Sir Gaerfyrddin. Mae hinsawdd mwynach Sir Benfro hefyd yn hwyluso ffermio â sylweddol.

Mae'r arfordir dramatig, y dyfroedd ymdrochi, a'r ffaith fod poblogaeth sylweddol yn agos hefyd yn esbonio pwysigrwydd y diwydiant twristiaeth arfordirol. Rhwng 2007 a 2014, cafodd tua £14.6 miliwn ei wario ar sefydlu Llwybr Arfordir Cymru, sy'n cwmpasu 870 o filltiroedd ar hyd arfordir Cymru. Mae twristiaeth yn gwneud cyfraniad sylweddol i economi Cymru (Cynghrair Twristiaeth Cymru – Wales Tourism Definitive Value Report, Mehefin 2012).

2.2 Cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr ac adolygiad o gynnydd

Drwy gydol pob cylch y Cynlluniau Rheoli Basn Afon, rydym yn casglu'r holl dystiolaeth, hanesyddol a phresennol, ac yn llunio 'dosbarthiad sylfaenol'. Dosbarthu yw'r broses lle caiff y data a gesglir yn ystod ein rhaglenni monitro dŵr ei drosi'n dystiolaeth sydd ei angen arnom i gynghori, rheoleiddio a rheoli'r amgylchedd dŵr. Mae gennym gyfrifoldeb statudol i asesu a nodi statws pob corff dŵr y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr yng Nghymru ond mae

ei fanteision yn llawer ehangach. Mae'n cael ei ddefnyddio i hysbysu nifer o feysydd eraill, gan gynnwys cynlluniau buddsoddi cwmnïau dŵr, gosod cyfyngiadau ar drwyddedau, hysbysu asesiadau effaith o brosiectau a gweithgareddau arfaethedig, ac ar gyfer rheoli. Mae hefyd yn ffynhonnell dystiolaeth ar gyfer yr Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol ac yn ddangosydd cenedlaethol ar gyfer Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae'r weithred o ddsbarthu yn gyfystyr â chynnal asesiad o ansawdd ein dyfroedd wyneb a'n dyfroedd daear ar bwynt penodol mewn amser. Mae'n cynnwys monitro data sy'n ofynnol gan yr offerynnau dosbarthu, a gesglir dros gyfnod sy'n amrywio rhwng tair a chwe blynedd cyn iddynt gael eu cyhoeddi. Mae'n seiliedig ar bwyntiau monitro arferol gweithredol o fewn corff dŵr, ac yn seiliedig ar risg.

Mae'r gwaith dosbarthu hwn, a'r wybodaeth am y pwysau a risgiau i ddyfroedd, yn darparu sail ar gyfer cynllunio'r cylch nesaf. Yn yr adran hon, byddwn yn disgrifio cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr o'i gymharu â'r sylfaen a osodwyd yn 2015. Bydd Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch yn gosod sylfaen newydd. Disgwylir y bydd rhai o'r safonau y byddwn yn eu defnyddio i osod y sylfaen honno, ac i ddisgrifio iechyd yr amgylchedd dŵr, yn newid yn y sylfaen newydd. Disgrifir y newidiadau disgwylidig hynny ar ddiwedd yr adran hon ac yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**.

2.2.1 Sut rydym yn pennu'r cyflwr presennol

Rydym yn defnyddio'r term 'cyrff dŵr' i helpu i ddeall yr amgylchedd dŵr, a'i reoli. Mae corff dŵr yn cyfeirio at ran o afon, llyn, dŵr daear, dŵr trosiannol neu ddŵr arfordirol, neu at y nodwedd yn ei chyfanrwydd. Mae'r gofynion cyfreithiol a amlinellir yn Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn gymwys i bob math o ddŵr mewn ardal basn afon, nid dim ond y cyrff dŵr a ddangosir ar y mapiau. Mae cyrff dŵr yn unedau adrodd ac yn ddangosyddion o iechyd yr amgylchedd dŵr ehangach. Rydym yn asesu cyflwr y cyrff dŵr hyn drwy waith monitro, sy'n arwain at bennu dosbarthiad. Yn ystod cylch cyntaf y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr (2009–2015,) diweddarwyd y dosbarthiad yn flynyddol. Fodd bynnag, caiff ei ddiweddarau bellach unwaith bob tair blynedd ar gyfer dyfroedd wyneb. Dosbarthiad interim 2018 yw'r un mwyaf cyfredol ar gyfer dyfroedd wyneb, a dosbarthiad 2015 yw'r un mwyaf cyfredol am ddŵr daear, oherwydd, yn achos yr olaf, caiff ei ddiweddarau bob chwe blynedd. Y set ddata gyfunol hon sy'n ffurfio'r dosbarthiad mwyaf diweddar, y caiff ei ddefnyddio i adrodd ar y cynllun drafft hwn. Mae

Tabl 2 isod yn dangos math a nifer y cyrff dŵr. Sylwer bod y categori afonydd hefyd yn cynnwys 2 camlesi.

Tabl 2: Math a nifer y cyrff dŵr yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru.

Nifer y cyrff dŵr	Naturiol	Artiffisial	Wedi'u haddasu'n sylweddol	Cyfanswm
Afonydd	379	2	47	428
Llyn	25	2	37	64
Arfordirol	18	-	5	23
Aberol	18	-	10	28
Dŵr daear	25	-	-	25
Cyfanswm	465	4	99	568

2.2.2. Dyfroedd wyneb

O safbwynt cyrff dŵr afonydd, llynnoedd, camlesi, arfordirol ac aberol, mae'r dosbarthiad yn seiliedig ar gyflwr ecolegol a chemegol y corff dŵr. Rydym yn casglu data biolegol a chemegol, sy'n cael eu cyfuno i roi **statws cyffredinol** o uchel, da, cymedrol, gwael neu ddrwg, yn seiliedig ar y dosbarth lleiaf a adroddwyd ar sail yr elfennau gwahanol a gafodd eu monitro.

Pennir **statws ecolegol** ar sail cyfuniad o ddata ar gyfer llygryddion biolegol, ffisegogemegol a phenodol.

Asesir **statws cemegol** drwy gydymffurfiaeth â safonau amgylcheddol wrth ymdrin â chemegion.

Dyfroedd artiffisial a dyfroedd a addaswyd yn sylweddol

Mae llawer o'n dyfroedd wedi cael eu newid gan weithgarwch dynol ar gyfer defnyddiau penodol fel mordwyaeth, rheoli llifogydd neu storio dŵr. Mewn rhai achosion, gallai'r newid hwn olygu ei bod yn amhosibl cyflawni statws ecolegol da. Yn yr achosion hyn, rydym yn anelu at gyflawni potensial ecolegol da. Mae hwn yn fesur o'r lefel orau y gallai'r corff dŵr ei chyflawni gan ystyried y cyfyngiadau a orfodir gan yr addasiad.

Statws cyfredol – dyfroedd wyneb

Ceir 543 o gyrff dŵr wyneb yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru, gan gynnwys afonydd (gan gynnwys 2 camlesi), llynnoedd, dyfroedd arfordirol a dyfroedd aberol. Mae

Tabl 3 a Tabl 4 isod yn dangos nifer y cyrff dŵr ymhob dosbarthiad statws yn ôl y dosbarthiad ecolegol a chemegol diweddaraf.

Tabl 3: Y dosbarthiad ecolegol diweddaraf ar gyfer dyfroedd wyneb (cyrff dŵr a aseswyd)

Nifer y cyrff dŵr	Drwg	Gwael	Cymedrol	Da	Uchel
Afon		24	188	216	
Llyn		12	37	14	1
Arfordirol			11	11	1
Aberol		1	20	7	
Cyfanswm		37	256	248	2

Tabl 4: Y dosbarthiad cemegol diweddaraf ar gyfer dyfroedd wyneb (cyrff dŵr a aseswyd)

Nifer y cyrff dŵr	Methu	Da
Afon	41	387
Llyn	3	61
Arfordirol	9	14
Aberol	9	19
Cyfanswm	62	481

2.2.3 Dyfroedd daear

O safbwynt dŵr daear, cyfunir y statws meintiol a'r statws cemegol i roi dosbarthiad terfynol unigol, sef statws da neu wael. Pennir statws meintiol gwael ar gyfer dŵr daear mewn achosion lle gallai fod effeithiau andwyol ar afonydd a gwlyptiroedd, neu lle nad oes sicrwydd y bydd dŵr glaw yn adfer y swm o ddŵr daear a dynnir yn flynyddol. Pennir statws cemegol gwael mewn achosion lle ceir llygredd gwasgaredig helaeth o fewn y corff dŵr, lle bo ansawdd y dŵr daear yn cael effaith andwyol ar wlyptiroedd neu ddŵr wyneb, lle ceir ymwithiad halwynog yn sgil tynnu gormod o ddŵr, neu lle ceir dirywiad sylweddol yn ansawdd y dŵr a ddefnyddir ar gyfer cyflenwad dŵr yfed.

Statws cyfredol – dŵr daear

O'r 25 corff dŵr daear a geir yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru, mae pob un ohonynt wedi cyflawni statws meintiol da. Mae

Tabl 5 a Tabl 6 isod yn dangos y dosbarthiad meintiol a chemegol diweddaraf ar gyfer dŵr daear.

Tabl 5: Y dosbarthiad meintiol diweddaraf ar gyfer dŵr daear

Nifer y cyrff dŵr	Gwael	Da
25		25

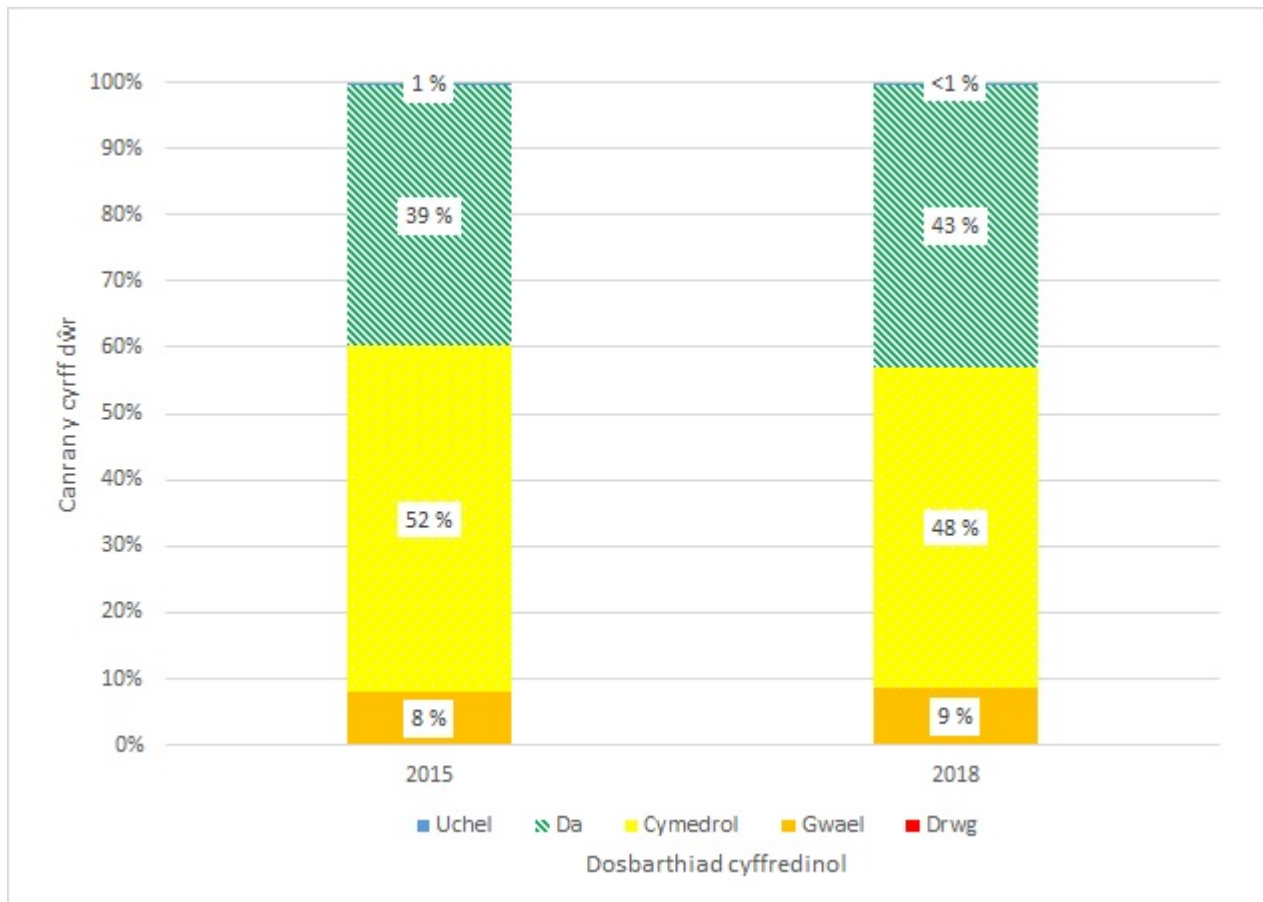
Tabl 6: Y dosbarthiad cemegol diweddaraf ar gyfer dŵr daear

Nifer y cyrff dŵr	Gwael	Da
25	12	13

2.2.4 Statws cyffredinol presennol

Yn 2015, cyflawnodd 40% o'r cyrff yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru statws cyffredinol da, neu well. Gwnaethom ddarogan y byddai hyn yn cynyddu i 44% erbyn 2021. Mae canlyniadau'r dosbarthiad diweddaraf yn nodi bod 43% o gyrff dŵr wedi cyflawni statws da neu well yn gyffredinol ac nid oes unrhyw gyrff dŵr sydd â statws drwg. Fodd bynnag, mae hefyd pum corff dŵr yn ychwanegol â statws cyffredinol gwael na'r hyn a welwyd yn 2015.

Ffigur 5: Cymharu'r dosbarthiad sylfaenol cyffredinol yn 2015 â'r dosbarthiad diweddaraf

Gellir cysylltu rhywfaint o'r gwelliant mewn statws â newidiadau mewn gwaith monitro, sydd wedi'i gyfyngu gan y ddealltwriaeth bresennol o'r pwysau ar yr amgylchedd dŵr, eu ffynonellau, a'r camau sydd eu hangen i fynd i'r afael â nhw.

Ar gyfer pob corff dŵr, mae'r dosbarthiad corff dŵr cyffredinol (Ffigur 5) wedi'i lunio o nifer o elfennau cemegol, biolegol a ffisegol gwahanol. Yn ôl gofynion y broses ddisbarthu, os nad yw un o'r elfennau hyn wedi cyflawni statws da neu well, ni all y corff dŵr perthnasol gyflawni statws cyffredinol da. Gelwir hyn y rheol 'un allan, pob un allan'.

Yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru, asesir 5,966 o elfennau, y mae 5,369 (90%) ohonynt yn unigol wedi cyflawni statws da neu well. Nid yw'r ffigurau hyn yn cynnwys elfennau ategol morffoleg a'r drefn hydrolegol. O safbwynt afonydd, mae 4,256 (91%) o elfennau â statws da neu well, 380 (82%) ar gyfer llynnoedd, 247 (83%) ar gyfer dyfroedd trosiannol, 245 (89%) ar gyfer dyfroedd arfordirol, 6 (75%) ar gyfer camlesi, a 235 (94%) ar gyfer dŵr daear. O ganlyniad i'r rheol 'un allan, pob un allan', mae'r dosbarthiad cyffredinol ar gyfer Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru yn cyflwyno safbwynt mwy pesimistaidd o'r statws presennol.

Byddwn yn ailasesu gwelliannau a dirywiad ers sylfaen 2015 yn erbyn data'r dosbarthiad diweddaraf yng Nghynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Gwneir ymchwil i bob achos o ddirywiad ymddangosiadol er mwyn deall a yw'n ganlyniad i newid go iawn yn ansawdd yr amgylchedd, neu'n ganlyniad i'r rhesymau a esboniwyd uchod.

2.3 Diweddariadau yn y dyfodol i wybodaeth am ddsbarthiadau

Mae'r data a'r wybodaeth a ddefnyddir wrth reoli'r amgylchedd dŵr yn cael eu hadolygu a'u gwella yn rheolaidd. Rydym yn defnyddio cyfres o ddata, safonau ac offerynnau sy'n ein helpu i gwblhau'r dosbarthiad. Mae'r rhain fel a ganlyn:

- Rhwydwaith y cyrff dŵr
- Rhwydweithiau monitro
- Safonau amgylcheddol
- Offerynnau dosbarthu

O safbwynt Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch, mae'r eitemau uchod wrthi'n cael eu hadolygu ar sail gwelliannau ym maes gwyddoniaeth, dealltwriaeth well o'r amgylchedd, a pholisi a chyfarwyddiadau gan Lywodraeth y DU neu'r llywodraeth ddatganoledig. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Addasiadau bach i rwydwaith y cyrff dŵr a chywiro gwallau testun hysbys
- Newidiadau i offerynnau dosbarthu ar sail cyngor gan Grŵp Cyngori Technegol y DU (UKTAG) ac arbenigwyr technegol eraill
- Ymgynghoriadau ar safonau amgylcheddol diwygiedig gan UKTAG

Nid ystyrir bod y newidiadau arfaethedig rhwng Cynlluniau Rheoli Basn yr ail gylch a'r trydydd cylch yn rhai mawr. Er y bydd y newidiadau hyn yn darparu darlun gwell o safbwynt yr amgylchedd dŵr, maent yn cymhlethu'r gwaith o gyflwyno'r gymhariaeth â data'r ail gynllun. Yn yr adran flaenorol, cafodd cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr ei gyflwyno gan ddefnyddio'r rhwydwaith, y safonau amgylcheddol a'r offerynnau dosbarthu a ddefnyddiwyd ar gyfer yr ail gylch. Bydd hyn yn ein galluogi i adrodd, yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon, ar gynnydd yn erbyn yr amcanion a bennwyd yng Nghynlluniau Rheoli Basn Afon yr ail gylch, gan gynnwys gwiriadau am unrhyw ddirywiad posibl. Caiff y rhwydwaith, safonau amgylcheddol ac offerynnau dosbarthu newydd eu defnyddio i osod y sylfaen am y trydydd cylch.

2.3.1 Newidiadau i rai o'r cyrff dŵr yn y rhwydwaith

Mae ychydig o gyrff dŵr wedi cael eu haddasu ar draws Cymru ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Mae'r prif newidiadau fel a ganlyn:

- Cywiro gwallau, e.e. lle rhoddwyd enw anghywir i gorff dŵr, neu lle bo corff dŵr wedi'i gysylltu â'r dalgylch gweithredol anghywir
- Cyrff dŵr sydd wedi'u haddasu'n sylweddol – diwygiadau wedi'u gwneud i rai dynodiadau a/neu ddefnyddiau cyrff dŵr sydd wedi'u haddasu'n sylweddol a wnaed yn yr ail gylch, a chyflwynwyd dynodiadau newydd ar gyfer y cyrff dŵr hyn
- Dad-ddynodi corff dŵr yn sgil diddymu ei ddynodiad fel Ardal Dŵr Yfed Warchoddedig.

Bydd y newidiadau hyn yn gwneud gwahaniaeth i nifer y cyrff dŵr y byddwn yn adrodd arnynt o ran eu statws ecolegol uchel, da, cymedrol, gwael a drwg. Bydd niferoedd y cyrff dŵr a ddefnyddir i adrodd ar y dosbarthiad yn nhrydydd cylch y Cylch Rheoli Basn Afon yn cael eu crynhoi yn Tabl 7 isod. Caiff y dosbarthiad a fydd yn gosod y sylfaen ar gyfer y trydydd cylch ei gyhoeddi yng Nghynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch.

Tabl 7: Math a nifer y cyrff dŵr a fydd yn ffurfio sylfaen Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch

Nifer y cyrff dŵr	Naturiol	Artiffisial	Wedi'u haddasu'n sylweddol	Cyfanswm
Afon	378	2	48	428
Llyn	24	2	36	62
Arfordirol	18		5	23
Aberol	18		10	28
Dŵr daear	25			25
Cyfanswm	463	4	99	566

2.3.2 Cemegion, gan gynnwys y rheiny sy'n hollbresennol, yn barhaus, yn fiogronnus ac yn wenwynig

Gall cemegion gael effaith ar yr ecosystem ddyfrol yn y ffyrdd canlynol:

- Bywyd dyfrol (pysgod, planhigion ac infertebratau) yn sgil bod yn agored i gemegion yn nyfroedd y DU;
- Iechyd dynol ac ysglyfaethwyr bywyd gwyllt uwch: oherwydd cemegion a all gronni drwy'r gadwyn fwyd ddyfrol; ac
- Ffynonellau dŵr wyneb a dŵr daear: lle gallai halogiad gan gemegion gyfyngu ar eu defnydd parhaus i gyflenwi dŵr at ddibenion domestig a chynhyrchu bwyd.

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn rheoli'r cemegion yn yr amgylchedd dŵr o fewn fframwaith [dull strategol o fynd i'r afael â risgiau sy'n deillio o gemegion niweidiol yn ein dyfroedd](#). Mae'r cemegion sydd yn yr amgylchedd yn deillio o amrywiaeth o ffynonellau. Mae rhai cemegion yn hollbresennol ac y maent yn cael eu rheoli orau ar lefel genedlaethol, lle bo eraill yn benodol i weithgaredd, a dylid canolbwyntio ar eu rheoli ar raddfa leol. Gwaherddir cynhyrchu a/neu ddefnyddio llawer o gemegion, ond eu bod yn parhau yn yr amgylchedd am gyfnodau hir o amser, ac yn parhau i gael eu monitro er mwyn dangos bod y rheolaethau sy'n bodoli eisoes yn ddigonol a bod crynodiadau'n lleihau. Bydd rheoli cemegion yn sicrhau ein bod yn lleihau'r effaith ar fywyd dyfrol, ar ddefnyddiau dynol o ddŵr, ac ar y fflora a ffawna sy'n byw ynddo.

Wrth i gemegion newydd gael eu gweithgynhyrchu a'u defnyddio, a bod ein hasesiad o gemegion yn gwella er mwyn rheoli unrhyw risgiau yn well, mae'r amrediad o gemegion, a'r ffordd y cânt eu hasesu, wedi esblygu ers cylch cyntaf y Cynlluniau Rheoli Basn Afon. Mae Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn nodi is-grŵp o gemegion sy'n hollbresennol, yn barhaus, yn fiogronnus ac yn wenwynig sy'n gofyn am ystyriaeth

arbennig o safbwynt monitro a chyflwyno canlyniadau dosbarthu. Caiff y cemegion hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig hyn eu hadrodd yn llawn am y tro cyntaf yng Nghynlluniau Basn Afon y trydydd cylch. Fodd bynnag, gan fod y cynllun drafft hwn yn seiliedig ar ddsbarthiad 2018 nad oedd yn cynnwys y gofynion newydd hyn, dim ond cynlluniau'r trydydd cylch fydd yn dangos yr effaith lawn ar y dosbarthiad cyffredinol ar draws yr ardal basn afon. Ceir esboniad o'r asesiadau risg yn adran 4.4.3 o'r **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)** ac maent yn seiliedig ar y dystiolaeth orau posibl ac yn dangos risg sylweddol o fethu'r safonau ar gyfer etherau diffenyl polybrominedig (PBDE) a mercwri. Mae'r taflenni ffeithiau cemegion i'w gweld yn Atodiad C o'r **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**, sy'n dangos bod defnydd y cemegion hyn wedi'i ddiddymu'n raddol, ac na fyddai mesurau pellach yn ymarferol. Fodd bynnag, yn wyneb y ffaith fod y cemegion hyn yn parhau yn yr amgylchedd cyhyd, mae'n debygol na fydd cydymffurfiaeth helaeth â safonau yn ystod y cyfnodau cynllunio nesaf.

Oherwydd natur fiogronnus cemegion hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig, rydym bellach yn cael ein cyfarwyddo i fonitro presenoldeb y cemegion hyn ym meinwe pysgod a physgod cregyn. Ni allwn samplu'r amgylchedd am y cemegion hyn mewn modd mor eang ag y gwnawn ar gyfer samplau dŵr, a byddwn ond yn samplu pysgod a physgod cregyn pan ydym yn hyderus na chawn effaith ar boblogaethau naturiol. Mae hyn yn cyfyngu ar nifer y cyrff dŵr y byddwn yn eu hasesu ar gyfer y mathau hyn o gemegion yng Nghymru, ac felly mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn ymchwilio'n weithredol i ddulliau a thechnegau eraill er mwyn asesu'r risg y mae sylweddau hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig yn ei pheri i lefelau troffig uwch.

Mae rheoleiddwyr y DU yn parhau i gydweithio'n agos ar y mater o ddsbarthu cemegion. Rydym bob un wedi datblygu dull sy'n gwneud y defnydd gorau o'r dystiolaeth sydd ar gael i ni. Er efallai y ceir gwahaniaethau yn y dulliau o ddsbarthu, gellir cymharu, yn fras, y mesurau a gymhwysir i leihau sylweddau hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig yn yr amgylchedd dŵr, a ysgogir gan ddeddfwriaeth genedlaethol a rhyngwladol, ar draws y gweinyddiaethau, a bydd gwaith o fonitro'r gostyngiad yn lefelau'r cemegion hyn yn yr amgylchedd yn parhau er mwyn sicrhau bod mesurau'n briodol.

2.4 Ardaloedd gwarchoddedig

Ceir nifer o ardaloedd yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru lle mae'r amgylchedd dŵr yn enwedig o bwysig. Mae gan ardaloedd gwarchoddedig, a ddiffinnir gan Reoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 ac sydd wedi'u rhestru yn ein Cofrestr o Ardaloedd Gwarchoddedig, warchodaeth gyfreithiol o dan amrediad o gyfarwyddbau'r UE a rheoliadau'r DU (Adran 3.1.2 o'r **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**). Gall ardaloedd gwarchoddedig fod ag amcanion gwahanol o safbwynt cydymffurfiaeth. Lle mae'r safonau sy'n ofynnol ar gyfer gwneud hyn yn llymach na'r rheiny sy'n ofynnol ar gyfer cyflawni statws/potensial ecolegol da, mae'n rhaid i ni wneud pob ymdrech i gyflawni'r safonau llymach hynny. Mae Tabl 8 isod yn dangos math, statws cydymffurfiaeth a nifer yr ardaloedd gwarchoddedig. Sylwer, lle mae ardal warchoddedig yn croesi ffin mwy nag un ardal basn afon, rydym yn adrodd arni yn y Cynllun Rheoli Basn Afon sy'n cynnwys y rhan fwyaf o'r ardal er mwyn osgoi dyblygu gwaith. Mae Parthau Perygl Nitradau a ddynodir o dan Reoliadau Atal Llygredd Nitradau (Cymru) 2013 (fel y'u diwygiwyd) yn destun adolygiad gan Lywodraeth Cymru ar hyn o bryd.

2.4.1 Statws cyfredol – ardaloedd gwarchoddedig

Mae angen i ardaloedd gwarchoddedig gyflawni safonau sy'n berthnasol i'r dynodiad a bennwyd iddynt. Mae Tabl 8 yn dangos math, statws cydymffurfiaeth a nifer yr ardaloedd gwarchoddedig a geir yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru.

Tabl 8: Ardaloedd gwarchoddedig yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Ardal warchoddedig	Cyfanswm nifer	% cydymffurfiaeth
Ardaloedd Dŵr Yfed Gwarchoddedig – dŵr wyneb	51	63% (19 mewn perygl)
Ardaloedd Dŵr Yfed Gwarchoddedig – dŵr daear	25	I'w cadarnhau (nifer mewn perygl)
Dyfroedd pysgod cregyn	21	Dyddiad cau wedi'i ymestyn i 2027
Dyfroedd ymdrochi	105	100%
Ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau (Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994)	3	Amherthnasol
Parthau Perygl Nitradau (NVZ)	8	Amherthnasol
ACAau sy'n ddibynnol ar ddŵr	66	I'w chadarnhau
AGAau sy'n ddibynnol ar ddŵr	21	I'w chadarnhau
Safleoedd Ramsar sy'n ddibynnol ar ddŵr	7	Amherthnasol

Yng Nghymru, adroddir ar gyflwr y nodweddion cynefinoedd a rhywogaethau dynodedig a geir mewn Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACAau) ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGAau) dros gylchoedd o chwe blynedd. O safbwynt safleoedd Ramsar, nid oes mesur o gydymffurfiaeth i adrodd arno. Yng Nghymru, gwnaeth Cyfoeth Naturiol Cymru gynnal [asesiadau cyflwr dangosol morol ar gyfer pob nodwedd forol AGAau ac ACAau](#) yn 2018.

Mae prosiect gwerthuso sylfaen safleoedd gwarchoddedig daearol a dŵr croyw Cyfoeth Naturiol Cymru yn defnyddio tystiolaeth sydd eisoes yn bodoli i greu, lle bo hynny'n bosibl, asesuadau cyflwr nodweddion 'dangosol' ar draws yr ystod o nodweddion dŵr croyw a

daearol a geir ar safleoedd gwarchodedig yng Nghymru. Disgwylir cwblhau'r prosiect ar ddiwedd 2020, a'r gobaith yw y bydd yn llywio Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch.

2.4.2 Newidiadau i rai o'r ardaloedd gwarchodedig rhwng yr ail gylch a'r trydydd cylch

Ni wnaed unrhyw newidiadau i'r ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau o dan Reoliadau Trin Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994 ar gyfer Ewtroffigedd mewn afonydd. Mae'r Parthau Perygl Nitradau yng Nghymru yn destun adolygiad gan Lywodraeth Cymru ar hyn o bryd, fel rhan o'r gwaith i ystyried a ddylid dynodi Parth Perygl Nitradau Cymru gyfan.

Dŵr yfed (dŵr wyneb a dŵr daear)

Mae'n debygol y bydd un Ardal Dŵr Yfed Warchodedig yn cael ei dileu o'r Gofrestr Ardal Warchodedig ar gyfer Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru (GB31035111 Llyn Gelli Gain) oherwydd argymhellwyd ei dad-ddynodi fel corff dŵr sydd wedi'i addasu'n sylweddol ar gyfer y trydydd Cylch. Nid yw'n addas ar gyfer dŵr yfed bellach (di-rymwyd y drwydded tynnu dŵr yn 2009).

Ardaloedd gwarchodedig dyfroedd pysgod cregyn

Mae'r ardaloedd gwarchodedig dyfroedd pysgod cregyn wrthi'n cael eu hadolygu, a bydd Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ar newidiadau arfaethedig ar wahân.

Dyfroedd ymdrochi

Mae tri safle â dyfroedd ymdrochi wedi'u dynodi yng Ngorllewin Cymru ers 2015, yn Aberdyfi Gwledig (Cyfeirnod Corff Dŵr Ymdrochi 39070), Porth Eirias Bae Colwyn (Cyfeirnod Corff Dŵr Ymdrochi 40425), a Thraeth Glan Don (Cyfeirnod Corff Dŵr Ymdrochi 39790).

Safleoedd Natura 2000 sy'n ddibynnol ar ddŵr

Canfu adolygiad o nodweddion Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA) sy'n ddibynnol ar ddŵr ac sy'n gysylltiedig â'r safleoedd Natura 2000 yn y gofrestr, y dylid tynnu un ACA, sef Coed Cwm Einion (UK0030117), oddi ar y gofrestr gan nad oedd yn gymwys i'w hystyried fel safle sy'n ddibynnol ar ddŵr).

Bu ychydig o newidiadau i'r Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGAAu) yng Nghymru. Ym mis Hydref 2017, cafodd AGA Bae Lerpwl (UK9020294) ei hystyried. Mae'r AGA fawr hon yn gorgyffwrdd â thair ardal basn afon, sef rhai Gogledd-orllewin Lloegr, Afon Dyfrdwy ac Afonydd Gorllewin Cymru. Yn 2017, cafodd AGA Morwenoliaid Ynys Môn (UK9013061) ei hailenwi a'i hystyried. Cafodd AGA Sgomer, Sgogwm a Moroedd Penfro (UK9014051) ei hailenwi a'i hystyried yn 2016, a chafodd AGA newydd ei dynodi hefyd ar gyfer trochyddion gyddfogoch, sef AGA Gogledd Bae Ceredigion (UK9020327).

Cafodd tair ACA fawr newydd eu dynodi ar gyfer llamidyddion yn 2019, sef ACA Gorllewin Cymru Forol (UK0030397), ACA Dynesfeydd Môr Hafren (UK0030396), ac ACA Gogledd Môn Forol (UK0030398). Mae'r newidiadau hyn wedi cynyddu ardal safleoedd Natura 2000 yng Nghymru yn sylweddol.

Caiff y Gofrestr o Ardaloedd Gwarchoddedig ei diweddarau a'i chyhoeddi fel rhan o'r trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon, a chaiff y mapiau eu diweddarau ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**.

2.5 Rhoi camau gweithredu ar waith

Mae'r camau gweithredu a gymerwyd yn ystod yr ail gylch, gyda'i gilydd, wedi cyfrannu at ddiogelu a gwella'r amgylchedd dŵr. Roedd y camau gweithredu'n ymwneud â phob math o gorff dŵr, sef afonydd, llynnoedd, camlesi, gwlyptir, dŵr daear, aberoedd a dyfroedd arfordirol, gan gynnwys y rheiny sydd wedi'u lleoli mewn ardaloedd gwarchoddedig.

Atal dirywiad

Mae llawer o'r gweithgareddau dyddiol a wneir gan Cyfoeth Naturiol Cymru a llawer o'n partneriaid, a phob mesur a gyflwynir ganddynt, yn cyfrannu at atal dirywiad yr amgylchedd dŵr. Trwy ein gwybodaeth ar y cyd, gallwn nodi pa gyrff dŵr, yn benodol, sydd mewn perygl o ddirywio, ac amlinellu'r mesurau, lle bo hynny'n bosibl, i atal neu liniaru'r risgiau hynny.

Rhaglen o fesurau (gweler Adran 3)

Mae'r rhan fwyaf o fesurau cenedlaethol eisoes wedi'u dechrau (94%, hynny yw 91 mesur allan o gyfanswm o 97). Yn gyffredinol, mae'r rhain yn pennu'r dull cyfreithiol, polisi neu strategol, neu maent yn hanfodol i waith cyflenwi ar lefel leol ac i gyflawni canlyniadau amgylcheddol, er enghraifft gwaharddiad cenedlaethol ar ddefnyddio cemegyn penodol neu strategaeth genedlaethol ar gyfer blaenoriaethu ac ariannu'r gwaith o adfer mwyngloddiau segur. Bydd angen adolygiad pellach ar y rhai sy'n weddill er mwyn sicrhau y caiff y camau gweithredu gofynnol eu rhoi yn eu lle er mwyn cyflwyno'r canlyniad gofynnol. Cafodd cynnydd o safbwynt y mesurau cenedlaethol, gan gynnwys unrhyw fesurau newydd ychwanegol, hefyd ei adrodd yn ffurfiol i'r Comisiwn Ewropeaidd ym mis Rhagfyr 2018 fel rhan o'r datganiad ar gyfer System Gwybodaeth Ddŵr Ewrop (WISE).

Bydd yr union fesurau a gaiff eu rhoi yn eu lle yn agored i newid dros amser. Mae newidiadau yn y mathau o fesurau sydd eu hangen yn digwydd am resymau amrywiol, gan gynnwys tystiolaeth newydd, newidiadau yn statws corff dŵr, newidiadau mewn pwysau (e.e. patrymau cnydau), argaeledd cyllid, newidiadau ym mholisi'r llywodraeth, effeithiau datblygiadau, a'r newid yn yr hinsawdd. Gweithredwyd ar gyfleoedd i gyflwyno mwy o dechnegau, neu brofi rhai newydd, fel sy'n briodol, e.e. y prosiect gwahanu slyri, a gafodd gefnogaeth gan 'Gronfa Weithredu'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr' yn ystod yr ail gylch.

Defnyddiwyd offerynnau rheoli a oedd eisoes yn bodoli i olrhain gwaith cyflenwi. Caiff cynnydd ei fesur trwy'r gweithgareddau canlynol:

- Rhaglen corff dŵr targed o fewn dalgylchoedd
- Cynnydd yn erbyn y mesurau cenedlaethol
- Rhaglen ymchwilio i gael dealltwriaeth well o'r rhesymau na chyflawnwyd statws da
- Dosbarthiad interim cyrff dŵr 2018 – hanner ffordd drwy'r ail gylch

Ledled Cymru, dyrannodd cwmni dŵr Dŵr Cymru £65 miliwn i weithgareddau'n ymwneud â Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn ei gynllun busnes ar gyfer 2015–20 (Cynllun Rheoli Asedau 6), gan gynnwys y canlynol:

- gosod system monitro hyd digwyddiad ymhob gorlif carthffosiaeth cyfunol (CSO)
- gwaith monitro yn rhan o Raglen Ymchwilio i Gemegion y DU (UKCIP)
- ymchwiliadau mewn perthynas â Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 ac Ardaloedd Dŵr Yfed Gwarchoddedig
- monitro llifau mewn gweithfeydd trin carthion

Mae'r sylfaen dystiolaeth wrthi'n cael ei defnyddio i lywio penderfyniadau buddsoddi ac i ddylanwadu ar newidiadau ym mholisi defnydd tir yng Nghymru.

Yn benodol i Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru, gwnaeth Dŵr Cymru:

- gyflwyno wyth cynllun ar safleoedd gwaith trin carthion i fodloni gofynion Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 o ran sicrhau ni cheir dirywiad
- gyflwyno tri chynllun ar safleoedd gwaith trin carthion i gyflawni statws ecolegol da yn ôl gofynion Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017
- gyflwyno rhaglen GlawLif yn Llanelli a Thre-gŵyr i leihau effaith ei asedau yng Nghilfach Porth Tywyn, chynlluniau arfordirol pellach er budd i Fae Abertawe ac Aber Afon Conwy

Cynllunnir cyflwyno wyth cynllun pellach a fydd yn cyfrannu at gyflawni statws ecolegol da erbyn mis Rhagfyr 2021.

Ymchwiliadau

Ers cyhoeddi cynlluniau 2015, mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi cynnal rhaglen o ymchwiliadau yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru i ddarganfod pam nad oes gan gynifer o gyrff dŵr statws da. Mae ein gwybodaeth am y materion sy'n cael effaith ar gyrff dŵr, a'n dealltwriaeth ohonynt, wedi cynyddu'n sylweddol, a bydd hyn yn parhau drwy'r trydydd cylch. O ganlyniad, rydym bellach mewn sefyllfa well i weithio gyda'n partneriaid i nodi lle gellir gwneud y gwelliannau amgylcheddol mwyaf, a fydd yn dwyn y budd mwyaf i bawb.

Mesurau newydd ychwanegol

Mae'r rhaglen o fesurau'n ei gwneud hi'n ofynnol cynnal proses adolygu reolaidd i sicrhau y rhoddir y camau gweithredu cywir ar waith yn y lle cywir. Yn ystod yr ail gylch, roedd blaenoriaethau a/neu gyfleoedd newydd yr ail gylch yn golygu y cafodd rhai camau gweithredu eu hadolygu er mwyn adlewyrchu anghenion cyfredol yr amgylchedd. Cyflwynwyd y dulliau a mesurau newydd canlynol:

Gweithio gyda sefydliadau eraill i ddiogelu a gwella ansawdd ein dŵr

Ers cyhoeddi cynlluniau'r ail gylch, rhoddwyd trefniadau newydd ar waith ar gyfer gweithio ar draws meysydd gwaith, a chyda sefydliadau allweddol, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, er mwyn diogelu a gwella ein hamgylchedd dŵr. Mae'r rhain yn cynnwys:

Y gwaith a bennwyd i **Is-grŵp Amaethyddiaeth Fforwm Rheoli Tir Cymru** yw dadansoddi achosion sylfaenol er mwyn cael dealltwriaeth gyffredin o'r hyn sy'n achosi llygredd amaethyddol a'r ffyrdd yr eir i'r afael ag achosion ar hyn o bryd drwy waith ymchwil, adrodd a chyflenwi o ran datrysiadau posibl, a cheisio cytundeb arnynt, gan ddilyn dull integredig a gweithio ar draws sefydliadau.

Diben **Fforwm Rheoli Dŵr Cymru** yw rhoi cyfle i aelod-sefydliadau rannu tystiolaeth ac archwilio cyfleoedd ar gyfer gweithio ar y cyd tuag at reoli dŵr yn gynaliadwy yng Nghymru.

Mae **Fforwm Pysgodfeydd Cymru** yn cynrychioli amrediad o randdeiliaid sydd â buddiant mewn adnoddau pysgodfeydd dŵr croyw ac ymfudol Cymru, a gwaith Cyfoeth Naturiol Cymru ac eraill i gynnal, gwella a datblygu pysgodfeydd mudol a dŵr croyw yng Nghymru.

Mesurau amaethyddiaeth

Ar 14 Tachwedd 2018, gwnaeth Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig Llywodraeth Cymru gadarnhau y caiff rheoliadau eu cyflwyno a fydd yn cwmpasu Cymru gyfan i ddiogelu ansawdd dŵr rhag llygredd amaethyddol, ac y bydd cyfnodau pontio ar gyfer rhai elfennau er mwyn rhoi amser i ffermwyr addasu a sicrhau cydymffurfiaeth. Nid yw'r amserlen ar gyfer cyflwyno a gweithredu'r rheoliadau wedi'i chadarnhau hyd yn hyn, a byddant yn cynnwys y mesurau canlynol:

- Cynlluniau Rheoli Maethynnau
- Taenu gwrteithiau mewn modd cynaliadwy sy'n gysylltiedig ag anghenion y cnydau
- Diogelu dŵr rhag llygredd mewn perthynas â phryd, ble a sut caiff gwrteithiau eu taenu
- Safonau storio tail

'Cronfa Weithredu'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr'

Rhoddodd Llywodraeth Cymru gyfle i'r Paneli Cyswllt Basn Afon roi camau gweithredu ar waith a fyddai'n 'cyflawni, neu'n cyfrannu at welliant mesuradwy yn yr ansawdd dŵr yn yr ardaloedd basn afon perthnasol'. Roedd y gronfa'n werth cyfanswm o £220,000 dros ddwy flynedd. Roedd prosiectau'n cynnwys llunio canllaw ar danciau septig, a phrosiect sy'n dechrau blaenoriaethu gwelliannau mewn afonydd a addaswyd yn ffisegol. Dylid nodi bod Fforwm Rheoli Dŵr Cymru wedi disodli Paneli Cyswllt Basn Afon yng Nghymru.

Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Gweler adran 1.3 am wybodaeth am ddilyn dull seiliedig ar le yng Nghymru, nodau trosfwaol Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, [y Polisi Adnoddau Naturiol](#) a Datganiadau Ardal, a hefyd Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Olrhain ac adrodd

Yng Nghymru, ar gyfer Cynllun Rheoli Basn Afon yr ail gylch, gwnaethom ymgorffori amcanion ac amserlenni statudol o fewn cynlluniau corfforaethol/busnes. Gwnaethom bennu targedau mewn perthynas â mesurau cenedlaethol a lleol, rhaglen o ymchwiliadau, a chyhoeddi ymgynghoriadau cyhoeddus, a chafodd cynnydd ei adrodd yn chwarterol a'i graffu arno. Mae hyn wedi'n galluogi i adolygu cyflawniadau a heriau, ac adolygu cynlluniau gwaith fel y bo angen.

2.5.1 Effaith camau gweithredu'r cynllun presennol

Sefydlodd Cynllun Rheoli Basn Afon yr ail gylch raglen o fesurau i wella'r amgylchedd dŵr ers dosbarthiad sylfaenol 2015. Ymgwymerwyd â llawer o welliannau, yn ychwanegol i'r mesurau hyn, gan lawer o sefydliadau ac unigolion.

Yng Nghynllun Rheoli Basn Afon 2015, amlinellodd Cyfoeth Naturiol Cymru y byddem yn gwella cydymffurfiaeth 21 corff dŵr, sydd â statws cymedrol/gwael ar hyn o bryd, â gofynion statws cyffredinol da, a hefyd i wella statws pedwar corff dŵr o wael i gymedrol yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru. Nodwyd cyfanswm o 37 o fesurau lleol ar gyfer y 25 cyrff dŵr er mwyn mynd i'r afael â mewnbynnau llygredd gwasgaredig a llygredd yn y

tarddle, rheoli gweithgareddau tynnu dŵr, a gwella cynefinoedd a addaswyd. Mae camau gweithredu'n cynnwys cynnal ymchwiliadau, adfer dŵr o fwyngloddiau, creu rampiau osgoi i bysgod, ac amrywiad i drwydded. Fodd bynnag, er bod mwyafrif y mesurau lleol a nodwyd ar gyfer cyrff dŵr a dargedwyd bellach yn weithredol, mae rhai'n mynd rhagddynt o hyd. Mae blaenoriaethau newydd wrthi'n cael eu datblygu ar gyfer y trydydd cylch (gweler adran 3.5). Byddwn yn parhau â'n gwaith ar gyfer cyrff dŵr a dargedwyd yn yr ail gylch, lle bo adnoddau'n caniatáu hynny.

Ychydig o enghreifftiau o'r gwaith parhaus i fynd i'r afael â chyrff dŵr sy'n methu:

- **Newidiadau bach i sicrhau gwelliannau mawr mewn ansawdd dŵr yn nalgylch Afon Clwyd**

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn parhau i weithio gyda ffermwyr ar hyd afon Clwyd i leihau llygredd o amaethyddiaeth, sy'n gallu cael effaith niweidiol ar Ardal Warchoddedig Dŵr Ymdrochi y Rhyl.

Fel rhan o'r prosiect, ymgysylltodd staff Cyfoeth Naturiol Cymru â thua 200 o ffermwyr yn ardal afon Clwyd, gan roi cyngor ar y ffyrdd gorau o ddiogelu'r afon rhag llygredd amaethyddol.

Roedd mesurau'n cynnwys sicrhau bod slyri'n cael ei reoli a'i daenu'n ofalus, osgoi dŵr ffo o bridd sydd wedi'i gywasgu, atal da byw rhag mynd i nentydd, rheoli dŵr ffo oddi ar lwybrau da godro, a sicrhau bod dŵr glân a budr yn cael eu cadw ar wahân.

Yn ogystal â darparu cyngor, cyfeiriodd swyddogion Cyfoeth Naturiol Cymru nifer o ffermwyr at grantiau Llywodraeth Cymru os oedd angen cymorth penodol arnynt er mwyn gwella mesurau atal llygredd, ynghyd â gweithio gyda nifer o ffermwyr ar ffensio cyrsiau dŵr i atal gwartheg rhag cael mynediad. Mae'r gwaith hwn wedi parhau trwy weithio'n agos gydag Ymddiriedolaeth Afonydd Gogledd Cymru.

- Ar afon Pelenna yn nalgylch afon Afan, nodwyd wyth rhwystr i fudo pysgod, yn amrywio o gwlferau coedwigaeth i rampiau pontydd crog. Mae cwmpas gwaith gosod rampiau osgoi i bysgod wedi'i ddatblygu, ac er bod nifer o gamau gweithredu wedi'u nodi ar gyfer eu gweithredu gan drydydd partïon er mwyn mynd i'r afael â'r rhwystrau, bydd angen cyllid prosiect i fynd i'r afael â'r gweddill. Cafodd cynllun adfer afon hefyd ei gwblhau ar gyfer y dalgylch hwn.
- Mae arolygon o ddalgylch Burry Pill yng Ngogledd Gŵyr wedi nodi nifer o ardaloedd lle gellid gwella cynefin torlannol er mwyn cyfrannu at wella ansawdd ecolegol y corff dŵr. Mae llwybrau pysgod a llyswennod wedi cael eu gosod yn y corff dŵr dros y blynyddoedd diwethaf, sydd â'r nod uniongyrchol o fynd i'r afael â'r elfen benodol a fethodd ar gyfer Burry Pill. Cafodd cyllid ychwanegol ei sicrhau yn 2020 i alluogi'r tîm lleol i weithredu mesurau i leihau mewbynnau gwaddodi a maethynnau yn rhan uwch y dalgylch a achoswyd gan fynediad da byw i gyrsiau dŵr. Bydd y gwaith hwn hefyd yn cynnwys rhywfaint o waith gwella cynefinoedd, ac ychydig o waith adfer pyllau, i ategu gwaith cyfagos gan Cadwraeth Amffibiaid ac Ymlusgiaid. Pan fydd wedi cael ei roi ar waith yn llwyr fe ddylai'r prosiect gyfrannu at y gwaith o wella iechyd a statws ecolegol ACAau Burry Pill, a Bae ac Aberoedd Caerfyrddin y mae'n llifo iddynt.

Gweler hefyd yr astudiaethau achos a geir yn y ddogfen hon am enghreifftiau pellach.

Mae llawer o weithgareddau dyddiol Cyfoeth Naturiol Cymru a sawl un o'n partneriaid yn cyfrannu at atal dirywiad yr amgylchedd dŵr. Er enghraifft, mae gwaith staff lleol Cyfoeth Naturiol Cymru yn cwmpasu amrediad o weithgareddau, gan gynnwys ym meysydd rheoliadol, gorfodi, rheoli digwyddiadau a chynghori, er mwyn diogelu dŵr, tir ac aer. Mae hyn yn cyfrannu tuag at atal dirywiad mewn llawer o gyrff dŵr ar draws yr ardal basn afon. Mae enghreifftiau o'r gwaith hwn yn cynnwys y canlynol:

- ymweliadau â ffermydd a dargedir, a all fod yn rheoliadol at ddibenion trawsgydymffurfio, gwaith sy'n ymwneud â dŵr daear a Pharthau Perygl Nitradau, neu at ddibenion rhoi cyngor a chanllaw ar arfer gorau er mwyn diogelu'r amgylchedd dŵr;
- cynnal archwiliadau o gydymffurfiaeth gosodiadau ynni trydan dŵr ag amodau trwyddedau;
- cynnal archwiliadau o osodiadau trin dŵr gwastraff – yn gwmni dŵr, yn weithgaredd masnachol neu'n breifat;
- ymweliadau atal a rheoli llygredd â safleoedd a drwyddeddir, e.e. unedau dofednod a safleoedd diwydiannol mawr eraill, gan gynnwys yn y sector bwyd a diod;
- gwaith rheoli rhywogaethau estron goresgynnol sy'n ymwneud â dŵr os yw'n cael effaith ar nodweddion safleoedd gwarchoddedig neu asedau Cyfoeth Naturiol Cymru;
- atal llygredd – ystadau diwydiannol, camgysylltiadau, adeiladu tai, a chynlluniau ffyrdd newydd;
- mynd i ddigwyddiadau i atal gollyngiadau sy'n llygru, a, lle bo hynny'n ofynnol, dilyn hyn ag ymateb rheoliadol mewn achosion o gyflawni troseddau amgylcheddol. Gall hyn leiha'r effeithiau ac atal problemau rhag digwydd yn y dyfodol;
- darparu cyngor cyn ymgeisio, a mewnbwn technegol i drwyddedau newydd, gan gynnwys ceisiadau'n ymwneud â phŵer hydrodrydanol a cheisiadau cynllunio, gan gynnwys cyfleusterau storio amaethyddol newydd;
- monitro gweithgareddau taenu ar dir;
- mynd i'r afael â chamgysylltiadau gyda chwmnïau dŵr a'r awdurdod lleol.

At hynny, drwy ein gwybodaeth ar y cyd, rydym yn gallu nodi pa gyrff dŵr, yn benodol, sydd mewn perygl o ddirywio, ac amlinellu'r mesurau, lle bo hynny'n bosibl, i atal neu liniaru'r risgiau hynny. Rhestrir nifer o enghreifftiau o'r rhain isod:

- **Gwella cyfraddau cynhyrchu salmonidau yn naturiol**
Ceir rhaglenni ar afon Seiont ac afon Mawddach a gafodd eu datblygu ers cau'r deorfeydd ac ers y daeth stocio eogiaid a brithyllod y môr i ben. Mae'r rhaglenni "mesurau lliniaru amgen" hyn a ariennir yn sicrhau bod nifer ychwanegol o eogiaid a brithyllod y môr yn cael eu cynhyrchu yn naturiol. Roedd y gwaith yn cynnwys y canlynol:
  - gwella cynefinoedd silio yn yr afon (Pen Llŷn ac afon Seiont)
  - ramp osgoi i bysgod cyn y morglawdd i hwyluso mudo pysgod ar afon Wen, sy'n isafon i afon Mawddach
  - gosod trapiau graean i greu mannau silio a gwneud gwelliannau i gynefinoedd yn yr afon trwy gyflwyno cerrig mawrion a darnau prennog afon (afon Wnion).
  - Defnyddiodd brosiectau afon Wnion a Mawddach bren lleol a gyflenwyd trwy gydweithwyr coedwigaeth, a gweithiodd Cyfoeth Naturiol Cymru mewn partneriaeth ag Ymddiriedolaeth Mawddach.

- **Cyngor ac arweiniad i ffermwyr**

Yn ogystal â chyflawni gwaith statudol, fel trawsgydymffurfio ac ymweliadau fferm Parth Perygl Nitradau, mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gweithio gyda ffermwyr i ddarparu cyngor ac arweiniad. Yn 2016, gwnaethom gynnig profion pridd, a chynlluniau rheoli maethynnau am ddim, oddi mewn i Ffeniau Llŷn, neu o'u cwmpas, sy'n rhan o ACA Ffeniau Ynys Môn a Llŷn, ac sydd wedi'u lleoli yn y corff dŵr daear Llŷn ac Eryri sy'n methu. Dilynodd hyn waith o 2015 pan oedd gennym brosiect tebyg yn cwmpasu Ffeniau Ynys Môn a Llŷn.

Ymgofrestrodd wyth fferm yn yr ardal (nid i gyd o fewn yr ACA o reidrwydd) ar gyfer y profion pridd a'r cynllunio rheoli maethynnau am ddim, a chafodd 24 cae silwair eu samplu gan Grŵp Cyngori ar Ffermio a Bywyd Gwyllt Cymru yn ystod mis Tachwedd a mis Rhagfyr yn 2016, gan gwmpasu ardal o 95 hectar. Cafodd cynllun rheoli maethynnau penodol fesul cae eu darparu hefyd yn seiliedig ar ganlyniadau dadansoddi'r pridd, taeniadau nitrogen blaenorol a thoriadau silwair yn y dyfodol.

Awgrymodd y canlyniadau bod y rhan fwyaf o gaeau'n derbyn taeniadau o nitrogen a ffosfforws a oedd uwchlaw'r lefelau a argymhellir, ac y gallai lleihau'r taeniadau hyn arwain at arbedion yng nghostau gwrteithiau blynyddol o rhwng £13 a £120 fesul cae.

- **Sir Benfro** – Mae rhaglenni gwaith dros y blynyddoedd diwethaf wedi'u cynllunio i ganolbwyntio ar ddalgylchoedd yr afonydd Cleddau (gan gynnwys ACA Afonydd Cleddau) mewn ymateb i'r gostyngiad yn y statws dosbarthu ac i ategu gwaith arall a wneir yn yr ardal, a bydd y gwaith hwn hefyd yn dwyn effeithiau buddiol i ACA Forol Sir Benfro. Mae hyn yn cynnwys cwblhau gwaith ar gael gwared ar rywogaethau estron goresgynnol, a'u rheoli, a'r prosiectau canlynol:
  - Prosiect ffermydd Ilaeth – mae Cyfoeth Naturiol Cymru wrthi'n cyflwyno rhaglen waith lle cynhelir ymweliadau atal llygredd amaethyddol â ffermydd Ilaeth yng Nghymru. Y nod yw lleihau amllder, difrifoldeb a nifer y digwyddiadau llygredd amaethyddol, a gwella'r statws dosbarthu. Mae'r prosiect hefyd yn helpu ffermwyr i gyflawni cydymffurfiaeth reoliadol a dilyn arfer gorau. Yr uchelgais yw ymweld â phob fferm Ilaeth yng Nghymru. Hyd yn hyn, rydym wedi ymweld â 47% (136) o ffermydd yn Sir Benfro a chyfanswm o 41% (650) o ffermydd ledled Cymru.
  - [Datblygu gallu dalgylchoedd i wrthsefyll newidiadau \(BRICs\)](#) – Gan weithio gyda phartneriaid, mae'r prosiect hwn, ar raddfa dirwedd, wedi cynorthwyo ffermwyr mewn tri is-ddalgylch i wella gwaith rheoli dŵr, maethynnau a chynefinoedd ar raddfa fferm. Caiff hyn ei gyflawni drwy gynllunio gwydnwch ffermydd, a rhoi mesurau ymarferol ar waith, e.e. gwaith sganio dargludedd pridd a dargedir, samplu pridd â grid, ac ati.
- **Dalgylch afon Lliwchwr:** Mae samplu goddefol wedi'i gwblhau ar afon Lliw. Nod y rhaglen samplu oedd nodi ffynhonnell yr hydrocarbonau aromatig polysyclig a achosodd i afon Lliw fethu. Mae gwaith dadansoddi'r data wedi dechrau a allai nodi mesurau lleol i'w gweithredu.

- **Gwelliannau i lwybrau pysgod:** Mae'r Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy wedi cyflwyno dros 60 o welliannau i bysgodfeydd (gan gynnwys gwelliannau i gynefinoedd a rampiau osgoi i bysgod) ar draws Gorllewin Cymru rhwng 2015 a 2020. Cyflwynwyd gwelliannau i lwybrau pysgod yn nalgylchoedd afon Tywi, afon Clwyd, afon Mawddach ac afon Seiont.
- **Prosiect Rheoli Llifogydd yn Naturiol yn Solfach:** Mae dau brif gam gwaith wedi'u cwblhau i osod argaeau sy'n gollwng ac adfer afonydd. Bydd y gwaith hwn yn cynyddu gallu'r afon i lifo i'w gorlifdir, wrth ddarparu buddion amgylcheddol fel adfer cynefinoedd ar gyfer bywyd gwylt a phlanhigion.

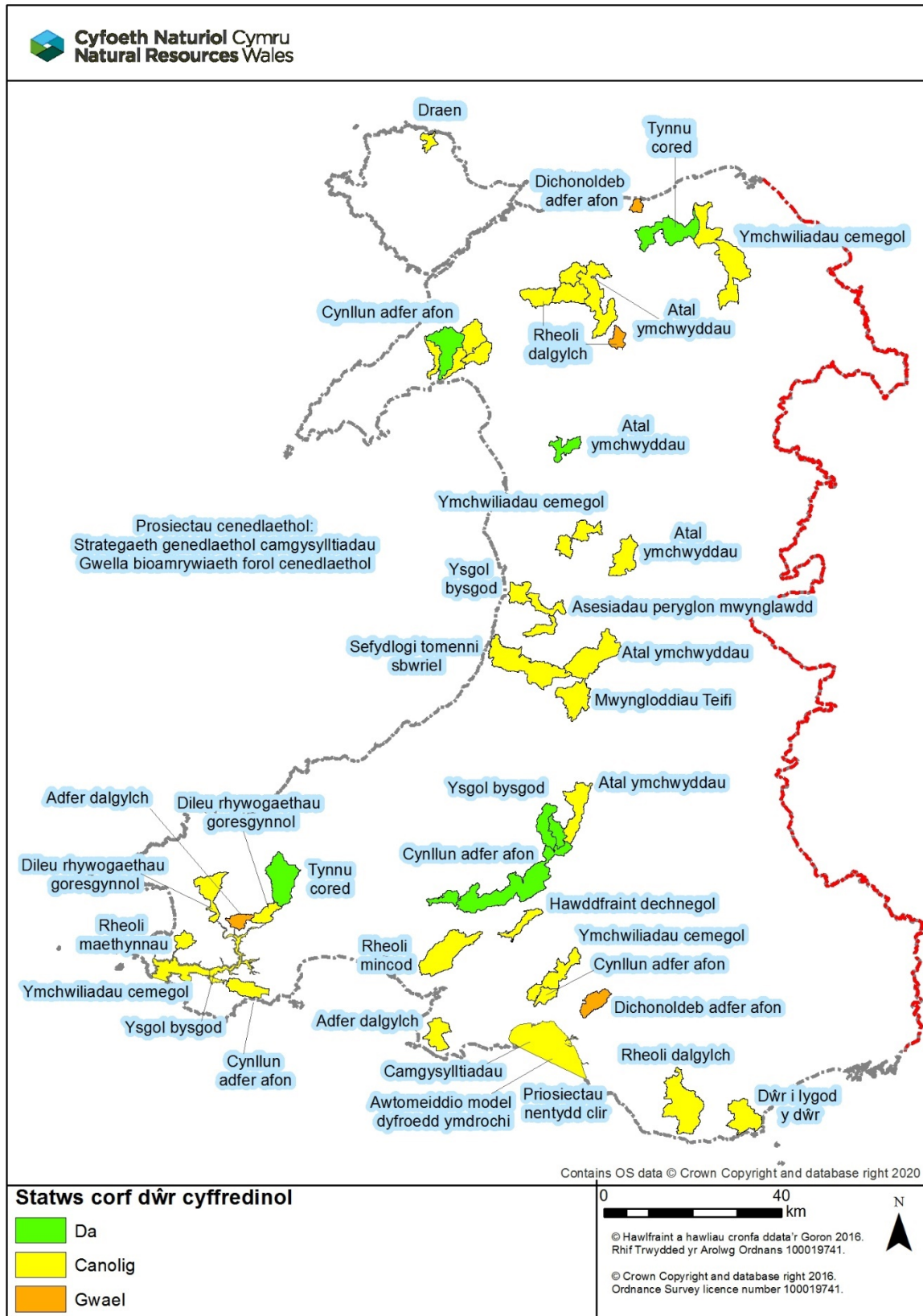
Nod [cyllid Cynllun Rheoli Cynaliadwy Llywodraeth Cymru](#) (2014–2020) yw cefnogi prosiectau cydweithredol ar raddfa tirwedd sy'n weithredol wrth wella'n hadnoddau naturiol mewn ffordd sy'n dwyn buddion i fusnesau fferm a busnesau gwledig ac i gymunedau gwledig. Bydd hefyd yn cefnogi a hwyluso'r gwaith o gydlynu â chynlluniau eraill er mwyn ymgymryd â'r camau gweithredu hanfodol ac angenrheidiol i wella gwydnwch busnesau ffermio a gwledig a chymunedau gwledig yn wyneb y newid yn yr hinsawdd.

Mae'r cyllid hwn yn cyflwyno buddion ehangach, gan gynnwys i ddŵr, ac mae prosiectau perthnasol ar gyfer Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru yn cynnwys y canlynol:

- **Tir a Môr Llyn**
O dan arweiniad Partneriaeth Tirwedd Llŷn, mae'r prosiect cydweithredol hwn yn dod â grwpiau statudol, amgylcheddol, economaidd a chymdeithasol at ei gilydd. Mae'r prosiect yn canolbwyntio ar fynd i'r afael â'r heriau sy'n effeithio ar yr adnoddau naturiol yn yr ardal.
- **Cynllun Dalgylch Afon Eden**
Mae hwn yn brosiect sy'n cael ei arwain gan ffermwyr ac sy'n canolbwyntio ar wella ansawdd ecolegol afon Eden a'i hisafonydd ar raddfa dalgylch drwy blannu a rheoli coed llydanddail brodorol. Mae buddion pellach yn cynnwys cynefinoedd naturiol gwell, atal erydu, lleihau nwyon tŷ gwydr, a defnyddio llai o danwyddau ffosil.
- **Partneriaeth Rhostiroedd Powys**
Prosiect ar raddfa tirwedd i hybu gwaith adfer rhostir drwy gydweithrediad o'r bôn i'r brig a lywir gan gymunedau sy'n byw ac yn gweithio ar y rhostir ac o'i gwmpas.
- **Gwireddu cyfalaf naturiol mawndiroedd Cymru**
Prosiect sy'n manteisio ar gydweithrediad â rhanddeiliaid, gan gynnwys cymunedau, i drawsnewid a gwella mawndiroedd ledled Cymru. Mae gwelliannau'n cynnwys sefydlogrwydd ecolegol a dull rheoli mawndiroedd yn gynaliadwy i'r hirdymor.

Yn ogystal, yng Nghymru mae Llywodraeth Cymru wedi neilltuo bron £10 miliwn o gyllid cyfalaf ar gyfer gwelliannau ansawdd dŵr yn ystod 2020–21. Mae hyn yn cynnwys gwelliannau ansawdd dŵr (fel ffensio, monitro goddefol ar gemegion, adfer afonydd ac ati), ein rhaglen dyfroedd mwynloddiau, a'r rhaglen cynefinoedd pysgodfeydd. Mae Ffigur 6 yn dangos lleoliad y prosiectau arfaethedig ar gyfer 2020-21 yn yr Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru.

Ffigur 6: Lleoliad prosiectau cyllid cyfalaf arfaethedig Llywodraeth Cymru ar gyfer 2020-21 yn yr Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Astudiaeth achos: Adfer prosesau naturiol, afon Myherin, Ceredigion

Afon Myherin yw un o brif is-afonydd system afon Rheidol, ac mae'n llifo o'i dalgylch ucheldirol mewn Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig, trwy goetir Myherin, sy'n rhan o Ystad Goetir Llywodraeth Cymrua a reolir gan Cyfoeth Naturiol Cymru, ger Pontarfynach, Aberystwyth, i Gwm Rheidol. Nodwyd cyfle i gyflwyno gwelliannau i gynefinoedd, a chyflawni gwaith adfer yn rhannau uchaf yr afon ar hyd tua 3km o'r coridor afon ystumiol. Mae'r safle i fyny'r afon o nifer o rwystrau naturiol i salmonidau mudol, ac mae'n cynnal poblogaethau o frithyll brodorol. Rhoddodd gyfleoedd ymyrryd, ar raddfa tirwedd, i "sbarduno" prosesau naturiol er budd bioamrywiaeth, ansawdd dŵr, lefelau llif, gwaith rheoli llifogydd yn naturiol, pysgodfeydd a llesiant.

Dechreuodd y prosiect yn gynnar yn 2018 drwy gwmpo coed conwydd fel gwastraff o fewn ardal y gorlifdir, a chafodd peth o'r pren a oedd yn haws ei gyrraedd ei dynnu oddi ar y safle. Bydd Cam 2 y prosiect yn parhau yn ystod yr hydref/gaeaf hwn drwy rwystro ffosydd a defnyddio adeileddau yn yr afon i ailgysylltu'r afon â'r gorlifdir. Mae adfer morffoleg naturiol afonydd yn alinio â dyletswydd graidd Cyfoeth Naturiol Cymru o reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy. Bydd Cyfoeth Naturiol Cymru'n defnyddio'r prosiect hwn fel modd o arddangos gwaith adfer afonydd cost isel, technoleg isel yn fewnol, a chyda phartneriaid allanol. Roedd y prosiect yn un o'r rhai a gyrhaeddodd y rownd derfynol yn [Ngwobr Afonydd y DU 2020](#).

Prosiectau LIFE

Perlau mewn Perygl (LIFE/NAT/000383: PIP GB)

Roedd y prosiect LIFE a ariennir gan yr UE, a arweiniwyd gan Scottish Natural Heritage, yn cwmpasu 21 afon ar draws y DU, gan gynnwys afon Eden - ACA Cors Goch Trawsfynydd yng Nghymru. Cynhaliwyd y prosiect o 2012 hyd at fis Mawrth 2017, a chostiodd £3.5 miliwn. Mae Perlau mewn Perygl wedi adfer 2.4km o gynefin yn yr afon, gan gynnwys sbarduno gwelyau graean i greu cynefin silio pysgod, a gosod cerrig mawrion o waith hanesyddol i warchod glannau'r afon i ailgyflwyno is-haen gwely'r afon a chreu cynefin ar gyfer misglod dŵr croyw. Er mwyn mynd i'r afael â llygredd gwasgaredig o weithgareddau coedwigaeth, roedd gwaith y prosiect yn cynnwys cael gwared ar 2 hectar o adfywiad conwydd, rhwystro 12km o ddraeniau coedwigaeth, codi 4.5km o ffensys i atal da byw rhag cael mynediad, ac adeiladu 11 pwll gwaddodi. Mae'r gwaith hwn yn adfer 54 hectar o floc coedwigaeth Brynteg i goetir gwlyb a gorgors, ac mae'n lleihau'r lefelau o lygredd gwasgaredig sy'n mynd i mewn i afon Eden.

Prosiect Cyforgorsydd Cymru newydd (LIFE16 NAT/UK/000646)

Ym mis Hydref 2017, dyfarnwyd £4 miliwn i Cyfoeth Naturiol Cymru, gyda chymorth gan Lywodraeth Cymru a Pharc Cenedlaethol Eryri, tuag at brosiect a oedd wedi'i ariannu gan raglen LIFE yr UE yn wreiddiol, i adfer cyforgorsydd tir isel ar draws saith safle yng Nghynllun Rheoli Basn Afonydd Gorllewin Cymru. Nod y prosiect arloesol ac uchelgeisiol hwn sy'n para am bedair blynedd yw adfer saith o'r enghreifftiau gorau oll o gyforgorsydd yng Nghymru. Caiff ardal o bron pedair milltir sgwâr (dros 900 hectar) ei hadfer i gyflwr gwell, gan weithio tuag at gyflawni amcanion ardaloedd gwarchodedig ar gyfer saith ACA. Mae hyn yn cynrychioli 50% o'r cynefin gwlyptir hwn yng Nghymru a 5% yn y DU.

Prosiect Twyni Tywod LIFE (LIFE17 NAT/UK/000023)

Wrth iddo gael ei gynnal rhwng mis Medi 2018 a mis Rhagfyr 2022, nod prosiect Twyni Tywod LIFE yw adfywio twyni tywod ledled Cymru drwy ail greu symudiad naturiol yn y

twyni ac adnewyddu cynefinoedd. Bydd y prosiect gwerth £4 miliwn, a ariannwyd yn wreiddiol drwy raglen LIFE yr UE, ac a ariannwyd yn rhannol gan Lywodraeth Cymru, yn adfer dros 2,400 hectar o dwyni tywod ar ddeg safle gwahanol, o fewn pedair ACA, ac i gyd o fewn cwmpas Cynllun Rheoli Basn Afonydd Gorllewin Cymru. Nod y prosiect yw dod â statws cadwraeth ffafriol i dwyni trwy alluogi i rai symud, ailgyflwyno pori, clirio prysgwydd a rhywogaethau goresgynnol, a datblygu rhaglen gyfathrebu gynhwysfawr.

2.5.2 Camau gweithredu gan bartneriaethau

Tabl 9: Enghreifftiau o weithio mewn Partneriaeth

Arweinydd	Cam gweithredu
Afonydd Cymru	<p>AC DC: Prosiect rheoli pridd a maethynnau, Gorllewin Cymru.</p> <p>Gan weithio'n uniongyrchol â ffermwyr ar draws nifer o ddalgylchoedd yng Ngorllewin Cymru, mae'r prosiect hwn yn dilyn dull ymarferol o wella ansawdd dŵr drwy gynnig cyngor a chymorth ariannol i ffermwyr. Mae'r prosiect ar y cyd hwn, rhwng Afonydd Cymru a Dŵr Cymru, wedi'i fodelu ar waith llwyddiannus gan dîm fferm Sefydliad Gwy ac Wysg, gan ddod â chamau gweithredu pragmataidd a chost-effeithiol ynghyd i gyflawni gwelliannau i ansawdd dŵr.</p>
Ymddiriedolaeth Afonydd Clwyd, Conwy a Gwynedd	<p>Gwella cynefinoedd ar gyfer eogiaid a brithyllod y môr yn Sir Ddinbych - Yn 2003, cafodd llwybr pysgod ei adeiladu ym Montuchel ar afon Clywedog, sy'n brif isafon silio i afon Clwyd, a'r syniad oed y byddai hyn yn agor 15km o gynefin silio newydd i bysgod. Daeth i'r amlwg mai dim ond 8km o gynefin silio roedd y llwybr pysgod wedi'i agor mynediad iddo mewn gwirionedd, a bod canran uchel o bysgod yn methu mynd heibio rhwystr rhannol arall a oedd ychydig ymhellach i fyny'r afon o Bontuchel yng Nghyffylliog.</p> <p>Cysylltodd Ymddiriedolaeth Afonydd Clwyd, Conwy a Gwynedd â Cyfoeth Naturiol Cymru i weld a ellid gwneud unrhyw waith i sicrhau mwy o fynediad drwy gael gwared ar y rhwystr rhannol hwn. Cafodd y gwaith hwn ei gwblhau llynedd gan greu grisiau a phyllau fel y gall pysgod ail-gytrefu'r is-afon hon. Mae'r prosiect gorffenedig bellach yn galluogi eogiaid a brithyllod y môr i gyrraedd gwerth 7km o ardal silio ychwanegol.</p>
Cyswllt Ffermio	<p>Mae Is-grŵp y Fforwm Rheoli Tir Cymru ar Lygredd Amaethyddol wedi nodi 64 corff dŵr â blaenoriaeth mewn perthynas â mewnbynnau amaethyddol gwasgaredig, a arweinir gan Cyswllt Ffermio; mae camau gweithredu'n cynnwys digwyddiadau corff dŵr a dargedir, ac ymweliadau atal llygredd â ffermydd. Mae rhai o'r rhain yn rhan o brosiectau partneriaeth Cyfoeth Naturiol Cymru, fel Taclo'r Tywi, prosiect Ffermio cynaliadwy – Gwastadeddau Byw, a phrosiect Clwyd Isaf.</p>

Arweinydd	Cam gweithredu
Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri	Prosiect ar afon Eden (ariennir gan Gynllun Rheoli Cynaliadwy Llywodraeth Cymru) - ymyriadau ar ffermydd i wella ansawdd dŵr a gwarchod misglod perlog yr afon. Mae hefyd yn cynnwys astudiaeth ddichonoldeb ar addasiadau morffolegol posibl i gored Crawcwellt, sy'n ymwneud â mesurau lliniaru Cyfoeth Naturiol Cymru ar rannau uchaf afon Eden.
Yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol	Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gweithio gyda'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol ar brosiect mawr i ddwyn budd i ddalgylch cyfan afon Conwy – o ucheldiroedd y Migneint i'r cydlifiad ym Metws-y-coed. Drwy sicrhau gwaith rheoli tir a dŵr gwell yng Nghonwy Uchaf, byddwn yn rhoi hwb enfawr i'r amgylchedd a bywyd gwylt, cymunedau lleol a'r economi leol. Un o'r pethau y mae'r prosiect yn canolbwyntio arni yw afon Machno, sydd wrthi'n cael ei hadfer i gyflwr mwy naturiol ac ystumiol. Drwy arafu llifau a chreu lle i ddŵr, rydym yn ailgysylltu'r afon â'i glannau, yn adfer gweirgloddiau sy'n dymhorol wlyb ac yn gyfoeth o flodau, ac yn lliniaru perygl llifogydd i lawr yr afon.
Cyfoeth Naturiol Cymru	<p>Sefydlwyd menter Taclo'r Tywi i ymgysylltu â rhanddeiliaid yn nyffryn Tywi, a'i nod yw datblygu atebion cynaliadwy ac ymarferol ar gyfer y dalgylch a fydd yn cefnogi amaethyddiaeth, coedwigaeth, cadwraeth, twristiaeth a hamdden. Un o'r heriau y mae Taclo'r Tywi yn ei hwynebu yw dirywiad yn yr ansawdd dŵr a bioamrywiaeth. Mae gan blanhigion goresgynnol y potensial i gael effaith negyddol ar fioamrywiaeth, ac mae jac y neidiwr yn bryder ar afon Tywi oherwydd ei bod yn hawdd i hadau'r planhigion ledaenu i lawr yr afon. Mae planhigion yn cytrefu glannau'r afon yn gyflym ar draul llystyfiant arall, ac ym misoedd y gaeaf maent yn marw'n ôl gan adael ardaloedd mawr o'r glannau'n agored i erydu a chwympo, gan gael effaith negyddol ar ansawdd dŵr.</p> <p>Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gweithio gyda nifer o randdeiliaid, gan gynnwys Ffederasiwn Pysgotwyr Sir Gaerfyrddin ac Ymddiriedolaeth Natur Cymru, i rannu arfer gorau a gwybodaeth am reoli jac y neidiwr. Mae'r camau gweithredu'n cynnwys y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mapio'r brif afon a rhai o'r isafonydd gan ddefnyddio'r ap Plant Tracker i gofnodi dosbarthiad • grŵp sgowtiaid lleol (Sgowtiaid Chwilota Myrddin) yn helpu Ffederasiwn Pysgotwyr Sir Gaerfyrddin i gwblhau ymarfer mapio dros wyth milltir ar hyd afon Sawdde. • cafodd gwaith tynnu a strimio jac y neidiwr ei wneud ar y brif afon ac afon Bran yn Llanymddyfri.
Ymddiriedolaeth Afonydd De-ddwyrain Cymru	Prosiect Gwella Cynefin Afon Ddawan – Gyda chyllid o RWE Power, Dŵr Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru, sefydlwyd cytundeb partneriaeth ar y cyd â Sefydliad Afonydd Gwy ac Wysg, i fynd i'r afael â llygredd gwasgaredig o faethynnau a gwaddodion o arferion amaethyddol o fewn y dalgylch.

Arweinydd	Cam gweithredu
	Cyflawnodd y prosiect waith yn cynnwys codi tua 6,674m o ffensys da byw, ynghyd â darpariaeth dŵr amgen, gwelliannau i fynediad i bysgod ar dri safle, pedwar gosodiad o ddarnau prennog, ymgysylltu â 18 o ffermwyr ac ysgrifennu 15 cynllun fferm, cyflwyno prosiect llysywen wydr mewn dwy ysgol, a gosod pont i hwyluso mynediad i gerbydau a da byw.

Mae'r Rhaglen Mwynglawdd Metel (dim glo) yn gydweithrediad rhwng Cyfoeth Naturiol Cymru a'r Awdurdod Glo. Mae'r gwaith a orffennwyd yn cynnwys blaenoriaethu mwyngloddiau metel a datblygu rhaglen waith ar gyfer adfer cyrff dŵr sy'n methu safonau ansawdd cemegol ac ecolegol. Caiff ffrydiau gwaith eu gwahanu ar ôl nodi mwyngloddiau sy'n goch, oren neu wyrdd o safbwynt eu heffaith debygol, a dau faes gweithredol yw:

- Ymyriadau – lle caiff gwaith mewn safleoedd 'coch' ei gynllunio a'i weithredu; ac
- Ymchwil, datblygu ac arloesi – i leihau'r perygl, y gost a'r ansicrwydd ar gyfer technolegau/cymwysiadau newydd, neu rai sydd eisoes yn bodoli.

Mae cynnydd wedi'i wneud mewn nifer o ddalgylchoedd, gan gynnwys afon Teifi, afon Rheidol, afon Ystwyth, afon Tywi, afon Dyfi, ac afon Conwy, drwy gymysgedd o astudiaethau dichonolrwydd, cwblhau camau cynllunio, a rhoi mesurau adfer dŵr ar waith ar gyfer rheoli dŵr wyneb, trin dŵr o fwyngloddiau, a diogelwch drwy adeiladwaith fesul cam. Mae gwaith ymchwil datblygu ac arloesi cyfredol yn cynnwys treialau peilot is-alkaliâid gwasgaredig - gweithredu'r treialau goddefol cyntaf yn y DU gan ddefnyddio magnesiwm ocsid a bariwm carbonad o fewn y dilyniant triniaeth yn dilyn llwyddiant yn ne Sbaen. Bydd y rhain yn dechrau yng Nghwm Rheidol o fis Tachwedd 2020 am hyd at chwe mis, a hefyd am hyd at 18 mis ym Mynydd Parys o fis Ionawr 2021 ymlaen.

Astudiaeth Achos: Newidiadau bach am afon lanach

Cymerodd waith gwella ansawdd dŵr ar hyd afon Wygyr ar Ynys Môn, sy'n cael effaith ar dŵr ymdrochi pentref glan môr poblogaidd, gam mawr ymlaen ym mis Awst 2019. Gweithiodd Cyfoeth Naturiol Cymru gyda ffermwyr i leihau llygredd o amaethyddiaeth sy'n cael effaith ar Fae Cemaes. Gan ddechrau gyda saith fferm, cafodd 7km o'r afon ei gau i ffwrdd â ffensys, a chafodd cafnau eu gosod i ddarparu dŵr yfed amgen i wartheg. At ei gilydd, bydd nifer y gwartheg a fydd yn cael mynediad at lan yr afon yn cael ei chyfyngu i 700; bydd llai o wartheg yn yr afon yn golygu llai o aflonyddwch i wely, a glannau'r afon, ac mae hynny'n newyddion da i fywyd gwylt. Roedd y gwaith yn rhan o raglen ehangach o fesurau atal llygredd ar gyfer Bae Cemaes, a weithredwyd mewn partneriaeth â'r gymuned leol, yr Ymddiriedolaeth Afonydd, Dŵr Cymru a Chyngor Sir Ynys Môn.

Astudiaeth Achos: Nentydd Clir, Abertawe

Roedd y prosiect hwn yn anelu at sicrhau bod dyfroedd Abertawe'n lân, yn iach, yn rhydd rhag llygredd, a'u bod yn bosibl eu mwynhau gan bawb. Er bod ansawdd dŵr afonydd Abertawe'n gwella, mae llawer o'r dyfroedd hyn yn methu'r safonau a osodir o dan Reoliadau'r Gyfarwydeb Fframwaith Dŵr 2017. Cafodd y prosiect ei ddechrau sawl blwyddyn yn ôl, ac mae amrywiaeth o sefydliadau ynghlwm wrtho: Cyfoeth Naturiol Cymru, Dinas a Sir Abertawe, Cadwch Gymru'n Daclus, Fforwm Amgylcheddol Abertawe, ysgolion, Prifysgol Abertawe a sefydliadau busnes. Mae'n gweithio drwy gynnwys pobl, cymunedau a sefydliadau mewn amrediad o weithgareddau.

Cafodd dull gwahanol ei ddefnyddio mewn ardal drefol iawn yn Abertawe. Cafodd casgenni dŵr eu defnyddio i ddangos bod dŵr yn adnodd ac nid yn wastraff. Mae'r gwaith wedi cynnwys ymgysylltiad rhwng Nentydd Clir a chymunedau sy'n anodd eu cyrraedd. Mae'r prosiect yn parhau ac rydym yn gobeithio cynnwys rhagor o gymunedau yn y gwaith hwn er mwyn codi ymwybyddiaeth o sut mae pob un o'n gweithgareddau'n gosod pwysau anferth ar ansawdd dŵr a'r swm ohono sydd ar gael.

2.6 Heriau yn y basn afon

Ers cyhoeddi Cynllun Rheoli Basn Afon yr ail gylch yn 2015, rydym wedi parhau i wella'n dealltwriaeth o'r pwysau, yr effeithiau a'r risgiau y mae'r amgylchedd dŵr yn eu hwynebu. Mae gennym/rydym wedi gwneud y canlynol:

- Ymchwilio i fethiannau i gyflawni safonau er mwyn nodi'r rheswm sydd wrth wraidd y methiant
- Asesu'r perygl o ddirywiad neu o fethu cyflawni safonau yn y cynllun hwn ac yng nghynlluniau yn y dyfodol
- Ymgynghori â'r cyhoedd ynghylch ein canfyddiadau drwy'r ymgynghoriad Heriau a Dewisiadau

Rydym wedi adolygu'r rhestr o'r materion pwysicaf sydd, yn ein barn ni, yn bygwth y defnydd a wneir o'r amgylchedd dŵr ar hyn o bryd, a'r defnyddiau posibl ohono i'r dyfodol. Rydym wedi gosod y mathau gwahanol o bwysau o dan nifer o benawdau materion (sylwer nad yw'r rhain wedi'u gosod yn nhrefn blaenoriaeth). Rydym wedi canolbwyntio ar y materion hynny lle mae angen mwy o gamau gweithredu i gyflawni amcanion statws.

- **Addasiadau ffisegol.** Newidiadau dynol i'r cynefin naturiol – er enghraifft, amddiffynfeydd rhag llifogydd a choredau diangen neu sydd wedi'u dylunio'n wael, a newidiadau i sianeli afonydd naturiol ar gyfer draenio tir a mordwyo a physgodfeydd cregyn ar aberoedd ac mewn dyfroedd arfordirol. Gall yr addasiadau hyn achosi newidiadau i lefelau llif naturiol ac arwain at ormodedd o waddodion a cholli cynefin y mae ei angen ar fywyd gwylt i ffynnu.
- **Llygredd o garthion a dŵr gwastraff.** Gall gwastraff dŵr gynnwys symiau mawr o faethynnau (fel ffosforws a nitradau), amonia, bacteria, a sylweddau niweidiol eraill.
- **Llygredd o drefi, dinasoedd a chludeiant.** Dŵr glaw sy'n rhedeg dros arwynebau dynol ac sy'n cludo llygryddion i ddyfroedd, sylweddau gwenwynig o dir halogedig, llygredd atmosfferig sy'n achosi asideiddio, a charthion o dai sydd wedi'u 'camgysylltu' â draeniau dŵr wyneb yn hytrach na charthffosydd.
- **Llygredd o ardaloedd gwledig.** Gall arferion amaethyddol gwael a choedwigaeth arwain at faethynnau a gwaddodion yn effeithio ar yr amgylchedd dŵr (a elwir hefyd yn 'llygredd gwledig gwasgaredig').
- **Llygredd o fwyngloddiau.** Dŵr halogedig yn draenio o fwyngloddiau, y mae'r rhan fwyaf ohonynt bellach wedi cael eu gadael.
- Tynnu dŵr a'r llif. Mae tynnu gormod o ddŵr o afonydd, llynnoedd a'r ddaear yn achosi problemau i fywyd gwylt ac yn lleihau'r dŵr sydd ar gael i bobl ei ddefnyddio.
- **Rhywogaethau estron goresgynnol.** Mae presenoldeb planhigion ac anifeiliaid estron goresgynnol yn ein cyrsiau dŵr yn peri bygythiad i fioamrywiaeth, yn cynyddu perygl llifogydd, yn cael effaith ar gyflwr ein hamgylchedd dŵr, ac yn costio biliynau o bunnoedd i'r economi bob blwyddyn.

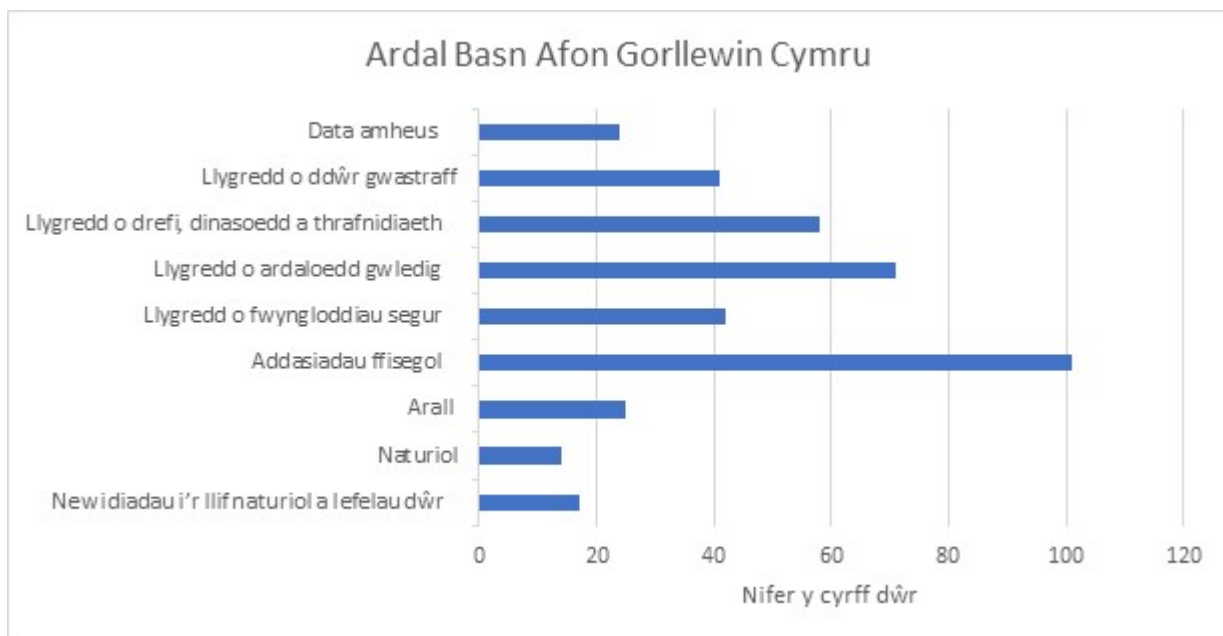
2.6.1 Rhesymau dros beidio â chyflawni statws da

Ers 2015, mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi cynnal sawl ymchwiliad i Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru er mwyn cynyddu'n dealltwriaeth o'r materion sy'n cael effaith ar gyrff dŵr. O ganlyniad, rydym bellach mewn sefyllfa well i weithio gyda'n partneriaid i gyflwyno gwelliannau cynaliadwy.

Mae

Ffigur 7 isod yn dangos y mathau o bwysau sy'n cael effaith ar ein gyrff dŵr, sydd yn eu tro yn amlygu'r problemau neu heriau sy'n atal gyrff dŵr rhag cyflawni statws da neu botensial da yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru. Mae hwn yn dangos mai'r prif resymau na chyflawnir statws da, mewn trefn ddisgynnol, yw addasiadau ffisegol, llygredd o ardaloedd gwledig, llygredd o drefi, dinasoedd a thrafnidiaeth, llygredd o ddŵr gwastraff, a newidiadau i lifau a lefelau naturiol dŵr.

Ffigur 7: Rhesymau dros beidio â chyflawni statws da 2018

SYLWER: Mae'r data uchod yn cynnwys methiannau o ganlyniad i 'amgylchiadau/nodweddion naturiol' – er enghraifft, rhwystr naturiol i fudo pysgod, fel rhaedrau. Ceir methiannau hefyd oherwydd 'data amheus' yr ydym wrthi'n gweithio i'w ddatrys, ac 'arall', a all gynnwys pethau fel yr amser sydd ei angen i'r ecoleg adfer. Ceir hefyd nifer o achosion 'anhysbys' lle nad ydym wedi gallu canfod y rheswm am fethu neu lle nad oedd yr ymchwiliad wedi'i gwblhau ar adeg ysgrifennu (nid yw'r rhain wedi'u cynnwys yn y graffiau).

2.6.2 Yr ymgynghoriad Heriau a Dewisiadau

Cafodd yr ymgynghoriad 'Heriau a Dewisiadau' ei gynnal o fis Mehefin 2019 hyd mis Rhagfyr 2019. Rhoddodd yr ymgynghoriad gyfle i gymunedau a'n partneriaid ddweud wrthym beth, yn eu barn nhw, oedd y materion mwyaf sylweddol o safbwynt yr amgylchedd dŵr, y ffordd orau o fynd i'r afael â'r materion hyn, a pha flaenoriaethau y dylid eu pennu.

Yn gyffredinol, cytunodd y rhan fwyaf o ymatebwyr ein bod wedi nodi'r prif faterion ledled Cymru ac ymhob ardal basn afon, a bod y mesurau a nodwyd i ymdrin â'r materion hynny yn rhesymol, a bod modd eu cyflawni, er ar lefel uchel. Roedd llawer wedi awgrymu ffyrdd

ychwanegol o fynd i'r afael â'r materion sylweddol, gan gynnwys codi ymwybyddiaeth, rheolau rhwymol cyffredinol, a'r angen am gyllid ychwanegol i hwyluso datrysiadau mwy arloesol.

Ystyriwyd bod materion sylweddol yn cynnwys y dirywiad mewn stociau o bysgod, a'r diffyg mewn adnoddau i nodi'r hyn sydd wrth wraidd y dirywiad hwn. Nododd un o'r ymatebwyr y dylid fod wedi rhoi mwy o sylw i hyrwyddo gweithgareddau hamdden a mynediad i ddŵr. Teimlwyd hefyd fod angen rhoi mwy o ffocws i'r amgylchedd morol. Soniodd un o'r ymatebwyr fod angen gwneud mwy i asesu effeithiau'r newid yn yr hinsawdd, gostyngiad mewn bioamrywiaeth a defnydd tir ar ansawdd dŵr, yn arbennig yr effaith ar ansawdd dŵr a'r cynnydd posibl mewn halwynedd.

Er y cafwyd cydnabyddiaeth fod angen lleihau'r effaith y mae amaethyddiaeth yn ei chael ar ansawdd dŵr, mae'r rhan fwyaf o'r ffermydd yng Nghymru yn fusnesau bach, felly nodwyd y pwynt ei bod yn bwysig sicrhau y caiff hyn ei adlewyrchu mewn unrhyw gyngor gan y llywodraeth, ac mewn polisi amaethyddiaeth yn y dyfodol. Roedd un o'r ymatebwyr wedi croesawu'r rheoliadau amaethyddol arfaethedig newydd, ond teimlodd fod diffyg cyllid yn rhwystr mawr i gydymffurfiaeth effeithiol.

Teimlodd rhai nad oedd y broses ynghlwm wrth Ddatganiadau Ardal wedi bod mor gynhwysol ag y gallai fod, ac nad oeddent wedi ychwanegu unrhyw beth at yr hyn yr oedd wedi'i nodi yn ystod yr ymgynghoriad. Er hynny, teimlwyd y byddent yn cynnig mwy o gyfleoedd i gyrraedd sylfaen o randdeiliaid sy'n llawer ehangach nag a ymgysylltwyd â hi drwy broses y Cynlluniau Rheoli Basn Afon er mwyn nodi lle ceir tir cyffredin ar gyfer mynd i'r afael ag effeithiau ar amgylcheddau dŵr, tir ac aer.

Gallwch weld yr [ymgynghoriad Heriau a Dewisiadau](#), sydd wedi cau, ar ein gwefan. Am ragor o fanylion ynghylch y materion sylweddol, wele'r adran am heriau yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**.

2.7 Asesiadau risg

Rydym wedi adolygu data ansawdd dŵr a gwybodaeth am y mathau o bwysau, a'u maint, sy'n cael effaith ar gyrff dŵr yn yr ardal basn afon, gyda'r nod o wneud y canlynol:

- Asesu pa mor agored yw cyrff dŵr i'r pwysau hynny, ac, yn arbennig:
- Amcangyfrif y tebygrwydd y bydd cyrff dŵr yn methu eu hamcanion ansawdd amgylcheddol yn y dyfodol, neu'n dirywio o'u cyflwr presennol.

Cafodd y fethodoleg ar gyfer pob asesiad risg ei theilwra i'r pwysau penodol, ond, yn gyffredinol, roedd yn asesiad o raddfa'r pwysau a sensitifrwydd y corff dŵr. Mae'r asesiadau risg o'r pwysau a gyflwynir yn Tabl 10 isod ar gael ac maent yn ddilys nes 2027, gan gynnwys y rheiny a gafodd eu hadolygu diwethaf yn ystod yr ail gylch yn 2014 ac a gafodd eu cynnal dros gyfnod hwy, gan olygu felly nad oedd angen eu diweddarau.

Tabl 10: Rhestr o'r asesiadau risg sydd ar gael fesul y math o bwysau a'r categori dŵr

Pwysau amgylcheddol	Categori dŵr	Adolygiad diweddaraf
Cemegion a metelau	Afonydd, llynnoedd, dŵr daear, dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol	2019 (2014 ar gyfer cemegion a metelau mewn dŵr daear)
Nitrogen anorganig tawdd	Dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol	2019
Ffosffadau	Afonydd a llynnoedd	2019
Ocsigen ac amonia tawdd	Afonydd	2019
Addasiadau ffisegol	Afonydd	2019
Organebau sy'n ddangosyddion ysgarthol	Ardaloedd Gwarchoddedig Dŵr Pysgod Cregyn ac Ardaloedd Gwarchoddedig Dŵr Ymdrochi	2014
Asideiddio	Llynnoedd ac afonydd	2014
Tynnu dŵr a'r llif	Afonydd a dŵr daear	2014
Rhywogaethau estron goresgynnol	Afonydd, llynnoedd, dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol	2014
Gwaddod	Afonydd	2014

Byddwn yn defnyddio'r asesiadau risg i wneud y canlynol:

- Nodi am ba ardaloedd a phwysau y bydd angen casglu mwy o ddata er mwyn datblygu a blaenoriaethu ein strategaeth fonitro.
- Cefnogi'r gwaith o ddatblygu rhaglenni o fesurau cenedlaethol, yn arbennig ar gyfer pwysau lle mae data dosbarthu ar goll.

2.8 Ystyried y newid yn yr hinsawdd

I fod yn gynaliadwy, dylai unrhyw gamau gweithredu yn y basn afon wneud y canlynol:

- Cydnabod targedau lleihau allyriadau nwyon tŷ gwyr y DU, a chyfrannu atynt lle bo hynny'n bosibl.

- Cael eu haddasu, neu fod yn hawdd eu haddasu, i'r newidiadau yn yr hinsawdd sy'n digwydd nawr, a'r rheiny a ragwelir yn y dyfodol.

Dylid ystyried camau gweithredu i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd wrth gychwyn unrhyw waith, yn hytrach na'u bod yn ôl-ystyriaeth. Yng Nghymru, erbyn 2050, rhagwelir ac amcangyfrifir y canlynol:

- Bydd tymereddau'r haf, ar gyfartaledd, wedi cynyddu 1.34°C;
- Bydd dyodiad yn y gaeaf wedi cynyddu 5%;
- Bydd dyodiad yn yr haf wedi gostwng oddeutu 16%;
- Bydd lefel y môr wedi codi 24cm (yng Nghaerdydd).

Mae Rhagolygon Hinsawdd y DU ar gyfer 2018 (UKCP18) mwy neu lai yn gyson ag allbynnau blaenorol Rhagolygon Hinsawdd y DU yn 2009 (UKCP09), ond maent yn darparu data â chydriadiad mwy manwl hyd at raddfa o 2.2 km, sydd felly'n hwyluso gwaith asesu prosesau darvoudol stormydd ar raddfa fân, a phatrymau glawiad yn eu tro. Mae'n parhau i fod yn wir y disgwylir y bydd:

- Mwy o ddigwyddiadau glawiad dwys;
- Mwy o lifogydd mewn ardaloedd arfordirol isel;
- Hafau cynhesach a sychach;
- Mwy o dywydd poeth;
- Gaeafau mwynach a gwlypach;
- Llai o eira a barrug;
- Lefelau dŵr daear is.

Bydd y tywydd hefyd yn parhau i amrywio o flwyddyn i fwydyn. Cadarnhaodd adroddiad "Too hot, too cold, too wet, too dry" y Swyddfa Dywydd (mis Mawrth 2014) dueddiadau sylfaenol rhagolygon UKCP09, ond nododd hefyd fod "gwaith dadansoddol newydd yn awgrymu y dylem hefyd gynllunio i fod yn fwy gwydn i hafau gwlyb a gaeafau oer drwy gydol y ganrif hon".

O safbwynt lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr, y sector sydd bwysicaf ac sydd fwyaf perthnasol i Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 yw defnyddio tir, newid defnydd tir a choedwigaeth. Gan ddibynnu ar ei ddefnydd a'r drefn reoli gysylltiedig, gall tir fod naill ai'n ffynhonnell allyriadau net neu'n ddalfa net. Yn 2017, yng Nghymru, roedd yn ddalfa garbon net, cyfwerth â bron 1% o gyfanswm yr allyriadau yng Nghymru. Mae'r Ganolfan Ecoleg a Hydroleg yn darparu manylion llawn yn ei hadroddiad Mapping Carbon Emissions and Removals for the Land Use, Land Use Change & Forestry Sector (2014).

O safbwynt y sector amaethyddiaeth, prif achosion allyriadau nwyon tŷ gwydr yw ocsid nitraidd sy'n deillio, yn bennaf, o daenu gwrteithiau nitrogenaidd ac amaethu tir, ynghyd â methan sy'n cael ei allyrru gan dda byw yn bennaf, ac wrth ymdrin â slyriau. Mae'r allyriadau amaethyddol hyn yn sylweddol. Yn 2017, gwnaethant gyfrannu at fwy na 13% o gyfanswm yr allyriadau yng Nghymru.

Ym mis Ebrill 2019, gwnaeth Llywodraeth Cymru ddatgan '[argyfwng hinsawdd' yng Nghymru](#) gyda'r bwriad o sbarduno 'ton o weithredu yma ac yn rhyngwladol, o gymunedau, busnesau a sefydliadau yng Nghymru i seneddau a llywodraethau ledled y byd'. Gwnaeth y datganiad ailadrodd yr uchelgais i sector cyhoeddus Cymru fod yn garbon niwtral erbyn 2030 ac i'r Cynllun Cyflenwi Carbon Isel nesaf a fydd yn cael ei gyhoeddi yn 2021 'fynd ymhellach ac yn gyflymach'.

Gwrthbwyso carbon glas

Mae'r ffaith fod carbon yn cael ei storio mewn coetiroedd a chynefinoedd mawndir yn hysbys iawn. Fodd bynnag, mae cynefinoedd morol hefyd yn bwysig o safbwynt storio "carbon glas". Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi [comisiynu astudiaeth sy'n ymchwilio i'r cynefinoedd carbon glas hyn yng Nghymru](#). Mae'r astudiaeth yn dangos, ochr yn ochr â mesurau lliniaru ac addasu eraill, y gall cynefinoedd morol chwarae rhan bwysig wrth ein helpu i addasu i effeithiau'r argyfwng hinsawdd.

Mae gweithgareddau dynol wedi cael effaith ar rai cynefinoedd carbon glas yng Nghymru, a gallai eu hadfer i gyflwr da gynyddu'r swm o garbon y gallant ei storio. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gweithio gyda phartneriaid i adfer cynefinoedd carbon glas fel [Cwm Ivy ar Benrhyn Gŵyr](#), gan helpu i gynyddu gwydnwch Cymru i effeithiau'r argyfwng hinsawdd.

Ceir mwy o wybodaeth am sut i addasu i'r newid yn yr hinsawdd, a sut i leihau allyriadau, yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)** sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Rheoli Basn Afon drafft hwn.

3. Mesurau ac amcanion

3.1 Crynodeb o'r rhaglen o fesurau arfaethedig

Mae'r adran hon yn crynhoi'r brif raglen o fesurau rydym yn anelu at ei chyflwyno a fydd yn cyflawni'r amcanion statudol fel a ganlyn:

- **Atal dirywiad mewn statws** – Ni fydd statws y corff dŵr yn cael dirywio.
- **Cyflawni'r amcanion ar gyfer ardaloedd gwarchoddedig** – Cyflawni'r safonau a bennir gan y ddeddfwriaeth berthnasol y cawsant eu dynodi oddi tanynt. O safbwynt safleoedd Natura 2000 sy'n ddibynnol ar ddŵr, byddwn yn parhau i weithio tuag at gyflawni amcanion cadwraeth, a bydd cyflawni statws da erbyn 2027 yn cyfrannu tuag at gyflawni'r amcanion hynny.
- **Anelu at gyflawni statws cyffredinol da ar gyfer dyfroedd wyneb a dyfroedd daear** – Rhoi mesurau ar waith i gyflawni statws cyffredinol da lle bônt yn ddichonadwy o safbwynt technegol, ac nid yn anghymesur o gostus.

Bydd yn ofynnol cael cyfuniadau o fesurau i gyflawni hyn, a gaiff eu cyflwyno ar draws llawer o sectorau, a chan y cyhoedd yn ogystal – mae gennym i gyd ran i'w chwarae. Cyfeirir at gamau gweithredu a mecanweithiau fel 'mesurau'. Mae'r Cynllun Rheoli Basn Afon yn ystyried y mesurau sy'n angenrheidiol, a'r mecanweithiau ar gyfer eu cyflwyno. Mae'r rhain yn ein galluogi i fynd i'r afael â'r heriau sy'n bygwth defnyddiau presennol yr amgylchedd dŵr, a'r defnyddiau a wneir ohono yn y dyfodol, ac i'w gynnal a'i wella.

Roedd Cynllun Rheoli Basn Afon 2015 yn cynnwys mesurau ar draws sectorau, a phob math o gorff dŵr. Mae'r rhain wedi'u hadolygu i fodloni'r gofynion statudol presennol. Cafodd mesurau ychwanegol newydd hefyd eu rhoi yn eu lle, ac mae'r rhain wedi ffurfio rhan o'r adolygiad hwn.

Mae adolygiad y trydydd cylch hwn yn sicrhau bod y mesurau cywir yn cael eu cyflwyno yn y lle cywir, a bod blaenoriaethau a/neu gyfleoedd newydd yn adlewyrchu angen cyfredol yr ardal basn afon.

Yn y ddogfen hon, mae crynodeb o fesurau strategol a chamau gweithredu (lleol) ar gyfer cyrff dŵr y cynllunnir eu cyflwyno yn cynnwys y canlynol:

- 'mesurau strategol' – mae'r rhain fel arfer yn gymwys i Gymru gyfan, Cymru a Lloegr, neu i'r Deyrnas Unedig. Yn gyffredinol, mae'r rhain yn pennu'r dull o weithredu o safbwynt deddfwriaeth, polisi neu strategaeth, a'r gefnogaeth gysylltiedig, neu maent yn hanfodol bwysig i waith cyflenwi lleol a chanlyniadau amgylcheddol. Maent yn cynnwys mecanweithiau a chamau gweithredu y cyfeirir atynt fel y 'rhaglen o fesurau'. Er enghraifft, gwaharddiad cenedlaethol ar ddefnyddio cemegyn penodol, neu strategaeth genedlaethol ar gyfer blaenoriaethu ac ariannu gwaith adfer mwyngloddiau segur. Mae crynodeb wedi'i gynnwys o'r mathau o fesurau a gynllunnir ar gyfer y trydydd cylch (2021–27) ar gyfer pob un o'r materion sylweddol. Ceir mwy o fanylion ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**.
- camau gweithredu (lleol) ar gyfer cyrff dŵr – y camau gweithredu hynny sy'n angenrheidiol eu cymryd ar raddfa leol. Bydd llawer o'r rhain yn gysylltiedig â'r mesurau strategol. Er enghraifft, cael gwared ar blanhigion goresgynnol ar hyd rhan o afon ddynodedig, neu newidiadau i arfer rheoli tir er mwyn mynd i'r afael â

llygredd gwasgaredig. Mae camau gweithredu ar gyfer cyrff dŵr artiffisial, a rhai a addaswyd yn sylweddol, yn gyfres benodol o fesurau lliniaru sy'n ddibynnol ar ddefnydd, e.e. tynnu cwifer at ddefnydd trefoli. Bydd y wybodaeth hon ar gael ar gyfer y trydydd Cynllun Rheoli Basnau Afon ar wefan **Arsylwi Dŵr Cymru**.

Nodir y rhain fel a ganlyn;

- Wedi'u cadarnhau - e.e. rhaglen cwmni dŵr Cynllun Rheoli Asedau 7 (AMP7)
- Yn debygol – caiff y rhain eu hadolygu yn ystod y trydydd cylch, a disgwyliwn y byddant yn esblygu yn ystod y cyfnod 2021–2027. Maent yn cynnwys achosion lle rydym yn:
  - hyderus ond ceir ansicrwydd o ran ble/pryd caiff y mesurau eu cyflwyno, e.e. dalgylchoedd cyfle, gweithgareddau o fewn y Datganiadau Ardal
  - yn llai sicr ynghylch gweithredu mesurau mewn achosion lle ceir gofyniad ar gyfer cyllid neu bartneriaethau penodol, neu lle maent yn amodol ar raglenni eraill i alluogi'r mesurau i gael eu gweithredu'n llawn.

Mae'r **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)** yn cynnwys mwy o wybodaeth am y dull a ddilyni'r hyn sy'n wahanol ar gyfer y trydydd cylch.

3.2 Y prif raglenni cyflenwi

Caiff y rhaglen o fesurau, a'r canlyniadau amgylcheddol y mae'n anelu at eu cyflawni, ei chyflwyno drwy nifer o raglenni a mecanweithiau sydd eisoes yn bodoli. Mae'r adran ganlynol yn darparu crynodeb o'r prif raglenni. Ceir mwy o fanylion am bob un o'r mecanweithiau yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**, a chaiff dogfennaeth ategol bellach ei defnyddio hefyd ar gyfer gweithredu'r Cynlluniau Rheoli Basn Afon er mwyn cefnogi gwaith olrhain.

Mae'r prif raglenni yn y ddogfen hon yn cynnwys y canlynol:

- Strategaeth Ddŵr i Gymru gan Lywodraeth Cymru
- Rhaglen Cyfoeth Naturiol Cymru a lywir gan Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017
- Gwelliannau ar raddfa dalgylch a chyfleoedd ar gyfer adfer afonydd yng Nghymru
- Ardaloedd gwarchoddedig
- Rheoli perygl llifogydd a risgiau arfordirol
- Rhaglen fuddsoddi'r diwydiant dŵr
- Mesurau cynaliadwyedd ar gyfer adnoddau dŵr
- Rheolaeth tir gynaliadwy – amaethyddiaeth
- Rheolaeth tir gynaliadwy – coetiroedd a choedwigaeth

3.2.1 Strategaeth Ddŵr i Gymru gan Lywodraeth Cymru

Cafodd y Strategaeth Ddŵr i Gymru ei lansio ym mis Mai 2015. Y weledigaeth yw sicrhau bod Cymru'n parhau i feddu ar amgylchedd dŵr sy'n ffynnu ac sy'n cael ei reoli'n gynaliadwy i gefnogi cymunedau iach, busnesau sy'n ffynnu, a'r amgylchedd. Mae'r strategaeth yn amlinellu'r cyfeiriad ar gyfer polisi dŵr i'r hirdymor yng nghyd-destun Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Caiff y strategaeth ei diwygio i roi ystyriaeth i newidiadau gwyddonol, cymdeithasol a gwleidyddol mwy diweddar sy'n cael effaith ar yr amgylchedd dŵr a'n sector dŵr. Disgwylir cyhoeddi'r strategaeth ddiwygiedig yn 2021. Fodd bynnag, mae'r egwyddorion troswaol a luniodd gwaith datblygu'r strategaeth gychwynnol yn parhau i fod yr un peth.

Bydd cynllun gweithredu'n cyd-fynd â'r strategaeth bresennol, a fydd yn cynnwys cerrig milltir hyd at 2025 (a'r tu hwnt). Mae blaenoriaethau'r polisi fel a ganlyn:

- hybu'r gwaith o ddatblygu'r dull seiliedig ar ardal o reoli adnoddau naturiol.
  - sicrhau mynediad i wasanaethau dŵr a charthffosiaeth teg a fforddiadwy.
  - datganoli pob mater sy'n ymwneud â dŵr a charthffosiaeth a diddymu pŵer unochrog
- Llywodraeth y DU i ymyrryd mewn perthynas ag adnoddau dŵr yng Nghymru.
- dull gweithredu mwy penodedig o reoli carthffosiaeth a draenio, a datblygu a gweithredu deddfwriaeth i hybu datrysiadau draenio cynaliadwy.
  - diwygio'r system trwyddedu tynnu dŵr yng Nghymru i sicrhau bod ein hadnoddau dŵr yn cael eu rheoli mewn modd cynaliadwy nawr, ac i'r dyfodol.
  - adolygu, a lle bo hynny'n briodol, newid arferion a dulliau rheoleiddio presennol er mwyn mynd i'r afael â llygredd gwasgaredig.

3.2.2 Rhaglen Cyfoeth Naturiol Cymru a lywir gan Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn ymrwymedig i gyflawni amcanion statudol drwy ddull integredig o reoli adnoddau naturiol a dalgylchoedd ar draws ei swyddogaethau. Ar gyfer 2021–2027, rydym wedi gweithio i ddatblygu rhaglen o fesurau fforddiadwy, sy'n seiliedig ar ein dealltwriaeth bresennol o adnoddau sydd eisoes yn bodoli.

Bydd ffocws ar y canlynol:

- Atal dirywiad ymhob corff dŵr – drwy weithgareddau craidd Cyfoeth Naturiol Cymru, gan gynnwys ymateb i ddigwyddiadau.
- Nodi lle caiff gwelliannau ar lefel elfen eu cyflwyno yn ystod y cylch, ond lle bydd mesurau pellach yn ofynnol er mwyn sicrhau newid yn y statws cyffredinol ecolegol.
- Parhau i ddatblygu ein dull o reoli adnoddau naturiol drwy weithio ar lefel dalgylchoedd lleol, a chasglu'r buddion ehangach a wireddir ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 drwy ddalgylchoedd cyfle.
- Targedu camau gweithredu yn lleol ac mewn modd integredig i gyflwyno gwelliannau amgylcheddol i gyrrff dŵr ac ardaloedd gwarchoddedig, gan gynnwys ardaloedd a warchodir ar gyfer cynefinoedd a rhywogaethau dŵr, drwy Ddatganiadau Ardal a rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy.

3.2.3 Gwelliannau ar raddfa dalgylch, adfer afonydd a chyfleodd am bysgodfeydd cynaliadwy

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wrthi'n datblygu Rhaglen Adfer Afonydd integredig i gasglu gwaith cysylltiedig o bob rhan o Gymru ynghyd. Y nod yw defnyddio dull sy'n seiliedig ar natur i adfer cynefin afonydd nodweddiadol er lles hydromorffoleg, ansawdd dŵr, bioamrywiaeth, pysgodfeydd a rheoleiddio llifogydd. Mae modd diffinio ffocws y gwaith hwn fel: ailsefydlu prosesau ffisegol naturiol (e.e. amrywiad llif a symudiadau gwaddod), nodweddion (e.e. maint y gwaddodion a siâp yr afon) a chynefinoedd ffisegol system afon (gan gynnwys ardaloedd tanddwr, glannau a gorlifdir).

Mae'r Rhaglen Adfer Afonydd yn cynnwys sawl maes, gan gynnwys blaenoriaethu'r cyrff dŵr a fydd yn destun gwaith adfer, llunio cyfres o gynlluniau adfer afonydd strategol ar gyfer afonydd â blaenoriaeth, gan gynnwys afonydd mewn ACAau, casglu data gweithgarwch, a datblygu astudiaethau achos o arfer gorau. Ceir cysylltiadau cryf â dalgylchoedd cyfle, Datganiadau Ardal, a'r Cynlluniau Adfer Cynefinoedd Pysgodfeydd, sy'n canolbwyntio ar gyfyngiadau cynefin ffisegol ar boblogaethau o bysgod.

Ceir mwy o wybodaeth am y cynlluniau adfer afonydd rydym wedi'u comisiynu yn adran 2.2.5 yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**.

Yn ogystal â'r Rhaglen Adfer Afonydd, mae'r Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy yn thema sy'n cwmpasu sawl amcan gwahanol, ond cysylltiedig, ar gyfer stociau o bysgod a physgodfeydd. Mae hon yn cynnwys:

- y Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy ei hun, sef cronfa fach a ddarperir gan Lywodraeth Cymru i gyflawni amrywiaeth o ganlyniadau, gan gynnwys gwelliannau i gynefinoedd pysgod a hyrwyddo pysgodfeydd;
- rhaglen o 'fesurau lliniaru gwahanol' sy'n darparu gwelliannau i gynefinoedd afonydd fel dewis arall i feithrin salmonidau mudol trwy ddulliau artiffisial a mentrau stocio y mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi dod i ben â hwy erbyn hyn;
- ffynonellau achlysurol eraill o gyllid ar gyfer cyflawni gwaith adfer cynefinoedd pysgod.

Caiff y mentrau hyn eu cefnogi a'u rheoli gan Cyfoeth Naturiol Cymru, a'u nod yw parhau â gwaith blaenorol (y cylch cyntaf a'r ail gylch), a chychwyn prosiectau newydd ledled Cymru i wella stociau o bysgod a'u cynefinoedd. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gweithio'n agos gydag Afonydd Cymru a'r teulu o chwe ymddiriedolaeth afonydd yng Nghymru, fel y disgrifir yn y Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth rhwng y partion, i ddatblygu a chyflwyno'r rhaglen.

3.2.4 Ardaloedd gwarchoddedig

Rydym am sicrhau bod ardaloedd gwarchoddedig yn bodloni'r safonau ac yn cyflawni'r amcanion sy'n gymwys iddynt. Mae rhai prosiectau a mesurau wedi'u datblygu'n benodol ar gyfer ardaloedd gwarchoddedig nad ydynt yn cyflawni eu hamcanion ar hyn o bryd. Ceir gwybodaeth ychwanegol am y mesurau ac amcanion ar gyfer safleoedd Natura 2000 yn y [cynlluniau rheoli craidd](#) a'r dogfennau morol cyfatebol ar [Reoliad 37](#). Er mai nod y Cynllun Rheoli Basn Afon yw gwella safleoedd Natura 2000 sy'n ddibynnol ar ddŵr, mae'r Asesiad Rheoliadau Cynefinoedd drafft, a gyhoeddir ochr yn ochr â'r cynllun, yn asesu'r rhaglen o fesurau i sicrhau na cheir canlyniadau anfwriadol o'i chyflwyno, fel nad ydym yn cael effaith ar rai nodweddion wrth ddwyn budd i rai eraill.

Mae'r rhaglen o fesurau ar ffurf ddrafft yn cynnwys amrediad eang o fesurau i ddiogelu a gwella'r canlynol:

- Dŵr yfed
- Dyfroedd pysgod cregyn
- Dyfroedd ymdrochi
- Ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau
- Parthau Perygl Nitradau
- Natura 2000

Mae mwy o fanylion ar gael yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**.

3.2.5 Rheoli perygl llifogydd a risgiau arfordirol

Mae gwaith rheoli perygl llifogydd yn cyfrannu at ddiben cyffredinol Cyfoeth Naturiol Cymru drwy reoli'r perygl o lifogydd i bobl a chymunedau Cymru, a chynyddu gwydnwch cymunedau nawr ac i'r dyfodol.

Mae gwasanaeth rheoli perygl llifogydd Cyfoeth Naturiol Cymru, yn ei gyfanrwydd, yn cynnwys yr holl waith a wneir gan Cyfoeth Naturiol Cymru yn unol â dyletswyddau a chyfrifoldebau a bennir iddo gan Lywodraeth Cymru a deddfwriaeth. Ar lefel uchel, ystyrir bod gwaith rheoli perygl llifogydd yn cynnwys y canlynol:

- Rheoli asedau perygl llifogydd
- Darparu'r gwasanaeth Hydrometreg a Thelemetreg
- Gwydnwch ac ymgysylltu cymunedol
- Deall perygl llifogydd a'i ddadansoddi
- Cynghori cynllunwyr, gwaith cydsynio a gwaith gorfodi
- Darparu cyngor a goruchwyliaeth strategol

Nod gwaith rheoli perygl llifogydd yw lleihau perygl llifogydd i gymunedau Cymru drwy leihau datblygiadau amhriodol o fewn ardaloedd sydd mewn perygl, atal llifogydd gan ddefnyddio amddiffynfeydd a chan reoli dalgylchoedd a chyrsgiau dŵr, a symud pobl ac eiddo i fannau diogel yn ystod adegau o dywydd eithafol trwy sicrhau bod cymunedau'n fwy ymwybodol ac yn fwy gwydn cyn, yn ystod, ac ar ôl llifogydd. Mae pob un o'r gweithgareddau uchod, ar y cyd, yn sicrhau y cyflawnir y canlyniadau hyn, ac felly nid yw'r un ohonynt, ar ei ben ei hun, yn ymdrin â'r perygl llifogydd yn llwyr ar gyfer unrhyw gymuned mewn perygl.

Drwy fuddsoddiad cyfalaf Rheoli Perygl Llifogydd ac Arfordiroedd a rhaglenni cynnal a chadw rheolaidd Cyfoeth Naturiol Cymru, rydym yn rheoli perygl llifogydd mewn sawl ffordd, fel a ganlyn:

- Drwy adeiladu amddiffynfeydd rhag llifogydd newydd, ac adeileddau newydd eraill fel llifddorau a gorsafoedd pwmpio
- Drwy waith cynnal a chadw ar amddiffynfeydd ac adeileddau unwaith y maent wedi'u hadeiladu, gan eu cadw mewn cyflwr da a'u hatgyweirio neu eu gwella pryd bynnag y bo hynny'n ofynnol
- Drwy waith cynnal a chadw ar gyrsgiau dŵr, gan gael gwared ar rwystrau, llystyfiant a graean neu waddodion i sicrhau bod dŵr yn parhau i lifo, a chael gwared ar risgiau llifogydd sylweddol
- Gweithio ar gynefinoedd i liniaru a gwneud yn iawn am effeithiau niweidiol a achosir gan amddiffynfeydd rhag llifogydd

Cefnogir pob un o'r gweithgareddau hyn gan ein hymdrechion i ddeall perygl llifogydd drwy ein gwaith o fapio a modelu perygl llifogydd. Rydym yn ymgymryd â'n gwaith cynnal a chadw a chyfalaf mewn perthynas â pherygl llifogydd drwy roi ystyriaeth i'r newid yn yr hinsawdd, Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Rydym yn integreiddio egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, a dulliau naturiol o reoli llifogydd, yn ein cynlluniau er mwyn cyflwyno cynlluniau cynaliadwy sy'n cynnal statws neu botensial ecolegol, neu'n ei wella lle bo hynny'n bosibl.

Y Rheoliadau Perygl Llifogydd

Diben y Rheoliadau Perygl Llifogydd yw sicrhau bod Cyfoeth Naturiol Cymru a'r Awdurdodau Llifogydd Lleol Arweiniol yn deall yr hyn sydd mewn perygl o lifogydd a'u bod yn cynllunio ar gyfer yr hyn sydd angen ei wneud i reoli'r risg. Mae hyn yn golygu asesu pa gyrsiau dŵr a pha rannau o'r arfordir sydd mewn perygl o lifogydd (yr Asesiad Cychwynnol o'r Bygythiad Llifogydd), mapio maint llifogydd, a'r asedau a phobl sydd mewn perygl yn yr ardaloedd hyn (Mapiau Peryglon Llifogydd), a gweithredu mesurau digonol a chydlynol i leihau'r perygl (Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd) dros gyfnod cylch chwe blynedd.

Rydym wrthi'n drafftio Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd yr ail gylch, a fydd, ar ôl eu cwblhau, yn cyd-fynd â Chynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Bydd y ddau gynllun yn cynnwys mesurau sydd â'r nod o wella'r amgylchedd dŵr yng Nghymru.

3.2.6 Rhaglen fuddsoddi'r diwydiant dŵr

Yng nghynllun busnes Dŵr Cymru ar gyfer 2020–25 (AMP7), mae £218 miliwn wedi'i neilltuo ar gyfer cyflawni ei ofynion amgylcheddol statudol, gan anelu at gyflwyno 418 km o welliannau afon ar hyd ei ardal weithredol. Mae'r rhaglen yn cynnwys ymchwiliadau a buddsoddiad a dargedir i leihau effaith gorlifoedd carthffosiaeth cyfunol sy'n gollwng yn ormodol, trydydd cam y Rhaglen Ymchwilio i Gemegau'r DU (UKCIP3), a buddsoddiad pellach mewn gweithfeydd trin carthion er mwyn bodloni gofynion Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994. Bydd tystiolaeth o ymchwiliadau AMP7 yn llywio penderfyniadau buddsoddi, a gwaith datblygu Cynllun Rheoli Draenio a Dŵr Gwastraff newydd y cwmni, a gaiff ei gyhoeddi ar ffurf ddrafft ar gyfer ymgynghori arno yn 2022.

O safbwynt y trydydd cylch, ar gyfer afonydd Gorllewin Cymru, mae Dŵr Cymru'n anelu at gyflwyno'r canlynol:

- 9 chynllun i fodloni targedau Monitro Safonau Cyffredin y Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur
- 17 o gynlluniau i fodloni gofynion Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 o ran atal dirywiad.
- 3 chynllun i gyfrannu at sicrhau statws ecolegol da yn ôl Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dwr 2017.
- gwaith ymchwil a gwelliannau wedi'u targedu i leihau effeithiau asedau ar lwybrau pysgod.
- dalgylchoedd peilot rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy lle y bydd Dŵr Cymru yn archwilio dulliau arloesol o fynd i'r afael ag effeithiau ei asedau yn nalgylchoedd afon Afan, afon Teifi ac afon Chlwyd.
- 18 o gynlluniau gwella i fodloni gofynion llif Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994.
- Gwelliannau i 4 gorlif carthffosiaeth cyfunol i fodloni gofynion dŵr pysgod cregyn yn Nwyrain Menai.

Mae angen cynnal asesiad pellach ar 12 cynllun cyn y gellir cadarnhau a oes angen buddsoddiad i gyfrannu at statws ecolegol da.

Mae Dŵr Cymru yn weithredol wrth archwilio'r broses o symud i ffwrdd o ddatrysiadau carbon-ddwys 'llwyd', sy'n seiliedig ar goncrit, i ddatrysiadau 'sy'n well o ran carbon a bioamrywiaeth', fel gwlyptiroedd, lle gellir eu lleoli, er enghraifft, ar safleoedd gweithfeydd trin dŵr gwastraff bach y mae'n ofynnol iddynt sicrhau gostyngiad mewn maethynnau. Bydd y rhain yn ffurfio rhan o'r dull rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy y mae'r cwmni

bellach yn ei ddilyn. Mae'n aros am newid yn y polisi defnydd tir gan Lywodraeth Cymru a fydd yn cefnogi defnyddio 'arian cyhoeddus ar gyfer nwyddau cyhoeddus', fel ansawdd dŵr, cyn y bydd yn cyflwyno datrysiadau o'r fath ar raddfa fawr.

3.2.7 Mesurau cynaliadwyedd ar gyfer adnoddau dŵr

Mae angen trwydded tynnu dŵr cyn y gellir tynnu mwy na 20 metr ciwbig y dydd fesul ffynhonnell (oni bai fod y tynnwr dŵr wedi'i eithrio rhag trwyddedu). Mae angen trwydded cronni dŵr lle mae'r llif wedi'i lesteirio neu ei rwystro (wedi cronni) gan waith adeiladu, addasu, atgyweirio neu gael gwared ar gronfa (oni bai ei fod wedi'i eithrio rhag trwyddedu). Caiff y trwyddedau hyn eu rheoleiddio yng Nghymru gan Cyfoeth Naturiol Cymru. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn cynnal cofrestr o bob cais am drwydded tynnu a chronni dŵr, a phenderfyniadau dilynol, y gellir ei gweld yn allanol drwy'r gofrestr gyhoeddus.

Bydd asesiadau o argaeledd adnoddau dŵr, ar ffurf strategaethau trwyddedu tynnu dŵr, yn parhau i gael eu diweddarau a'u gwella fel bod y darlun mwyaf diweddar o safbwynt adnoddau dŵr ar gael i gwsmeriaid sydd am ymgeisio am drwydded tynnu dŵr. Bydd strategaethau trwyddedu tynnu dŵr yn parhau i fod yn sylfaen i'n penderfyniadau o ran pennu trwyddedau tynnu a chronni dŵr.

Mewn achosion lle canfyddir nad yw'r gweithgareddau sy'n gysylltiedig â thrwyddedau tynnu dŵr hŷn yn bodloni amcanion statudol, mae Cyfoeth Naturiol Cymru a/neu Asiantaeth yr Amgylchedd yn adolygu'r trwyddedau perthnasol. Caiff mesurau rheoli dalgylch, neu fesurau i liniaru, diddymu neu leihau'r gweithgaredd tynnu dŵr hwnnw, eu rhoi ar waith er mwyn cydymffurfio â'r amcan lleiaf o sicrhau nad oes dirywiad yn ôl yr hyn sy'n ofynnol gan Reoliadau Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017.

Ers 1 Ionawr 2018, mae angen i'r rhan fwyaf o dynwyr dŵr a oedd wedi'u heithrio yn flaenorol (os ydynt yn tynnu dros 20 metr ciwbig y dydd fesul ffynhonnell) gael trwydded i barhau i dynnu dŵr yn gyfreithiol. Rhwng 1 Ionawr 2017 a 31 Rhagfyr 2019 cynigiodd Cyfoeth Naturiol Cymru broses ymgeisio bontio symlach ar gyfer pobl a oedd eisoes yn tynnu dŵr a oedd wedi'u heithrio yn flaenorol. Bydd yn rhaid i Cyfoeth Naturiol Cymru ddod i benderfyniad ar bob cais pontio erbyn 31 Rhagfyr 2022. Mae rhai gweithgareddau tynnu a chronni dŵr yr ystyrir eu bod â risg isel yn parhau i fod wedi'u heithrio.

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gyfrifol am wirio cydymffurfiaeth â thrwyddedau ar sail risg, darparu cyngor ac arweiniad, a chymryd camau diogelu, gan gynnwys dosbarthu hysbysiadau, sancsiynau sifil neu gamau gorfodi. Bydd sicrhau bod gweithgareddau tynnu dŵr yn cydymffurfio yn cefnogi egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy ac yn gwella gwydnwch yr amgylchedd er mwyn bodloni amcanion statudol.

Mae'r ffaith fod gwaith rheoli adnoddau dŵr yn gynaliadwy yn wynebu heriau i gyfundrefnau llif o ganlyniad i'r newid yn yr hinsawdd, glawiad mwy dwys a chyfnodau sych hwy yn golygu y bydd rhai o'r trwyddedau sydd eisoes yn bodoli yn peri problemau yn y dyfodol wrth i lefelau cyrsiau dŵr wyneb a dŵr daear ostwng, yn ôl [Asesiad Risg Newid Hinsawdd y DU – Crynodeb ar gyfer Cymru 2017](#).

Yn y dyfodol, caiff gweithgareddau tynnu dŵr eu rheoli o dan Reoliadau Trwyddedu Amgylcheddol (Cymru a Lloegr) 2016. Mae'r diwygiad hwn o'r system drwyddedu yn cynnig cyfle i ymgorffori hyblygrwydd hirdymor er mwyn ymdrin â'r heriau presennol, ac i'r dyfodol, o safbwynt y newid yn yr hinsawdd, twf yn y boblogaeth a thwf economaidd, ac i ymwreiddio mesurau effeithlonrwydd dŵr yn nefnydd dŵr ar draws pob sector.

Mae Asesiad Risg Newid Hinsawdd y DU 2017 yn rhagweld y bydd cynnydd yn amllder a dwyster digwyddiadau tywydd eithafol. Mae'r pwysau presennol ar adnoddau dŵr, a'r galw o ganlyniad i dwf yn y boblogaeth a datblygiad trefol, hefyd yn debygol o gynyddu, ynghyd â'r ôl troed carbon ar gyfer trin a chyflenwi dŵr. Offeryn pwysig y gellir ei ddefnyddio i liniaru'r pwysau hyn yw gwella defnydd effeithlon dŵr ar draws pob sector.

Mae Grŵp Effeithlonrwydd Dŵr Cymru a Grŵp Llywio Strategol Effeithlonrwydd Dŵr y DU yn gweithio ar y cyd i hybu negeseuon cyson a mentrau effeithlonrwydd dŵr ledled y DU, gan godi ymwybyddiaeth o'r angen i arbed dŵr.

3.2.8 Rheolaeth tir gynaliadwy – amaethyddiaeth

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn parhau i weithio gyda'r sector i lunio dull strategol ar y cyd yn unol â'n hegwyddorion rheoliadol a'n hegwyddorion o reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy i fynd i'r afael â llygredd amaethyddol. Mae hyn wedi arwain at ddull sydd â phum thema ac a fydd, o'u cyfuno, yn llawer mwy effeithiol nag y byddai symud ymlaen ag unrhyw thema ar wahân, a cheir mwy o fanylion yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**. Y themâu yw rheoleiddio; camau gwirfoddol; cyngor, arweiniad a gwybodaeth; datblygu sgiliau a phrofiad; buddsoddi ac arloesedd. Caiff y rhain eu hadlewyrchu yn y dull a ddatblygwyd gan [Is-grŵp Fforwm Rheoli Tir Cymru ar Lygredd Amaethyddol](#) yn ei adroddiad cynnydd [Mynd i'r Afael â Llygredd Amaethyddol](#).

Bydd y Bil Sector Amaethyddol (Cymru) yn llunio'r ddeddfwriaeth sylfaenol hirdymor ar gyfer amaethyddiaeth yng Nghymru, a pholisi a rheoleiddio sy'n ymwneud â rheoli tir yn gynaliadwy, gan ddisodli'r Polisi Amaethyddol Cyffredin a Deddf Amaethyddiaeth y DU 2020. Mae'r bil a'r is-ddeddfwriaeth ddilynol yn cynnig cyfle i ddarparu ar gyfer nifer o feysydd pwysig mewn perthynas â'r themâu.

3.2.9 Rheolaeth tir gynaliadwy – coetiroedd a choedwigaeth

Mae cwlferi sydd wedi'u cynnal a'u cadw'n dda, trapiau gwaddodion effeithiol, draeniau ymyl ffordd sydd ar wahân i gyrsiau dŵr naturiol, parthau torlannol, a rheolaeth dŵr briodol o fewn y goedwig yn hanfodol ar gyfer cynnal statws ecolegol da mewn cyrff dŵr sy'n gysylltiedig ag Ystad Goetir Llywodraeth Cymru.

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn ymrwymedig i wella ansawdd amgylcheddol Ystad Goetir Llywodraeth Cymru yn gyson. Rydym yn parhau i fynd i'r afael â'r pwysau ar ansawdd dŵr a'r swm o ddŵr drwy gydymffurfio â Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig a gyhoeddwyd yn 2017 (a'r canllawiau arfer ategol "Rheoli gweithrediadau coedwigaeth i warchod yr amgylchedd dŵr" a "Rheoli coedwigoedd mewn dalgylchoedd sy'n sensitif i asid"). Mae'n ofynnol cael cynllun rheoli dŵr ar gyfer pob gweithgaredd sy'n ymwneud â chynaeafu, ailstocio a pheirianeg ar Ystad Goetir Llywodraeth Cymru.

Mae Cynlluniau Adnoddau Coedwigoedd yn amlinellu'r weledigaeth 25 mlynedd a chynllun gweithrediadau deng mlynedd ar gyfer goedwig. Maent yn cyflwyno'r cyfle i wella'r amgylchedd dŵr drwy ddynodi parthau torlannol a fydd yn dod yn nodweddiadol parhaol, nodi ardaloedd ar gyfer eu rheoli o dan Systemau Coedamaeth Bach eu Heffaith drwy raglen teneuo graddol, ac asesu ardaloedd â mawn dwfn i benderfynu p'un a ydynt yn addas ar gyfer eu hadfer.

Gweithredir Cynlluniau Adnoddau Coedwigoedd drwy gynlluniau llannerch, a lunnir er mwyn rheoli gweithrediadau coedwigaeth. Dyma'r cam lle caiff cynlluniau rheoli dŵr eu llunio er mwyn sicrhau na chaiff y gwaith effaith sylweddol ar ansawdd dŵr. Mae'n rhaid bod y gwaith yn cydymffurfio â Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig.

Yn ogystal, lle nodir cyllid ychwanegol, mae prosiectau'n cynnig cyfleoedd ardderchog i wella'r amgylchedd dŵr, fel adfer afonydd.

3.3. Pennu amcanion ar gyfer y trydydd cylch

Mae'r cynllun hwn yn amlinellu'r hyn rydym yn bwriadu ei gyflawni erbyn 2027. Nodir hyn drwy bennu amcan ar gyfer pob corff dŵr. Gellir dod o hyd i ganlyniadau manwl y wybodaeth hon ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru** a cheir disgrifiad mwy manwl o'n dull yn yr **Atodiad Trosolwg Cynllunio (Cymru)**.

Yn ôl yr hyn sy'n ofynnol o dan y rheoliadau, rydym yn anelu at weithredu mesurau i gyflawni statws cyffredinol da ar gyfer dyfroedd wyneb a dyfroedd daear erbyn 2027. Caniateir amcanion amgen i'r un hwnnw, a allai arwain at ddau opsiwn ychwanegol fel a ganlyn:

- amcan o gyflawni statws is na da erbyn 2027 (amcan llai llym) yn sgil annichonolrwydd technegol (nid oes datrysiad technegol hysbys ar gael) neu gost anghymesur (cydbwysedd costau a buddion anffafriol)
- neu ddyddiad cau estynedig o gyflawni statws neu botensial da y tu hwnt i 2027 oherwydd amodau naturiol (adferiad ecolegol) neu annichonolrwydd technegol ar gyfer nifer fach o gemegion

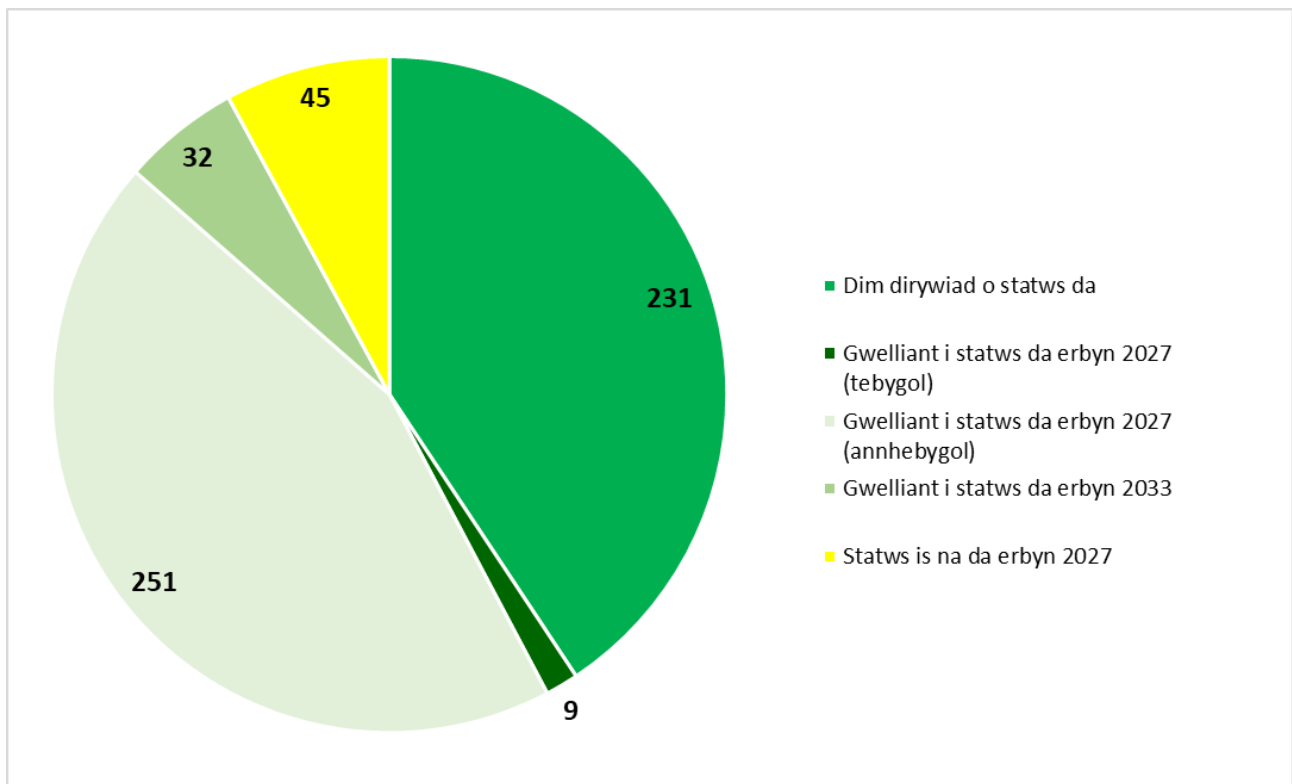
Rydym yn parhau i gymhwyso'r un fethodoleg ar gyfer pennu amcanion ar gyfer y trydydd cylch ag a wnaethom ar gyfer y ddau gylch cyntaf, h.y. rhagolygu'r hyn a fydd wedi'i gyflawni erbyn diwedd y cylch. Fodd bynnag, ceir cyfyngiadau yn y trydydd cylch sy'n pennu y gellir ond cyfiawnhau dyddiad cau estynedig ar gyfer rhesymau sy'n ymwneud ag amodau naturiol (ac eithrio nifer fach o sylweddau â blaenoriaeth).

Wrth bennu amcan ar gyfer corff dŵr o gyflawni statws sy'n is na da, nid yw'n dderbyniol bod amcanion yn tanseilio amcanion ardaloedd gwarchoddedig eraill, fel safleoedd Natura 2000. Ni ellir oedi cyflawni amcanion ar gyfer unrhyw gorff dŵr sydd yn yr un lleoliad â safle Natura 2000 sy'n ddibynnol ar ddŵr, ac, yn yr un modd, ni ellir eu pennu i fod yn llai llym na statws neu botensial da, am resymau sy'n ymwneud ag annichonolrwydd technegol neu gost anghymesur, gan nad yw amcanion Natura 2000 yn darparu ar gyfer yr amcanion amgen hyn. Mewn rhai achosion, er y pennir amcan o gyflawni statws da ar gyfer corff dŵr sydd, ar hyn o bryd, â statws is na da, ac sydd yn yr un lleoliad â safle Natura 2000, nid yw'n debygol y caiff y materion sylfaenol eu datrys ymhen cyfnod cynllunio o chwe blynedd. I sicrhau bod y cynllun hwn yn parhau i fod yn realistig, rydym wedi nodi'r cyrff dŵr hynny lle rydym o'r farn y bydd cyflawni statws da yn debygol neu'n annhebygol. Rydym wrthi'n adolygu'r cydberthynas rhwng cyrff dŵr a safleoedd Natura 2000 ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Mae'n rhaid adolygu pob amcan ar gyfer pob cylch cynllunio wrth i dystiolaeth newydd, a mesurau i ddatrys pwysau amgylcheddol, ddod ar gael.

Mae Ffigur 8 yn dangos, o'r 568 o gyrff dŵr yn y rhan o Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru, bod 231 â statws da neu well, ac felly pennir amcan iddynt o atal dirywiad dros y trydydd cylch. Disgwylir y bydd naw corff dŵr yn gwella i statws da erbyn 2027, ond nid yw

hyn eto'n ystyried yr uchelgais a'r ffocws sydd ynghlwm wrth ddalgylchoedd cyfle yr ydym wedi'u cynnig fel rhan o'r ymgynghoriad hwn. Mae gan 251 corff dŵr statws is na da ar hyn o bryd, a phennwyd amcan o gyflawni statws da iddynt, ond credir bod y rhesymau dros beidio â chyflawni statws da naill ai heb eu nodi'n hyderus hyd yn hyn, neu fod y mesurau'n annhebygol o fod yn eu lle erbyn 2027. Mae hyn yn arwain at 491 o gyrff dŵr (86%) y pennir amcan o gyflawni statws da iddynt erbyn 2027, ond, ar hyn o bryd, rydym ond yn hyderus y bydd 240 ohonynt yn cyflawni neu'n cadw statws da neu botensial (42%). Bwriedir y bydd y rhaglen o ymchwiliadau'n helpu i ddarparu amcanion mwy diffiniol ar gyfer y cyrff dŵr hyn ar gyfer y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon. Mae gan 32 chorff dŵr amcan sydd wedi'i oedi o gyflawni statws da erbyn 2033 neu 2039 am resymau sy'n ymwneud ag asideiddio neu am gemegion lle gweithredwyd y mesurau ar gyfer cyflawni statws da, ond lle bydd yr adferiad yn cymryd amser hwy na 2027. Yn olaf, pennwyd amcan o gyflawni statws neu botensial is na da i 45 corff dŵr ar sail y ffaith y byddai'r gwaith o sicrhau eu bod yn gwella er mwyn cyflawni statws da dros y trydydd cylch yn anghymesur o gostus, neu'n dechnegol annichonadwy. Yn achos pob un o'r 45 corff, caiff nifer o fesurau cenedlaethol a lleol eu gweithredu er mwyn gwella ansawdd y dŵr ac i gyfrannu tuag at werthoedd rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, ond mae'n annhebygol y byddant yn ddigon i arwain at newid y statws dosbarthu, ac mae'n debyg y byddai'n well canolbwyntio'r adnoddau sydd ar gael ar rywle arall. Mae sicrhau na fydd dirywiad pellach yn parhau i fod yn amcan ar gyfer y 45 corff dŵr.

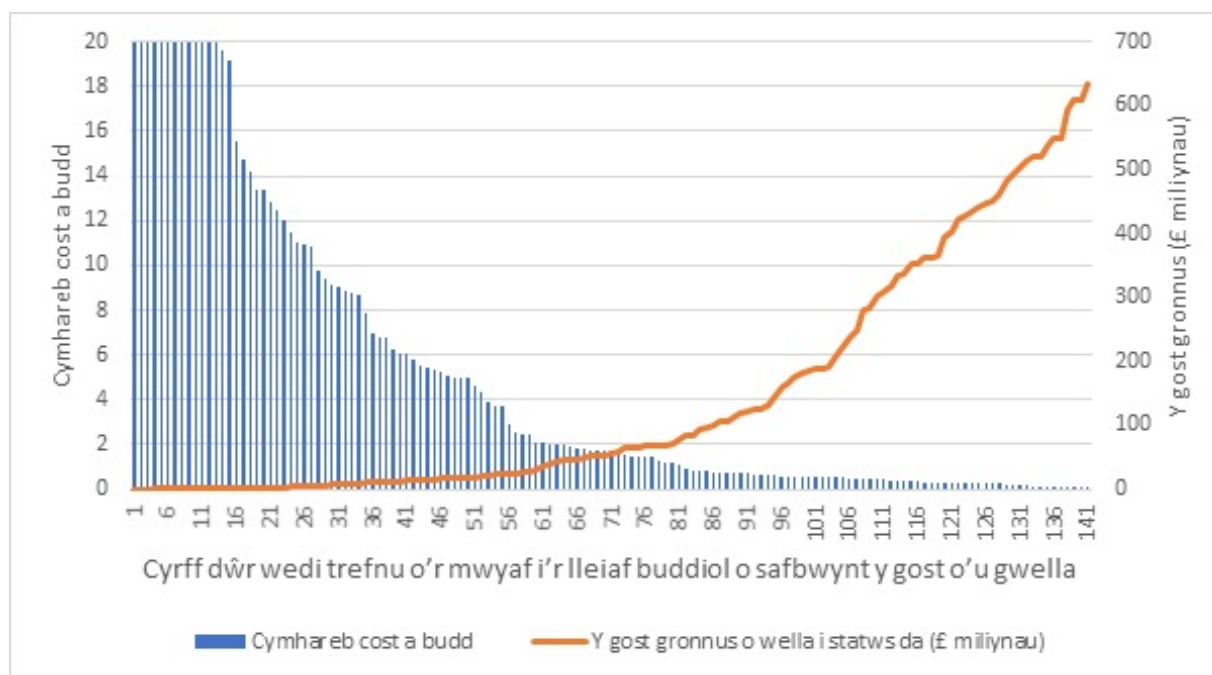
Ffigur 8: Cyfran y cyrff dŵr a chategorïau amcanion ar gyfer Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Mae'r asesiad o gost anghymesur wedi'i bennu i 141 corff dŵr yr ydym wedi gallu casglu costau ar eu cyfer. Ceir nifer o gyrff dŵr a mathau o bwysau nad ydym wedi gallu dyrannu costau iddynt hyd yn hyn ar gyfer y cynllun drafft hwn, ond rydym yn bwriadu cyflwyno diweddariad ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Ers cyhoeddi ail gylch y Cynllun Rheoli Basn Afon, mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant

Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn ein galluogi i ystyried y buddion a geir o wella ansawdd dŵr nad ydynt efallai wedi'u cynnwys yng ngwerthusiad y buddion ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017, fel defnyddio'r dŵr a adferir o fwyngloddiau i wresogi tai lleol. Am y rheswm hwn, efallai y caiff mesurau mewn cyrff dŵr, y cyfrifir eu bod yn anghymesur o gostus ar gyfer Rheoliadau Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017, eu datblygu o hyd pe gellir dangos y byddai gwerthoedd ehangach a mwy sylweddol, o safbwynt rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, yn cael eu gwireddu. Mae Ffigur 8Ffigur 9 yn dangos yr 141 o gyrff dŵr yr ystyrir ar gyfer asesiad economaidd ac sydd wedi'u trefnu ar yr echelin x o'r mwyaf i'r lleiaf buddiol o safbwynt y gost o'u gwella. Ceir 60 o gyrff dŵr sydd â chymhareb cost a budd o lai nag un. Mae 28 ohonynt yn gysylltiedig â nodweddion Natura 2000 ac felly'n cadw eu hamcan o statws da. Y gost gyffredinol o wella'r cyrff dŵr y mae gennym gostau ar eu cyfer yw £635 miliwn. Mae'r gost wirioneddol o wella pob un o'r cyrff dŵr yn debygol o fod yn sylweddol uwch, ond y gost dybiedig o wella'r cyrff dŵr hynny nad ydynt yn anghymesur o gostus yw £79 miliwn. Er mwyn gwella'r cyrff dŵr hyn, mae'n ofynnol hefyd sicrhau bod ffactorau eraill, fel mynediad ac offerynnau rheoleiddio ar gael, a'i bod yn dechnegol ddichonadwy datrys y pwysau sy'n berthnasol iddynt.

Ffigur 9: Asesiad economaidd o wella cyrff dŵr i statws neu botensial da.

3.4 Sut bydd y rhaglen o fesurau arfaethedig yn mynd i'r afael â'r materion rheoli dŵr sylweddol ac yn cyflawni amcanion ar gyfer 2027

Mae'r adran hon yn cynnwys crynodeb o'r rhaglenni a gweithgareddau sy'n sylfaen ar gyfer y rhaglen o fesurau ar gyfer pob un o'r materion sylweddol a gaiff eu cynllunio ar gyfer y trydydd cylch (2021–27), a'r sefyllfa y gobeithir ei chyrraedd erbyn 2027. Mewn llawer o achosion, bydd angen pecynnau o fesurau i fynd i'r afael â phwysau lluosog yn yr ardal basn afon. Bydd pob un ohonynt yn gofyn am weithredu ar y cyd. Mae'r rhaglen o fesurau ar gael ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**. Mae'r **Atodiad Trosolwg Cynllunio** hefyd yn

cynnwys mwy o wybodaeth am rai o'r pwysau ehangach sydd y tu allan i gwmpas y mentrau cynaliadwy o reoli dŵr, fel llygredd plastig a'r newid yn yr hinsawdd.

3.4.1 Addasiadau ffisegol

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Gweithgareddau rheoli perygl llifogydd
- Polisi Cynllun Rheoli Traethlin ar gyfer rheoli amddiffynfeydd arfordirol
- Rhaglen Genedlaethol Creu Cynefinoedd
- Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy
- Agenda Newid Pysgodfeydd
- Rhwystrau i fudo pysgod
- Rhaglen Adfer Afonydd

Bu'n anodd pennu costau ar gyfer adfer effeithiau ffisegol a cheir gobaith y gellir gwneud gwell amcan erbyn y trydydd Cynllun Rheoli Basn yr Afon. £13.97 miliwn yw cyfanswm y gost i wella llwybrau a chynefinoedd pysgod a lleihau effaith addasiadau ffisegol mewn ugain o ardaloedd dyfriol yr ydym wedi medru pennu costau ar eu cyfer. Mae'r gost ledled Rhanbarth Basn yr Afon, fodd bynnag, yn debygol o fod yn llawer mwy. Ar ben y gost o fynd i'r afael â gwasgfeydd eraill, credir y byddai'n anghymesur o ddrudd i adfer chwech o'r ardaloedd dyfrol, ond gan fod rhai ohonynt yn gysylltiedig â nodweddion Natura 2000 sy'n dibynnu ar ddŵr, maent yn dal yn flaenoriaeth a'r amcan o hyd yw sicrhau Statws Da erbyn 2027.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Lle mae addasiadau i'r amgylchedd dŵr yn hanfodol i'r gymdeithas, er enghraifft mordwyaeth, cyflenwad dŵr cyhoeddus, amddiffynfeydd arfordirol, neu reoli llifogydd, rydym am liniaru effeithiau niweidiol, cyn belled ag y bo hynny'n bosibl.
- Byddwn yn darparu mwy o gynefinoedd arfordirol drwy waith adlinio a reolir er mwyn gwneud yn iawn am y wasgfa arfordirol. Lle mae amddiffynfa barhaus yn hanfodol, hoffwn weld cynnydd yn nifer yr atebion sy'n seiliedig ar natur.
- Sicrhau na fydd addasiadau yn y dyfodol yn achosi dirywiad.
- Rydym am gynyddu maint clustogfeydd a choridorau wrth ymyl afonydd ar hyd dyfroedd mewndirol er mwyn eu gwneud yn fwy gwydn i bwysau eraill, gan gynnwys y newid yn yr hinsawdd.

3.4.2 Rheoli llygredd o garthion a dŵr gwastraff

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Rhaglen cwmnïau dŵr, AMP7 a'r Rhaglen Amgylchedd Genedlaethol, peilot rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, Cynlluniau Rheoli Draenio a Gwastraff Dŵr: buddsoddiad i fodloni safonau P ar gyfer safleoedd Natura 2000
- Camgysylltiadau
- Systemau Draenio Cynaliadwy

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Er mwyn datrys y pwysau sydd ynghlwm wrth ddŵr gwastraff, ac i ddychwelyd 66 o gyrff dŵr i statws da, mae'r dadansoddiad economaidd yn dangos y bydd cyfanswm y gost yn dod i £322 miliwn, y mae'r swm hwn bron i gyd yn gysylltiedig ag uwchraddiadau i ollyngiadau yn sgil trin dŵr gwastraff. Yn ogystal â chostau gwella eraill, cyfrifir bod 43 o'r cyrff dŵr hyn yn anghymesur o gostus i'w gwella, fodd bynnag mae nifer ohonynt yn gysylltiedig â safleoedd Natura 2000 ac felly'n parhau i fod yn flaenoriaeth a phennir amcan iddynt o ennill statws da erbyn 2027.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Bod pob system garthffosiaeth wedi'i gwella, a gwaith cynnal a chadw wedi'i wneud arnynt fel eu bod yn gweithredu'n effeithiol ac yn cael yr effeithiau lleiaf posibl ar yr amgylchedd dŵr, o'r dalgylch i'r arfordir.
- Bod datrysiadau i orlifoedd carthffosiaeth cyfunol, sy'n cyflwyno buddion lluosog, wedi'u hymgorffori yn y prosesau cynllunio a datblygu ar draws Cymru (e.e. cynlluniau trefol sy'n ystyriol o ddŵr, cynlluniau draenio cynaliadwy).
- Codi ymwybyddiaeth y cyhoedd o effeithiau camgysylltiadau ac o ollwng sylweddau niweidiol i systemau carthffosiaeth (e.e. paent, olew, brasterau a chemegion gardd).
- Cynnal a gwella dyfroedd ymdrochi a physgod cregyn er mwyn hybu diwydiannau twristiaeth a dyframaethu pysgod cregyn sy'n ffynnu.

3.4.3 Rheoli llygredd o ardaloedd gwledig

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Themâu rheoli tir yn gynaliadwy
- Strategaeth Coetiroedd i Gymru Llywodraeth Cymru
- Ymwybyddiaeth o ganllawiau Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig (gan gynnwys canllawiau "Coedwigoedd a dŵr"), a chanllawiau arfer, a'u gweithredu

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Cyfrifwyd y bydd cyfanswm y gost o ddatrys pwysau amaethyddol mewn 73 o gyrff dŵr, yn ôl y ddeddfwriaeth gyfredol, yn dod i £40 miliwn. Mae llawer o'r cyrff dŵr ar dir isel hyn yn gofyn am welliant i ollyngiadau dŵr gwastraff er mwyn ei gwneud yn bosibl cyflawni statws da, a phan ystyrir cyfanswm y costau gwella, ystyrir bod 31 ohonynt yn anghymesur o gostus i'w gwella i statws da. Dylid ystyried gwaith craffu pellach ar y cynlluniau dalgylch ehangach, a gwerthoedd rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, wrth gynllunio gwelliannau i ffynonellau amaethyddol o lygredd yn y cyrff dŵr hyn. Tybiwyd bod llawer o'r 31 o gyrff dŵr yn anghymesur o gostus i'w gwella ac maent hefyd mewn ardaloedd gwarchoddedig a chanddynt amcan o sicrhau statws da erbyn 2027.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am gryfhau mecanweithiau rheoliadol, ariannol a gweithredol i hybu sector amaethyddiaeth cynaliadwy sy'n gwarchod yr amgylchedd dŵr, o'r dalgylch i'r arfordir, ac sy'n helpu i ddarparu'r amrediad llawn o wasanaethau ecosystemau sy'n dwyn buddion ariannol, cymdeithasol ac ecolegol i Gymru.
- Gwaith creu coetir newydd, a gwaith rheoli coedwigaeth priodol sy'n dwyn budd i'r amgylchedd dŵr, ac i bobl drwy hamddena yn yr awyr agored, ac sy'n darparu

gwasanaethau ecosystemau, fel gostyngiad mewn llygredd gwasgaredig, llai o lifau llifogydd, dŵr yfed glân, cynefinoedd i bysgod a bywyd gwylt, a chysgod ar ymylon dŵr i liniaru'r newid yn yr hinsawdd.

- Ar gyfer y gwlyptiroedd hynny sy'n ddibynnol ar ddŵr daear ac sydd mewn cyflwr ecolegol gwael o ganlyniad i fewnbynau dŵr daear â lefelau uchel o faethynnau, byddwn yn annog newidiadau lleol yn y dull o reoli'r dalgyloch er mwyn eu lliniaru, a'u hatal o bosib.

3.4.4 Rheoli llygredd o fwyngloddiau

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Y Strategaeth Mwynglawdd Metel dros Gymru
- Rhaglen waith yr Awdurdod Glo

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Amcangyfrifir bod cyfanswm y gost o wella'r 32 o gyrff dŵr sy'n methu oherwydd gollyngiadau o fwyngloddiau metel yn dod i £203 miliwn. Mae mwyafrif y costau hynny yn gysylltiedig ag adfer y mwyngloddiau metel a thrin y gollyngiadau, ond ceir ychydig o gostau nad ydynt wedi'u nodi'n fanwl gywir hyd yn hyn. Yn ogystal â cheisio datrys pwysau eraill, cyfrifwyd bod 20 o'r cyrff dŵr hyn yn anghymesur o gostus i'w gwella i statws da, ond oherwydd bod nifer o'r cyrff dŵr yn gysylltiedig â safleoedd Natura 2000, maent yn parhau i fod yn flaenoriaeth o ran eu gwella ac yn cadw eu hamcan o gyflawni statws da erbyn 2027. I roi'r costau hyn mewn cyd-destun, mae'r cyllid a neilltuwyd gan Lywodraeth Cymru ar gyfer y flwyddyn ariannol 2020 i 2021, ac sydd ar gael i Cyfoeth Naturiol Cymru ar gyfer adfer mwyngloddiau metel, yn dod i £4.5 miliwn ar gyfer Cymru gyfan. Caiff y gwaith o flaenoriaethu gwaith adfer mwyngloddiau metel ei wneud ar lefel genedlaethol, ac mae'n ystyried materion ymarferol ehangach nag y mae'r asesiad cost a budd a gynhelir ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am liniaru effeithiau mwyngloddiau segur ar yr amgylchedd dŵr drwy raglen waith strategol ledled Cymru. Bydd yn cymryd degawdau i fynd i'r afael â'r holl broblemau, a byddwn yn blaenoriaethu camau gweithredu sy'n cyflwyno'r canlyniadau ecolegol, cymdeithasol ac economaidd gorau am fuddsoddiad y gymdeithas.

3.4.5 Rheoli llygredd o drefi, dinasoedd a thrafnidiaeth, gan gynnwys effeithiau asideiddio

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Y Cynllun Llygredd Dŵr Gwasgaredig, gan gynnwys gwaith atal llygredd
- Cynlluniau trefol sy'n ystyriol o ddŵr
- Camgysylltiadau
- Halogiad o safleoedd diwydiannol, a safleoedd gwastraff hanesyddol

- Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig (gan gynnwys canllawiau “Coedwigoedd a dŵr”) a chanllawiau arfer

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am leihau effaith negyddol datblygiadau hanesyddol a datblygiadau'r dyfodol ar yr amgylchedd dŵr drwy ein rôl fel ymgynghorai ansawdd tir yn ystod y broses gynllunio neu, mewn achosion lle nad yw'r broses gynllunio'n gymwys, drwy ddarparu cyngor a chymorth i awdurdodau lleol ynghylch eu strategaeth ar gyfer archwilio tir halogedig.
- Rydym am roi egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy wrth wraidd gwaith dylunio a chynllunio trefol. Gallwn sicrhau hyn drwy ddefnyddio systemau draenio cynaliadwy, adfer yr ardaloedd o gwmpas afonydd a'r arfordir, gan gynnwys glannau afonydd, y gorlifdir a'r ardal rynglanwol, darparu mannau gwyrdd cyhoeddus, codi ymwybyddiaeth, a newid ymddygiad i wella ansawdd bywyd yn ardaloedd trefol Cymru.
- Rydym am i arferion defnydd tir gyfrannu at adferiad cynaliadwy a hirdymor i amodau pH naturiol mewn ardaloedd lle mae asideiddio'n ymyrryd ar brosesau ecolegol. Byddwn yn parhau i reoleiddio allyriadau llygryddion sy'n asideiddio er mwyn ei gwneud yn bosibl i'r amgylchedd dŵr adfer.

Ni fu'n bosibl cyflwyno arfarniad economaidd manwl gywir o lygredd o drefi, dinasoedd a thrafnidiaeth, gan gynnwys effeithiau asideiddio.

3.4.6 Newidiadau i lif naturiol dŵr a'i lefelau

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Rhaglen Adfer Mawndiroedd Genedlaethol Llywodraeth Cymru
- Gweithgareddau rheoli perygl llifogydd
- Prosiect gofynion sectorau lluosog ar gyfer mesurau arbed dŵr
- Gwaith Waterwise ar leihau'r dŵr a ddefnyddir

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am gefnogi gwaith cyflwyno Rhaglen Adfer Mawndiroedd Genedlaethol Llywodraeth Cymru.
- Rydym am annog patrymau defnydd tir cynaliadwy, mewn amgylcheddau trefol a gwledig, sy'n lleihau dŵr ffo yn dilyn glawiad.
- Rydym am gyflwyno ymyriadau, fel gwelliannau i gynefinoedd yn y sianel, sy'n lliniaru effeithiau tynnu dŵr ar yr amgylchedd dŵr.
- Rydym am ddeall y gofynion dŵr ar draws sectorau yn well.
- Rydym am wella effeithlonrwydd defnyddio dŵr i leihau'r angen am weithgareddau tynnu dŵr ychwanegol yn y dyfodol.

Ni fu'n bosibl cyflwyno arfarniad economaidd manwl gywir o lif naturiol dŵr a'i lefelau.

3.4.7 Rheoli rhywogaethau estron goresgynol

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Gweithredu strategaeth ddiweddaedig Prydain Fawr ar rywogaethau goresgynol
- Gweithio gyda phartneriaid, a chefnogi'r gwaith o ddatblygu datrysiadau newydd ac arloesol, fel AquaWales a Aquainvade a arweinir gan Brifysgol Abertawe
- Parhau i ddefnyddio a hybu mecanweithiau fel systemau cofnodi ar ffonau clyfar ac ar-lein

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am flaenoriaethu camau gweithredu i arafu neu atal lledaeniad rhywogaethau goresgynol sy'n bodoli eisoes, a chael gwared ar y rhain, neu gyflwyniadau newydd, lle y bo'n bosibl gwneud hynny.
- Rydym hefyd am leihau, cymaint â phosibl, y perygl a berir gan rywogaethau estron goresgynol yn gyffredinol drwy wella bioddiogelwch a gwella gwybodaeth leol ar ddsbarthiad ac effaith rhywogaethau estron goresgynol.

Ni fu'n bosibl cyflwyno arfarniad economaidd manwl gywir o reoli rhywogaethau estron goresgynol.

3.5 Dull seiliedig ar le ar gyfer mesurau'r trydydd cylch

Ar gyfer trydydd cylch y Cynllun Rheoli Basn Afon, rydym yn anelu at gyflawni dull sy'n seiliedig ar leoedd o flaenoriaethu dalgylchoedd sydd hefyd yn darparu canlyniadau ar gyfer Rheoliadau'r Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017. Nid ydym yn cynnig dethol cyrff dŵr a dargedir at ddiben cyflwyno canlyniadau o dan Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn unig, ond rydym wedi nodi rhestr o ddalgylchoedd sy'n cynrychioli'r gyfres orau o gyfleoedd i gyflawni dull rheoli cynaliadwy ar gyfer canlyniadau dŵr a llesiant. Roedd y broses ymgysylltu ar gyfer y Datganiadau Ardal yn ganolog i'r broses o ddewis y 'dalgylchoedd cyfle' hyn. Yn ogystal, bydd proses y Datganiadau Ardal yn parhau y tu hwnt i 2027, ac felly bydd eu hintegreiddio yn dwyn buddion o ran Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 i'r tymor hwy. Mae deg dalgylch cyfle wedi cael eu nodi ledled Cymru ac maent yn cynrychioli'r cymysgedd cryfaf o gyfleoedd ar gyfer dalgylch integredig a reolir ym mhob lleoliad.

Bydd y dalgylchoedd cyfle yn sicrhau bod ymdrechion staff yn cwmpasu holl swyddogaethau Cyfoeth Naturiol Cymru, er mwyn cefnogi partneriaid i ddarparu datrysiadau ar gyfer rheoli dalgylchoedd mewn modd integredig. Rhagwelir y bydd partneriaid sy'n gweithredu yn y deg dalgylch cyfle hefyd yn gallu cyfrannu tuag at welliannau yn yr ardaloedd hyn. Bydd Cyfoeth Naturiol Cymru yn parhau i weithio gyda phartneriaid mewn dalgylchoedd eraill nad ydynt wedi cael eu dewis fel dalgylchoedd cyfle, gan gynnwys canolbwytio ar fynd i'r afael ag addasiadau ffisegol, cynlluniau adfer pysgodfeydd, adfer mwyngloddiau metel, a llygredd o ddŵr gwastraff ac ardaloedd gwledig a threfol.

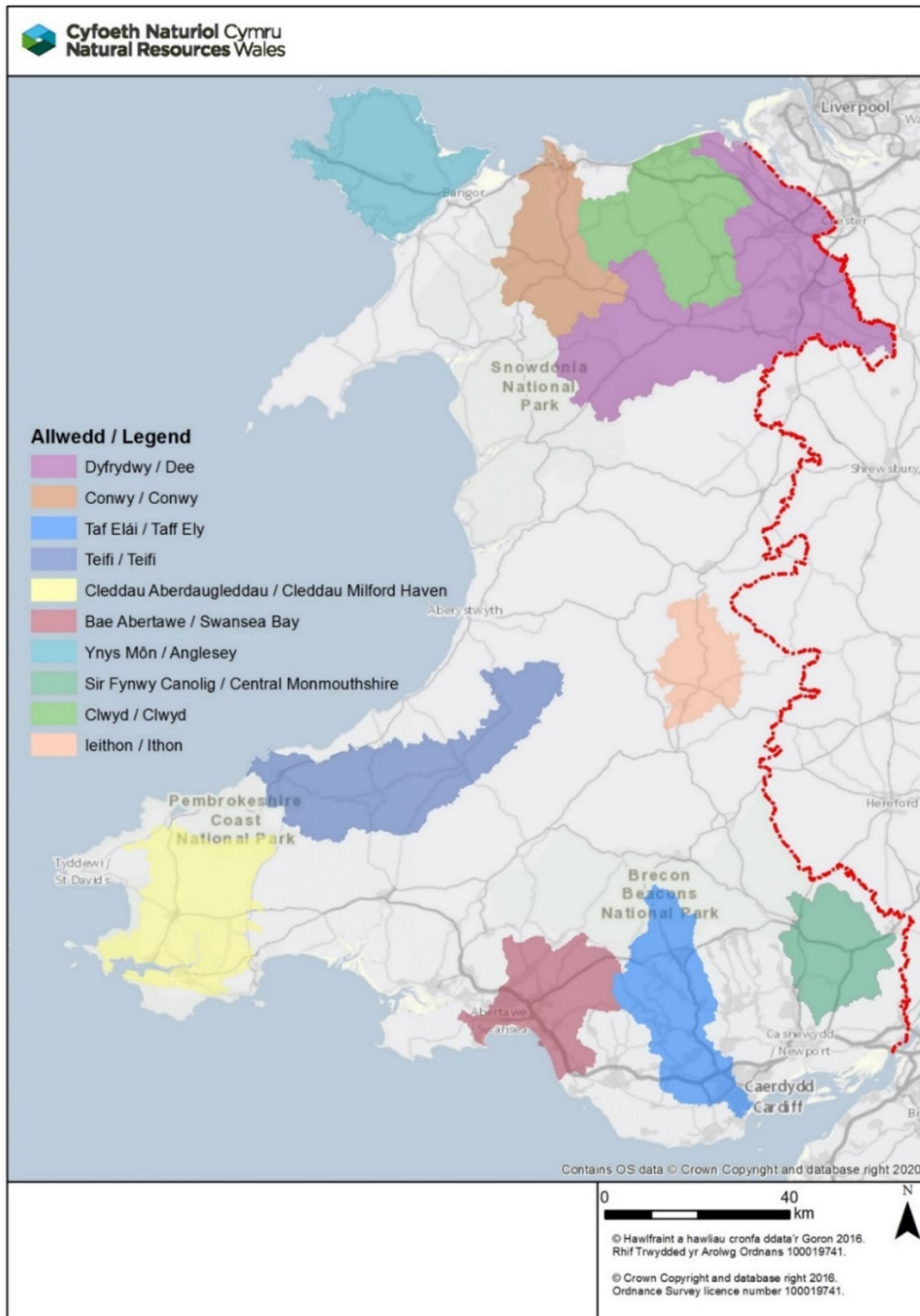
Mae

Ffigur 10 yn dangos y deg dalgylch cyfle, fel a ganlyn:

- Afon Dyfrdwy (y rhannau ohoni sydd wedi'u lleoli yng Nghymru yn unig)

- Afon Clwyd
- Afon Conwy
- Ynys Môn
- Afon Teifi
- Afon Taf/Elái
- Afon Cleddau/Aberdaugleddau
- Bae Abertawe
- Canolbarth Sir Fynwy
- Afon Ieithon

Ffigur 10: Map o'r dalgylchoedd cyfle arfaethedig

Mae Ffigur 10 uchod yn dangos ffiniau'r deg dalgylch cyfle sy'n cynnwys cyrff dŵr bach (rhai arfordirol yn bennaf) nid adroddir arnynt sydd â chysylltiad â chyrff dŵr trosiannol ac arfordirol sy'n methu. At ddibenion adrodd, cafodd y cyrff dŵr bach hyn, nid adroddir arnynt, eu tynnu o rwydwaith y cyrff dŵr yn yr ail gylch oherwydd eu maint, felly nid oes gofyniad i adrodd ar eu statws cyffredinol.

Mae Tabl 11 isod yn dangos math a nifer y cyrff dŵr sydd wedi cyflawni statws cyffredinol da o fewn y dalgylchoedd cyfle yn yr ardal basn afon. Ymgwymerwyd â phroses i benderfynu pa gyrff dŵr trosiannol ac arfordirol y byddai'n cael eu cynnwys yn ffiniau perthnasol y dalgylchoedd cyfle. Cafodd penderfyniadau eu gwneud ar sail y canlynol:

- hydrodnameg y cyrff dŵr dan sylw ar ffin y dalgylch sydd tua'r môr, a ph'un a oeddent yn gweithio fel un system
- data dosbarthu a fodolai eisoes ar gyfer y cyrff dŵr trosiannol ac arfordirol hyn er mwyn deall a oedd yr un pwysau ag a geir o fewn y dalgylch, neu rai tebyg, yn cael effaith arnynt (e.e. dalgylchoedd yn methu oherwydd maethynnau sy'n gysylltiedig â chorff dŵr trosiannol ac arfordirol sydd hefyd yn methu oherwydd maethynnau)

Dim ond y cyrff dŵr trosiannol ac arfordirol hynny sy'n bodloni'r gofynion uchod a gafodd eu cynnwys o fewn ffiniau'r dalgylch cyfle, ac felly cânt eu dangos yn Tabl 11 isod fel rhai sydd â chydymffurfiaeth o 0%. Rydym am wella gwydnwch yr ecosystemau yn y dalgylchoedd cyfle hyn, a bydd cyflawni statws da yn gam tuag at gyflawni hynny.

Ymgwymerwyd â phroses hefyd i benderfynu pa gyrff dŵr daear a fyddai'n cael eu cynnwys yn y dalgylch cyfle. Cafodd y cyrff dŵr daear y mae o leiaf 5% ohonynt wedi'u lleoli o fewn y dalgylch cyfle, ac i'r gwrthwyneb, eu cynnwys. Gwnaeth y broses hon hefyd ddiystyru'r cyrff dŵr daear hynny sydd ond yn cyffwrdd ffin y dalgylch cyfle.

Tabl 11: Canran y cyrff ymhob dalgylch cyfle sy'n cyflawni statws cyffredinol da, fesul math o gorff dŵr

Enw'r dalgylch cyfle	Cyrff dŵr afonydd â statws da (%)	Cyrff dŵr llynnoedd â statws da (%)	Cyrff dŵr arfordirol â statws da (%)	Cyrff dŵr trosiannol â statws da (%)	Cyrff dŵr daear â statws da (%)	Holl gyrff dŵr â statws da (%)
Ynys Môn	35	20	0	0	50	29
Afon Conwy	37	0	0	0	0	24
Afon Clwyd	57	0	Amherthn asol	0	100	57
Bae Abertawe	64	33	0	0	0	47

Enw'r dalgylch cyfle	Cyrff dŵr afonydd â statws da (%)	Cyrff dŵr llynnoedd â statws da (%)	Cyrff dŵr arfordirol â statws da (%)	Cyrff dŵr trosiannol â statws da (%)	Cyrff dŵr daear â statws da (%)	Holl gyrff dŵr â statws da (%)
Afon Cleddau/Aberdaugleddau	17	0	0	0	50	18
Afon Teifi	43	0	Amherthn asol	0	0	37

Maethynnau, cemegion a phwysau ffisegol ar yr arfordir yw'r ffactorau mwyaf sylweddol sy'n arwain at fethiant dyfroedd aberol ac arfordirol i gyflawni statws da. Mae nifer sylweddol o'r mesurau a gymerwyd yn y cyrff dŵr a dargedwyd mewn dalgylchoedd dŵr croyw wedi cyfrannu at welliannau mewn cyrff dŵr aberol ac arfordirol er bod angen mesurau pellach i newid y statws i fod yn dda. Mae'r cyfleoedd ehangach a ddarperir drwy Ddatganiadau Ardal, a'r fframwaith ehangach o gynllunio morol sydd bellach wedi'i sefydlu, yn ei gwneud yn bosibl rhoi ffocws ychwanegol ar ddyfroedd aberol, arfordirol a morol, a'r cysylltiad â'u dalgylchoedd dŵr croyw. Mae'r dalgylchoedd cyfle a ddewiswyd ar gyfer y trydydd cylch wedi llwyr gymhwyso'r dull tarddiad i'r môr o reoli dalgylch, ac maent wedi nodi cyrff dŵr aberol ac arfordirol lle caiff dull o reoli dŵr mewn modd cynaliadwy ei ddatblygu. Mae pob datrysiad dalgylch a nodwyd ar gyfer y Cynlluniau Rheoli Basn Afon sy'n cyfrannu tuag at sicrhau bod dyfroedd morol yn cyflawni statws amgylcheddol da ar gyfer Strategaeth Forol y DU hefyd yn cael eu hadlewyrchu yn y rhaglen o fesurau yn rhan 3 Strategaeth Forol y DU, a gaiff ei chyhoeddi yn 2021.

3.5.1 Dalgylchoedd â chyfleoedd yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru

Ceir chwe dalgylch cyfle yn Ardal Basn Afonydd Gorllewin Cymru, sef Afon Clwyd, Afon Conwy, Ynys Môn, Afon Teifi, Afon Cleddau/Aberdaugleddau a Bae Abertawe.

Crynodeb o ddalgylch cyfle Cleddau ac Aberdaugleddau

Nodwyd Cleddau ac Aberdaugleddau fel dalgylch cyfle oherwydd tirwedd amrywiol yr afonydd, aberoedd ac ardaloedd arfordirol. Mae ACA Afonydd Cleddau yn llifo drwy dir isel yn bennaf, gan ymuno â'i gilydd a llifo i mewn i Aberdaugleddau yn y pen draw, sy'n rhan o Ardal Cadwraeth Arbennig Forol Sir Benfro. Mae'r dalgylch yn cael ei nodweddu'n bennaf gan ffermydd llaeth, magu defaid a thyfu tatws ac mae o dan bwysau gan arferion amaethyddol a rheoli tir, ffiniau artiffisial a gollyngiadau o weithfeydd trin dŵr gwastraff.

Drwy weithio gyda'r gymuned amaethyddol bydd modd mynd i'r afael â'r materion fel ansawdd dŵr gwael ac erydu. Mae prosiectau fel prosiect ymchwil [Datblygu gallu dalgylchoedd i wrthsefyll newidiadau \(BRICs\)](#) yn dilyn dull arloesol o reoli adnoddau naturiol yn yr ardal, sy'n fuddiol i gymunedau a busnesau. Ceir nifer o bysgodfeydd ffyniannus yn y dalgylch sydd â physgod a physgod cregyn masnachol ynddynt. Mae'r amgylchedd dŵr a'r dirwedd naturiol digyffwrdd yn denu ymwelwyr sy'n cefnogi'r economi leol. Mae prosiectau partneriaeth fel yr un yn [Afon Cleddau Ddu](#) rhwng Cyfoeth Naturiol

Cymru ac Ymddiriedolaeth Afonydd Gorllewin Cymru yn gwella iechyd afonydd Cleddau a phoblogaeth y pysgod drwy dynnu rhwystrau ac adfer geomorffoleg naturiol afonydd . Mae effeithiau maethynnau o ddŵr gwastraff, gollyngiadau diwydiannol a thir amaethyddol yn mynd i ddyfrffordd Aberdaugleddau o'r dalgylch ac yn effeithio ar statws y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr. Mae angen gwneud gwaith cydweithredol pellach i fynd ar drywydd gwelliannau a fydd yn lleihau llygredd maethynnau ac yn gwella cyflwr nodweddion yr Ardal Cadwraeth Arbennig forol.

Mae prif thema Dalgylch Cyfle Cleddau ac Aberdaugleddau yn alinio â themâu [Datganiad Ardal De-orllewin Cymru](#), ac yn benodol y themâu 'sichrau rheolaeth tir gynaliadwy' a 'gwyrddroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth'. Rydym am weithio gyda'r gymuned amaethyddol i wella arferion rheoli tir i leihau erydiad pridd a gwella ansawdd y dŵr. Drwy weithio gydag eraill ar raddfa dalgylch gallwn fynd i'r afael â materion fel rhywogaethau goresgynnol, darnio cynefinoedd a gorfaethu sy'n bygwth bywyd gwyllt a chynefinoedd gwarchoddedig a phwysig.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, atebion sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgylchoedd. Mae'r [Datganiad Ardal Forol](#) hefyd yn amlygu camau gweithredu i wella ansawdd dyfroedd aberol ac arfordirol o fewn dalgylchoedd cyfle.

Crynodeb o Ddalgylch Cyfle Afon Conwy

Nodwyd afon Conwy fel dalgylch cyfle oherwydd yr ystod eang o gynefinoedd a geir yno, o'r clogwyni arfordirol a'r traethau i'r gorgorsydd, rhostiroedd, coedwigoedd, aberoedd, llynnoedd ac afonydd. Mae afon Conwy'n llifo ar draws y dirwedd gan gysylltu pobl â natur, o darddiad y dŵr yn ACA Gorgors Migneint i'r môr yng Nghonwy. Mae'r pwysau'n cynnwys gollyngiadau o fwyngloddiau metel, llygredd yn y tarddle a llygredd gwasgaredig, addasiadau ffisegol ac asideiddio. Ceir hanes o lifogydd o fewn rhai cymunedau a lluniwyd cynlluniau lliniaru llifogydd sylweddol ar gyfer Llanrwst. Mae mesurau wedi'u rhoi ar waith drwy brosiectau partneriaeth, fel [Prosiect Dalgylch Uwch Conwy](#), sy'n gweithio gyda thenantiaid, tirfeddianwyr a thrigolion i wella'r gwaith o reoli tir a dŵr er budd pobl a bywyd gwyllt yr ardal. Bydd camau gweithredu'r prosiect yn mynd i'r afael â'r bygythiad uniongyrchol newid yn yr hinsawdd sy'n dod i'r amlwg drwy arafu llif y dŵr, gwneud y dirwedd yn fwy gwydn i sychder yn ogystal â lleihau'r perygl o lifogydd i lawr yr afon, yn ogystal â gwella ansawdd dŵr ac adfer cynefinoedd afonydd er budd cynefinoedd a rhywogaethau sy'n ddibynnol ar ddŵr.

Y brif thema ar gyfer Dalgylch Cyfle Afon Conwy yw adfer cynefinoedd ucheldir ac afonydd o fewn prosiectau partneriaeth ar raddfa dirwedd er mwyn lliniaru llifogydd a gwella ansawdd dŵr ar gyfer bywyd gwyllt a phobl. Drwy ymgorffori mesurau atal llifogydd naturiol, gellir rhwystro llif y dŵr gan gyfrannu at leihad mewn digwyddiadau o lifogydd sylweddol. Drwy adfer cynefinoedd afonol a mawndir (cors), a gwneud gwelliannau mewn arferion rheoli tir a choedwigoedd, bydd cynefinoedd a rhywogaethau a phobl sy'n ddibynnol ar ddŵr yn elwa.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn y [Datganiad Ardal Gogledd-orllewin Cymru](#) sy'n cysylltu â Dalgylch Cyfle Afon Conwy yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, atebion sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgylchoedd. Mae'r [Datganiad Ardal Forol](#) hefyd yn amlygu camau gweithredu i wella ansawdd dyfroedd aberol ac arfordirol o fewn Dalgylchoedd â Chyfleoedd.

Crynodeb o Ddalgyrch Cyfle Bae Abertawe

Nodwyd Bae Abertawe fel dalgyrch cyfle oherwydd ei dirwedd rhyfeddol gyda hanes liwgar yn amrywio o ucheldiroedd gwyllt Bannau Brycheiniog i galon Abertawe. Cafwyd datblygiadau hanesyddol a diweddar yng ngwaelod y cwm ger cyrsiau dŵr mawr. Mae'r ucheldiroedd yn cynnig gwerth cadwraeth uchel gyda nifer o safleoedd niferus yn cynnwys ACAau, SoDdGAau, a Pharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog. Mae'r gweithgaredd amaethyddol yn yr ucheldiroedd wedi'i gyfyngu i ffermio defaid a chig eidion yn bennaf, ac mae'r ardaloedd isaf yn cynnal ffermydd llaeth, cig eidion ac âr. Yn dilyn dirywiad gweithgynhyrchu, mae twristiaeth wedi dod yn fwyfwy pwysig i'r economi leol ac mae'r ardal yn cynnig amrywiaeth o weithgareddau ac atyniadau hamdden. Effeithir ar gyfrif dŵr gan addasiadau ffisegol, gollyngiadau gwaith trin dŵr gwastraff a charthion, llygredd o ardaloedd trefol a gwledig ac o fwyngloddiau. Drwy bartneriaethau fel Fforwm Amgylcheddol Abertawe, gellir datblygu prosiectau fel [Nentydd Clir](#) er mwyn hyrwyddo amgylchedd dyfrol iachach a glanach.

Mae prif themâu Dalgyrch Cyfle Bae Abertawe yn alinio â themâu [Datganiad Ardal De-orllewin Cymru](#), sef sicrhau bod tir yn cael ei reoli'n gynaliadwy, gwyrddroi'r gostyngiad mewn bioamrywiaeth a lleihau anghydraddoldebau iechyd. Drwy adeiladu ar fomentwm partneriaethau lleol sydd eisoes yn bodoli, ceir cyfleoedd i wella ansawdd dŵr ar gyfer bywyd gwyllt a phobl, datblygu dulliau rheoli perygl llifogydd naturiol a gwella mynediad i amgylchedd iachach.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn [Natganiad Ardal De-orllewin Cymru](#) yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, atebion sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgyrchchoedd. Mae'r [Datganiad Ardal Forol](#) hefyd yn amlygu camau gweithredu i wella ansawdd dyfroedd aberol ac arfordirol.

Crynodeb o Ddalgyrch Cyfle Afon Teifi

Nodwyd afon Teifi fel dalgyrch cyfle oherwydd y dirwedd, a'i dalgyrchchoedd afon amrywiol sy'n disgyn drwy gymoedd creigiog i lawr i borfa isel. Defnyddir y tir yn bennaf ar gyfer amaethyddiaeth a choedwigaeth ac mae gwaddol o fwyngloddio metel hanesyddol. Mae ACA Afon Teifi a'i bywyd gwyllt unigryw yn gwella gwerth economaidd a chymdeithasol yr ardal drwy gynnig amgylchedd o safon uchel i bobl ei fwynhau. Ffermio gwartheg godro sydd fwyaf amlwg ar y gwastatir arfordirol, gyda ffermio defaid a choedwigaeth yn cael eu ffafrio ar yr ucheldiroedd. Mae afon Teifi yn cynnal pysgodfa eogiaid a brithyllod y môr sydd o bwys cenedlaethol ond sydd mewn perygl oherwydd llygredd. Nod [Prosiect Llaeth Cyfoeth Naturiol Cymru](#) yw ymweld â phob fferm laeth yng Nghymru, gan gynnig cyngor ac arweiniad ar atal llygredd a chydymffurfio â gofynion rheoleiddio a fydd yn cyfrannu at ansawdd dŵr gwell.

Y brif thema ar gyfer Dalgyrch Cyfle Afon Teifi yw cydweithio ag eraill i wella'r gwaith o reoli tir a dŵr. Bydd mynd ar drywydd dulliau rheoli cynaliadwy yn lliniau'r pwysau sy'n cynnwys mwyngloddio mete hanesyddol, rheoli tir a thir gwledig, ffiniau artiffisial ac asideiddio sy'n cael effeith ar y statws dosbarthu. Bydd gweithredu dull dalgyrch integredig yn cyfrannu at y canlyniadau rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy ehangach ar raddfa dirwedd ac yn dwyn budd i stociau o bysgod mudol. Mae partneriaid eisoes yn gweithio yn y dalgyrch a cheir cyfle i gyfuno gwaith ar fwyngloddiau metel, llygredd amaethyddol, rheoli tir, adfer afonydd a rheoli llifogydd yn naturiol er budd ecoleg a phobl Dyffryn Teifi.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn [Natganiad Ardal Canolbarth Cymru](#) a [Datganiad Ardal De-orllewin Cymru](#) yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, datrysiadau sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgyloedd. Mae'r [Datganiad Ardal Forol](#) hefyd yn amlygu camau gweithredu i wella ansawdd dyfroedd aberol ac arfordirol.

Crynodeb o Ddalgyloch Cyfle Ynys Môn

Nodwyd Ynys Môn fel dalgyloch cyfle oherwydd amgylchedd dŵr amrywiol a chyfoethog yr ynys sy'n cynnwys ei hafonydd, llynnoedd, dŵr daear, aberoedd, arfordir a thraethau. Mae llawer o gynefinoedd, rhywogaethau a thirweddau sy'n ddibynnol ar ddŵr ar Ynys Môn yn dibynnu ar ansawdd dŵr da, a digon ohono, i ffynnu. Fodd bynnag, mae ansawdd y dŵr o dan bwysau oherwydd effeithiau fel gorfaethu, arferion rheoli tir, gollyngiadau o ffynonellau carthion, a dŵr gwastraff, a mwyngloddio metel hanesyddol. ACA Ffeniau Ynys Môn yw'r ail ffendir calchaid mwyaf yn y DU ond mae mewn cyflwr anffafriol ar hyn o bryd ac yn dal i fod yn dameidiog ar draws yr ynys. Mae mesurau a roddwyd ar waith drwy brosiectau partneriaeth, fel [Prosiect LIFE Ffeniau Môn a Llŷn](#) yn helpu i leihau a chael gwared ar lygryddion sydd yna'n dwyn buddion i'r cynefinoedd hyn ac yn cyfrannu at y gwaith o gyflawni amcanion statudol.

Y brif thema ar gyfer Dalgyloch Cyfle Ynys Môn yw datblygu rhwydwaith o ecosystemau gwydn ar draws yr ynys a chysylltu pobl â'u hamgylchedd lleol. Drwy greu tirwedd lle gall bywyd gwyllt ffynnu mewn amgylchedd glân, iach a chynaliadwy, gellir datblygu gwytnwch i'r newid yn yr hinsawdd. Drwy gynnwys cyfranogiad cymunedol yn y gwaith o fewn y dalgyloch cyfle hwn, caiff synnwyr o le, perchenogaeth a gwerthfwrrogiaid o'r amgylchedd lleol ei feithrin.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd ar gyfer [Dalgyloch Cyfle Gogledd-orllewin Cymru](#) yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, atebion sy'n seiliedig ar natur, a rheoli dalgyloedd. Mae'r [Datganiad Ardal Forol](#) hefyd yn amlygu camau gweithredu i wella ansawdd dyfroedd aberol ac arfordirol o fewn dalgyloedd cyfle.

Crynodeb o Ddalgyloch Cyfle Afon Clwyd

Nodwyd Afon Clwyd fel dalgyloch cyfle oherwydd y cyfleoedd amryfal sy'n bodoli i gyflenwi yn erbyn pob un o'r pum thema ar gyfer [Datganiad Ardal Gogledd-ddwyrain Cymru](#) a [Datganiad Ardal Gogledd-orllewin Cymru](#) wrth gyflawni buddion o ran ansawdd dŵr. Mae'r themâu hyn yn cynnwys hybu ecosystemau gwydn, gwarchod dŵr a phridd drwy reoli tir yn gynaliadwy, ailgysylltu pobl â natur, datblygu seilwaith gwyrdd, a gwydnwch i'r newid yn yr hinsawdd ac addasu iddo. Mae pwysau yn y dalgyloch gan ffynonellau gwasgaredig fel gwaddod a ffosffad yn cael effaith ar nifer o afonydd a dyfroedd ymdrochi. Ymhlith y prosiectau pwysig mae [Prosiect Dyffryn Clwyd Isaf](#) sy'n cyfrannu at y gwaith o gyflawni amcanion statudol.

Y brif thema yw dilyn dull rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy sy'n fuddiol i ansawdd dŵr ymdrochi ac afonydd, pysgodfeydd a phobl. Drwy ddiogelu dŵr a phridd trwy arferion rheolaeth tir gynaliadwy, a sicrhau bod carthion a dŵr gwastraff yn cael eu trin yn briodol, gallwn wella ansawdd dŵr y dalgyloch, a'i ddŵr ymdrochi, er budd pobl a natur. Mae ansawdd dŵr da yn un o agwedd allweddol yr economi leol, sy'n dibynnu'n fawr ar dwristiaeth, ynghyd â physgota eogiaid a brithyllod y môr. Drwy weithio mewn partneriaethau ac o fewn cymunedau, gallwn barhau i fynd ar drywydd ffyrdd integredig o reoli'r dalgyloch, gan gyflawni Rheoliadau Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 a sicrhau buddion ehangach.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn [Natganiad Ardal Gogledd-ddwyrain Cymru](#) a [Datganiad Ardal Gogledd-orllewin Cymru](#) yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, atebion sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgylchoedd. Mae'r [Datganiad Ardal Forol](#) hefyd yn amlygu camau gweithredu i wella ansawdd dyfroedd aberol ac arfordirol.

3.6 Uchelgais y trydydd cylch

Yng Nghymru, yr uchelgais ar gyfer trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon fydd parhau i ddiogelu a gwella ansawdd dŵr yng Nghymru, yn cynnwys ardaloedd gwarchoddedig. Bydd hyn yn dibynnu ar sawl ffactor, gan gynnwys lefelau cyllido o ffynonellau cyllid cyhoeddus a phreifat, yr ymrwymiad i gyflenwi gwaith, ac argaeledd mecanweithiau cyflenwi. Bydd y rhaglen o fesurau arfaethedig yn mynd i'r afael â materion lluosog ledled Cymru, bydd yn lleihau nifer yr elfennau sy'n methu mewn cyrff dŵr yn raddol, a bydd yn gwella cyflwr cyffredinol cyrff dŵr dros amser. Yr uchelgais ledled Cymru, ac erbyn 2027, yw gwella cyflwr cyffredinol cyrff dŵr lle y bo hynny'n bosibl, atal dirywiad, a, lle y bydd adnoddau'n caniatáu, sicrhau y bydd hyd yn oed y cyrff dŵr hynny nad ydynt yn cyflawni statws da o dan cyn lleied o bwysau â phosib.

Yn ystod yr ymgynghoriad hwn, byddwn yn parhau i ddatblygu blaenoriaethau realistig, ond uchelgeisiol, ar gyfer y trydydd cylch ledled Cymru. Erbyn 2027, rydym yn bwriadu cyflawni'r canlynol:

- Cyflawni camau gweithredu lleol ledled Cymru y disgwylir y byddant yn sicrhau bod cyrff dŵr yn gwneud cynnydd tuag at wella'u statws a/neu'n sicrhau nad ydynt yn dirywio. Gall camau gweithredu gynnwys mynd i'r afael â chyfyngiadau ffisegol, parhau i gynnal ymweliadau â ffermydd i gynghori ar reoli maethynnau, a lleihau effeithiau gorfaethu ar ecosystemau daearol sy'n dibynnu ar ddŵr daear a/neu ecosystemau morol. Efallai y byddwn yn rhoi blaenoriaeth i gyrff dŵr sydd â llai o elfennau sy'n methu, y rheiny mewn ardaloedd trefol, y rheiny nad ydynt wedi gwella ers y cylch cyntaf, y rheiny sydd â statws gwael neu ddrwg, ac ati.
- Cyflwyno'r rhaglen o ymchwiliadau a gynllunnir ar gyfer y trydydd cylch, a fydd yn llywio'n dealltwriaeth o'r broblem fel y gellir cymryd y camau gweithredu priodol.
- Cwblhau'r asesiadau o fesurau lliniaru mewn rhai o'r cyrff dŵr a addaswyd yn sylweddol.
- Targedu atebion sy'n seiliedig ar natur ar gyfer addasiadau ffisegol mewn rhai ardaloedd ar yr arfordir.
- Datblygu Rhaglen Adfer Afonydd Cyfoeth Naturiol Cymru ymhellach, cyhoeddi cynlluniau adfer ychwanegol, ac ymgymryd â gwaith dichonolrwydd.
- Cyflawni prosiectau a ariennir drwy raglenni cyllid cyfalaf Llywodraeth Cymru, gan gynnwys ansawdd dŵr (gan gynnwys dyfroedd mwyngloddiau a physgodfeydd), a rhwydwaith Natura 2000 – morol, daearol a dŵr croyw.
- Cyflwyno canlyniadau'r prosiectau LIFE sy'n gysylltiedig â dŵr yng Nghymru.
- Gweithio ar y cyd â chwmnïau dŵr i gefnogi'r gwaith o gyflwyno gwelliannau cynaliadwy i'r amgylchedd dŵr, drwy gyflawni eu gofynion amgylcheddol statudol (h.y. y Rhaglen Amgylchedd Genedlaethol) a datblygu datrysiadau arloesol (e.e. dalgylchoedd peilot rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy).
- Byddwn yn rheoli Ystad Goetir Llywodraeth Cymru i fodloni canllaw coedwig a dŵr Safon Coedwigaeth y DU o leiaf, a mynd i'r afael â llygredd o fwyngloddiau metel

gan ddilyn dulliau adfer arloesol ar gyfer y gollyngiadau gwenwynig sy'n gysylltiedig â'r safleoedd hyn sydd wedi'u lleoli ar yr ystâd. Rydym wrthi hefyd yn nodi a chaffael tir i ehangu'r ystad mewn ymateb i dargedau creu coetiroedd i Gymru, yr argyfyngau natur a hinsawdd, a'r angen am blannu cydadferol ar gyfer coetir a gollwyd o Ystad Goetir Llywodraeth Cymru. Mae gennym darged cychwynnol o greu 1,700 hectar o goetir dros y pum mlynedd nesaf

Lle bo'n briodol, caiff y mesurau hyn eu gweithredu ymhob corff dŵr, gan gynnwys dyfroedd aberol ac arfordirol, a byddant yn cyfrannu at welliannau mewn dyfroedd morol. Bydd ffocws ein hymdrechion ar y deg dalgylch cyfle, a byddwn yn cefnogi partneriaethau i gyflwyno buddion lluosog. Byddwn hefyd yn parhau â gwaith â blaenoriaeth uchel mewn meysydd eraill lle bo hynny'n briodol, e.e. safleoedd mwyngloddiau metel â blaenoriaeth. Byddwn yn dilyn dull rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy ar gyfer cynlluniau'r trydydd cylch er mwyn cyflwyno buddion mwy integredig i ddalgylchoedd yn unol â'r blaenoriaethau ar gyfer dŵr a nodwyd yn y Datganiadau Ardal. Ni all Cyfoeth Naturiol Cymru gyflawni'r uchelgais o fewn y Cynllun Rheoli Basn Afon hwn ar ei ben ei hun, ac felly bydd angen i ni adeiladu ar bartneriaethau sydd eisoes yn bodoli i gyflawni datrysiadau i'r pwysau amgylcheddol. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn cynnig ymrwymo i gamau gweithredu allweddol yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon a bydd yn parhau i weithio gyda phartneriaid presennol, a nodi partneriaid newydd i gyflwyno buddion i'r amgylchedd dŵr.

Caiff y blaenoriaethau eu cytuno a'u hadlewyrchu yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon, a fydd yn cael ei gyflwyno i weinidogion Llywodraeth Cymru. Er mwyn cyflawni ein huchelgais yn realistig, mae angen cyllid ac adnoddau pellach nad ydynt wedi cael eu nodi na'u haddo yn ystod y cam hwn. Bydd gweinidogion yn dod i benderfyniad o ran yr uchelgais yn gyffredinol, ac o safbwynt i ba raddau y mae'r cynlluniau'n fforddiadwy, a gaiff ei gyhoeddi yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon.

4. Camau gweithredu ymarferol y gallwn i gyd eu cymryd

Mae sawl cam a chamau gweithredu ymarferol y gallwn i gyd eu cymryd yn ein bywydau dyddiol, a gartref, i warchod ansawdd ein cyrff dŵr, a'i wella o bosib, ar y cyd. Mae rhai o'r rhain wedi'u crynhoi isod.

Atal llygredd i'n hafonydd, llynnoedd, dŵr daear a'r môr

- Gwiriwch fod offer cartref perthnasol wedi'u cysylltu â'r garthffos fudr, nid y draen dŵr wyneb.
- Mabwysiadwch draeth i helpu i gadw traethau'n lân ac atal sbwriel yn y tarddiad.
- Sicrhewch fod storfeydd olew gartref mewn cyflwr da, a bod cofnod archwilio cyfredol.
- Sicrhewch fod tanciau septig neu weithfeydd trin carthion preifat wedi'u cynnal a'u cadw'n dda, a'u bod yn gweithio'n effeithiol.
- Rhowch ffyn cotwm, clytiau a sbwriel arall yn y bin, nid yn y toiled. Gallai gyrraedd y môr neu eich traeth lleol lle y gall achosi niwed i fywyd gwyllt.
- Ewch ag olew a chemegion gwastraff, fel gwirod gwyn, i gyfleuster ailgylchu trefol: peidiwch â'u harllwys i lawr y sinc neu ddraeniau allanol.
- Defnyddiwch nwyddau glanhau ar gyfer ceginau, ystafelloedd ymolchi a cheir nad ydynt yn achosi niwed i'r amgylchedd, fel glanedyddion sy'n rhydd rhag ffosffad, a defnyddiwch gyn lleied ohonynt â phosib. Mae hyn yn helpu i atal llygredd yn y tarddiad.
- Pan welwch llygredd neu achos o dipio anghyfreithlon, rhowch wybod amdano drwy ffonio 0800 807060.

Gwarchod ein hamgylchedd morol

- Dylech fwyta pysgod o ffynonellau cynaliadwy, a ddalwyd gan ddefnyddio dulliau o bysgota nad ydynt yn achosi difrod i fywyd gwyllt a chynefinoedd morol.

Arbed dŵr yn eich gardd

- Dewiswch blanhigion sy'n goddef amodau sych. I helpu lawntiau trwy gyfnodau sych, peidiwch â'u torri'n rhy fyr.
- Er mwyn arbed dŵr mewn gerddi, casglwch law mewn casgen ddŵr, dyfrhewch ar ddechrau neu ddiwedd y dydd, taenu gwellt ar blanhigion, a defnyddiwch ganiau dŵr lle bo hynny'n bosibl yn hytrach nag ysgeintwyr neu bibellau dŵr.

Arbed dŵr yn eich cartref neu swyddfa

- Prynwch offer cartref sy'n isel eu defnydd o ynni ac o ddŵr.
- Gofynnwch gwmnïau dŵr i osod mesurydd cyflenwad. Gall hyn leihau'r defnydd a wneir o ddŵr yn y cartref, ar gyfartaledd.
- Trwsiwch dapiau sy'n diferu, a lagiwch bibellau er mwyn eu hatal rhag hollti yn ystod tywydd rhewlyd.
- Golchwch geir â llaw.

- Ystyriwch osod systemau cynaeafu dŵr glaw yn eich cartref, bloc neu weithle. Gall hyn arbed traean o'r defnydd a wneir o'r prif gyflenwad domestig.
- Gosodwch 'hippo' neu ddyfais i arbed dŵr wrth fflysio toiled.
- Gosodwch doiled sy'n defnyddio llai o ddŵr wrth fflysio, rhowch reolwyr llif ar eich tapiau a chawodydd, a gosodwch droethfeydd di-ddŵr yn y gweithle.
- Defnyddiwch beiriannau golchi llestri neu beiriannau golchi dillad â llwyth llawn ac ar osodiad economaidd, a berwch y swm lleiaf o ddŵr sydd ei angen mewn tegellau neu sosbenni.
- Diffoddwch y tap wrth lanhau dannedd, a chymerwch gawodydd byr yn hytrach na chael bath.
- Golchwch ffrwythau a llysiau mewn powlen yn hytrach nag o dan tap sy'n rhedeg – a defnyddiwch yr hyn sy'n weddill ar blanhigion.
- Sicrhewch bod dŵr o do estyniad i'ch tŷ, neu do ystafell wydr, yn draenio i suddfan neu system ddraenio gynaliadwy, ac nid yw'r garthffos gyfun.
- Sicrhewch y defnyddir deunyddiau athraidd ar gyfer unrhyw fan parcio oddi ar y lôn neu batio o amgylch y tŷ fel y gall glaw dreiddio i'r pridd.

Helpwch i fynd i'r afael â'r bygythiad a berir gan rywogaethau estron goresgynnol

- I gael gwybod sut y gallwch gymryd rhan mewn ymgyrchoedd cenedlaethol ([Edrych, Golchi, Sychu](#) a [Mynd at Wraidd y Mater](#)) i helpu i leihau lledaeniad rhywogaethau estron goresgynnol, ewch i [wefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr](#).
- Peidiwch â phrynu, plannu na rhyddhau rhywogaethau estron goresgynnol. Cewch fynediad i'r cyngor diweddaraf am sut i reoli rhywogaethau estron goresgynnol a chael gwared arnynt yn gyfrifol drwy [wefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr](#).
- Gallwch ddod o hyd i leoliadau rhywogaethau estron goresgynnol yng Nghymru drwy [Borth Rhywogaethau Estron Goresgynnol](#) Atlas Cymru y Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol.
- Os gwelwch rywogaeth estron oresgynnol, cofnodwch hynny naill ai ar-lein (yn [iRecord](#) neu yn eich [canolfan cofnodion amgylcheddol leol](#)), drwy lawrlwytho ap ([iRecord](#) a [LERC Cymru](#)) neu drwy gysylltu â'ch [canolfan cofnodion amgylcheddol leol](#).
- Ymunwch â grŵp neu sefydliad amgylcheddol yn eich ardal sy'n cymryd camau i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol (e.e. sefydliadau bywyd gwyllt neu ymddiriedolaethau afonydd), ac edrychwch hefyd ar [wefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr](#) am fanylion cyswllt grwpiau gweithredu lleol sy'n ymwneud yn benodol â rhywogaethau estron goresgynnol yn eich ardal.